

КУАНЫШ

05.

ББК 84 Қаз7-44
Қ71

Қ71 Елена Чепилка
Қуаныш. - Алматы: ШЫҒЫС СӘУЛЕСІ, 2005-148 бет
ISBN 9965-9777-7-1 ББК 84 ҚАЗ 7-44

Қазақ тіліне аударған “ШЫҒЫС СӘУЛЕСІ” баспасы
Алматы қаласы

К 4702250201
00 (05) -05

© “ШЫҒЫС СӘУЛЕСІ”, 2005

ISBN 9965-9222-5-X

«ШЫҒЫС СӘУЛЕСІ»

МАЗМУНЫ

Атайдың сыйлығы	4
Туған күн	11
Қызыл алма	16
Ақмамық және оның қожайыны	19
Жабайы лақ	29
Емханада	35
Оля мен Надя	42
“Естілмей” қалған дұға	44
Өкіл әжей	46
Жаман сөз	54
Кұрбылар	57
Тоты күс	65
Керме ағаш	69
Достар	71
Екілік	74
Сенуші болғым келмейді	78
Шығармашылық бәйге	80
Қауышқан отбасы	85
Исамен кездесу	94
Арай	96
Күспазы балалар	98
Ар-ұят	101
Күшік	103
Қарбалас	109
Антошканың сырқаты	113
Коля ағайдың әңгімесі	116
Сүйкімді Ажар	123
Күлпәш әжей	126
Вася – сыған баласы	129
Кішкентай ізгі хабаршы	138

АТАЙДЫҢ СЫЙЛЫҒЫ

Демалыс күні Айтбекке ауылдағы атасы қонаққа келді. Айтбек атасын жанындай жақсы көретін. Әрдайым сағына күтіп жүреді. Әжесі ертеректе қайтыс болған. Балалары болса бірінің артынан бірі қалаға қоныс аударған. Қазір ауылдағы үйінде атай жалғыз өзі тұрады.

Қарт анда-санда балалары мен немерелеріне қонаққа келіп тұрады. Ал жазғы демалыс күндерінде балалары мен немерелерінің ауылдағы үйіне қонаққа келгенінде мәре-сәре болып қуанып қалушы еді.

Немерелеріне барғанда оларға неше түрлі ойыншықтар апарып беруді әдетке айналдырған. Міне, бүгін де олар аталарының әкелген ойыншықтарына риза болып, көңілдері жадырап жүр. Айтбекке шайыр исі аңқыған судай жаңа доп таяқ пен шайбы добын әкеліпті. Қарындасы Бота атасы сыйлаған жаңа қуыршағын құшағына қысып, томпиған сүйкімді жүзі қуаныштан бал-бұл жанады, кішкентай інісі Айдар ашық түсті ала добын бөлменің ішінде домалатып, ойын қызығына түсіп жүр.

– Балалықтың балдырған шағында мейірлерің қанғанша ойнаңдар. Осы қызықты кезендерің тез-ақ өте шығады, – деді қарт бұрыл сақалын анда-санда сипап қойып.

Балалар үшін атасымен бірге болу зор ғанибет. Айтбек пен Бота тұс-тұсынан шуылдап, оған өздерінің жаңалықтарын айтысып жатты. Айдар болса атасының тізесіне жайласып отырып алып, оның бетіндегі әжімдерін сипап отыр. Балалар әсіресе атайдың Киелі кітапты оқып беріп, түрлі оқиғалар жайлы әңгімелегенін ұнатады. Немерелері атасы мен ата-анасының Жаратушы Құдайға деген шынайы сүйіспеншілігіне қатты таңырқайтын. Олар атайдың Құдайға сенгені үшін талай қағажу көріп, жапа шеккенін папасы мен мамасының айтуынан білетін. Ал қарт болса өзі туралы әңгіме етіп, сөз сабақтауды ұнатпайтын.

Айтбек ата-анасынан түстен кейін мүз айдынына барып ойнауға сұранды. Балалармен бірге барып хоккей ойнағанша асығып, тағаты таусылды. Балалардың шайбасы бар. Жаңа доп таяқты міндетті түрде алып бармақ. Мұндай доп таяқ ауладағы балалардың бірде-бірінде жоқ. Осы таяққа ынтызар болып қашаннан да армандап жүретін. Кейде өз бөлмесінде отырып, ұйықтар алдында Құдайға сиынып, тілек

ететін. Енді, міне, судай жаңа доп таяғының сабын сипап отырып, Жаратушыға тілегін қабыл алғаны үшін алғыс сезімдерін білдіріп отыр.

Айтбек далаға шықты. Ауа райы тамылжып тұр екен. Қар жамылған көшелерге күннің нұры шуағын молынан төгіп тұр. Қытымыр аяз бетін өбіп, мұрынын қытықтайды. Қазір мұз айдынында ойынның нағыз қызған шағы. Айтбек көрші подъезде тұратын Дәуіт деген досының үйіне кіріп кетті. Ол екеуі мектепке бірге баратын. Дәуіттің одан бір жасқа үлкендігі бар. Жексенбі сайын ол екеуі Құдайға құлшылық етуге бірге барып, қатар отыратын. Айтбек келе салысымен Дәуіт оның үгіттегенін күтпестен-ақ жылдам-жылдам жинала бастады. Жалт-жүлт еткен жаңа доп таяқты көргенде қуанғанынан ысқырып жіберді. Көп өтпей-ақ Дәуіт аула хоккейшісінің киімін киіп, ескі доп таяғын ұстаған бойда досымен бірге далаға шықты. Мұз айдынындағы тегеуірінді ойынға шыдамай жарақаттанған доп таяғын ол изолятор таспасымен тастай етіп орап тастапты.

– Бөрекелді, мына доп таяғың қандай тамаша еді, – деп қайта-қайта айта берді Дәуіт қызыққанын жасыра алмай. Сенің атаң қандай жақсы адам, бәрін түсінеді, – деді ол.

Айтбек өзін шексіз бақытты сезінді. Өне-міне дегенше екі дос мұз айдынына келіп жетті. Бұл кезде балалар мұз айдынында доп қуалап ойнап жүр екен.

Әдетте бір ауланың балалары екінші аула балаларына қарсы команда болып ойнайтын. Қайсар қақпашылар мұз алаңындағы ойын барысының бірде-бір сәтін қалт жібермей, жіті бақылап тұрды.

Айтбек пен Дәуітті балалар қуана қарсы алды. Олар келгеннен соң екі командадағы ойыншылар саны тепе-тең болды. Ендігі жерде ойынның әділетті әрі әсерлі болатынына ешкімнің де күдігі қалмады. Айтбектің жаңа доп таяғы балалардың барлығына ұнады. Жаңа доп таяқты бірінен соң бірі қолдарына алма-кезектесе ұстап, шайбы добын қуып ойнап көріп жатты. Айтбек ешқашан ашкөз, сараң болған емес. Дегенмен де доп таяғының өзіне қайта оралғанына қуанды. Бүгінгі ойын кезінде ол әсіресе ширақ қимылдап, шабыттана ойнады. Өне-міне дегенше қарсыластар қақпасына екі допты енгізіп те жіберді. Бұл жерде доп таяқтың қатысы жоқ. Тек Айтбектің көңіл-күйі көтеріңкі болған еді. Міне, тағы да бір допты қарсыластар қақпасына түсірді. Жанкүйерлер қуана қол шапалақтап, ысқырып жатыр. Кейбіреулері мұз алаңына жүгіріп шығып, Айтбекті жеңісімен құттықтап жатты.

Ойын аяқталып, балалар үйлеріне қайтуға бет алған сәтте Айтбектің қасына теңселе басып Серік келді. Ол қарсылас команданың капитаны еді.

– Не, жаңа доп таяқ сатып алып, көкірегіңді кересің бе? – деді ол тістене сөйлеп, – сен жаңа доп таяғың жоқ кезде осылайша ширақ ойнамайтынсың. Кел, бәстесейік, жаңа доп таяқсыз сен қақпаға доп түсіре алмас едің.

– Не үшін таласып тұрсың? Мен әділ ойнадым. Бәрі көріп тұрды ғой. Бәстесіп таласар жайым жоқ, – деді Айтбек.

– Не, әлсізсің бе? Әлде мамаңа баруға асығып тұрсың ба? Менің қолдан жасалған ескі доп таяғыммен дәл осы жерде тұрып, менің қақпама доп түсіріп көрші, көне. Олай етпейінше мен сені ешқайда жібермеймін. Оған көнбесең міне, саған, – деп жұдырығын көрсетті. Олардың көшелерінде тұратын балалардың басым көпшілігі осы баладан именетін. Айтбек болса бұрын-соңды біреумен төбелесіп көрмеген еді. Дегенмен де оның алдында әлсіздік көрсетіп, берілгісі келмеді. Өз ауласының балалары Айтбекті қаумалай қоршап алып, оған қолдау көрсетіп, шуылдап тұрды.

– Жақсы. Мен қақпаға доп соғамын. Бірақ сен менің доп таяғымға тиіспе. Оны бүгін маған атам тарту етті. Егер қақпаңа доп түсіре алмасам, саған сағыз беремін. Жарай ма?

– Дұрыс айтасың, Айтбек, – деп Дәуіт оның сөзін қолдады.

Серік кекесінмен ыржиып күлді де, өзінің қақпасына қарай жүгіре жөнелді. Айтбек өзінің неліктен абыржып, қиналғанын түсінбеді. Жүгіріңкіреп барды да, шайбы добын имек таяғымен қарсыластар қақпасына қарай бағыттап ұрып жіберді. Ойын сәтін бағдарлап тұрған балалар түс-тұстан шуылдап кетті. Тәсілқой Серік ширақ кимылдап, допты қақпаға жеткізбей қағып алды.

– Немене, дәрменсізсің бе? – деді ол қарама-қарсы келе жатқан Айтбекке кекесінді жүзбен қарап.

– Оқасы жоқ, бәрібір бүгінгі жеңіс біздікі, – деп Дәуіт досын жұбатып жатыр.

Бірақ Айтбек өзін сондай қолайсыз сезінді:

– Жарайды, Серік, мен онда қазір саған сағыз әкеліп берейін. Осы жерде күте тұр.

– Айтарсың. Күт дейді. Қазір кетерсің де жым-жылас жоқ боларсың. Сенің айтқаныңа сеніп тұрған мен жоқ. Кепілдік ретінде доп таяғыңды қалдырып кет. Оны қайтарып алу үшін қайтып келерің айдан анық.

Серік доп таяқты қос-қолдап ұстап, жармасқан күйде Айтбекке кекесінмен тесіле қарап қалыпты. Айтбек ойланып қалды. Көрші ауладағы үйлердің бірінде тұратын осы бір сотқар баланы бұрыннан-ақ ұнатпайтын. Бұрын-соңды оған ісі түсіп көрген емес. Дәл қазір қандай амал істеу керек екенін білмей дал болды. Серікті райынан қайтару мүмкін емес екендігіне анық көзі жетті.

– Жарайды, Серік, мен жылдам барып келемін, қаласаң доп таяғыммен ойнай түр. Мен дүкенге кеттім.

Айтбек жүгірген бойда үйіне келді де, портфелінің ішіндегі ата-анасы мектепте түскі ас ішу үшін берген ақшаны ала салып, далаға жүгіріп шықты. Атасы мен әке-шешесінің жай-жапсар сұрағанына тек:

– Содан соң, – деп жауап берді де, келген ізімен қайта жүгіріп кетті. Бақытына орай дүкенде кезек күтушілер жоқ екен. Көп ұзамай-ақ ол сатып алған сағызын қалтасына салып алып, мұз алаңына жүгіріп келді.

Айтбек өз көзіне өзі сенбеді. Бұл не деп ойларсың? Өз ауласының балалары бір жерге үйме-жүйме болып жиналып, аласа орындықтарда отыр. Көрші ауланың балалары көрінбейді. Айтбек отырғандардың арасынан Серікті іздеді. Ол із-түзсіз жоғалыпты.

Дәуіт жүгіргеннен ендігін баса алмай, алқынып тұрған досының қасына келіп:

– Ол кетіп қалды, Айтбек, олардың барлығы да кетіп қалды, – деді ұнжырғасы түскен күймен, – біз жібермеуге тырысып бақтық, бірақ олардың саны біздегілерден артық, түсінесің бе?

Осы кезде Айтбек өз достарының беті-бастарына көзі түсті. Олардың барлығының беті-қолдары жарақаттаныпты. Болған істі енді түсінді. Бұл жай Айтбектің жанын жабырқатты. Ол осы доп таяқты алғысы келіп армандағанын, талай рет Құдайға сиынып, тілек тілегенін, осы доп таяқты атасы сыйға тартқанда қуанышы қойнына сыймай, қуанғанын есіне алды. Ұнжырғасы түсіп, үнсіз отырған балаларға алғыс сезіммен мейірлене қарады. Осы балалардың барлығымен тай-құлындай тебісіп, бірге өсті, бірге ойнады. Бірақ Айтбектің олармен ұқсас қасиеттері аз. Мәсіхшілер отбасында

тәрбиеленгендіктен Айтбектің тәртібі, мінез-құлқы оларға қарағанда бөлекше. Дос балалары Айтбекке өздерінің қандай да бір құпия сырларын айтып, ақылдасатын. Одан көмек сұрауға да қымсынбайтын. Айтбек болса балалардың қылығын әжуалап, күлкіге айналдырып, жасы кіші балаларды жәбірлеп көрген емес. Сондықтан да болар балалардың барлығы да оны қатты сыйлайтын. Көмектескілері келіп-ақ еді. Әттең! Балалардың барлығы оған жәрдемдескісі келген ниетпен біреуі Серікті кешкісін подъездің алдынан ұстап алуды, екінші біреуі оның үйіне барып ата-анасына болған жайды айтып беруді ұсынды.

– Ештеңе істеудің қажеті жоқ. Сендерге рахмет, балалар. Мен онымен өзім-ақ түсінісе жатармын, – деді Айтбек түсініксіз дауыспен мінгірлеп.

Ол үнсіз бұрылды да, үйіне қарай бет алды. Көзінен тарам-тарам болып шыққан жасы бетін жуды. Суық жел бетін тоңазытып, көз жасын кептіргендей. Қасында Дәуіт келе жатыр. Ол үйге келе салысымен Айтбек үшін Құдайға сиынып, дұға-тілек бағыштаймын деп шешті ішінен.

Атасы кіре берісте көзінің жасын әрең тиып, шешініп жатқан немересінің әр қимылын қалт жіберместен бағдарлап отырды.

– Не болды, қарғым, доп таяғың қайда? Сынып қалды ма, әлде?

Атасының мейірімді көзіне көзі түскені-ақ мұң екен, ол өзін-өзі ұстай алмай, еңіреп жылап жіберді. Атасы мен әке-шешесі Айтбектің айтқандарын тыңдап, болған істің жай-жапсарын білгеннен соң, оған басу айта бастады. Ақырында атасы Айтбектің қолынан жетектеп, балалардың ұйықтайтын бөлмесіне ертіп келді. Ол өзінің Киелі кітабын алды да, немересіне осы кітаптан: «Кімде-кім сенімен соттасып, сенің жейдеңді алғысы келсе, сен оған сырт киімінді қоса бер», «Татуластырушылар бақытты. Себебі олар Құдайдың рухани балалары деп атанатын болады», – деген жолдарды оқып берді.

– Айтбек, саған азап шеккен алғашқы мәсіхшілер туралы әңгімелер қатты ұнаушы еді ғой.

– Ұнайтыны рас, ата. Бірақ оның бұл іске қатысы қандай?

– Құлыным-ау, сен әркез олардың бойында осыншама қайсарлық, өз нанымдарына деген терең сенім, Құдайға деген шынайы сүйіспеншілік қайдан келген деп таңырқаушы едің ғой. Міне, осындай

ізгі қасиет біздің әрқайсымыздың бойымызда қалыптасады. Жаратушы бізді осындай сынақтар арқылы Құдайға деген адалдығымызды, төзімділігімізді сынайды. Жігерімізді шындайды. Сенім жолындағы ұлы қаһармандық істерге даярлайды. Құдайдың ұлдары төзімді де қайратты болуы тиіс. Осындай ізгі қасиеттер біздің бойымызда осындай сындарлы сәттер кезінде қалыптасады. Исаның өсиеті бойынша іс-амал істесең, қуанышқа кенелесің! Мәсіхшілік өмірдің көркемдігін түйсініп, жеңіс қуанышына бөленесің!

– Оған кешірім ет дейсің, ата. Қалай кешіремін?

– Оған кешірім жасағың келсе, Жаратушы Ие саған жеңілдік жасайды.

Бұл – Оның құзырындағы іс. Көмектеседі. Ол Яһуданың Гетсимандағы сатқындығы үшін оны жау санаған жоқ, қайта дос санады. Бұл ретте Ол монтансып, екі жүзділік танытқан жоқ. Біздің Құдайымыз осындай. Өзінің жолдан тайып, адасқан, күнәға белшесінен батқан шәкіртін аяған. Егер Яһуда кешірім өтінгенде, Иса оны қуана-қуана кешіріп, оған сүйіспеншілік сыйлар еді.

Сол кеште есігі жабық бөлмеде отырып атасы мен немересі – мәсіхші екі жан ұзақ әңгімелесті. Олардың бірі сақал-шашына ақ кірген, өзінің сеніміне, нанымына берік, жасы жеткен қария болса, екіншісі – өзінің өмір жолын жаңа ғана бастаған, аузын ашса – көмекейі көрінетін аңғал, ақжарқын, қайырымды мінезді жасөспірім бала. Сол кеште Жаратушы осы екеуінің ыстық ықыласты дұға-тілектерін қабыл алып, екеуінің жүректерін шаттыққа, мамыражай тыныштыққа бөледі.

Балалар бөлмесінде отырып мәсіхші жасөспірім бала маңызды шешім қабылдады. Ол жедел киінді де, тысқа шықты. Пәлтесінің қалтасында әжептәуір салмақты, өзіне ерекше қымбат зат бар.

Пәтердің қоңырауын басқан еді, есікті шаршағандықтан жүзі солғын тартқан мосқал әйел ашты.

– Саған не керек, бала? Сен де Серікке шағым жасай келдің бе? Менің тілазар балам сені де сабады ма? Ол сотқарлығы үшін жаңа ғана менен таяқ жеді. Саған дейін де көрші ауладан бірнеше адам келіп, оған шағым жасаған. Әкесі кеткеннен бері әбден бетімен кетті бұл бала. Үйіңе бара бер. Қам жеме, сен үшін де жазалармын оны, – деді де жаңағы әйел Айтбектің аузын ашып, сөз айтуына мұрша берместен

зілдей есікті сарт еткізіп жаба салды. Бала алғашында не істерін білмей, сасып қалды. Дегенмен тағы да қоңырауды басты.

– Саған не керек? – деді тағы да есік ашқан жанағы әйел, есік алдында тұрған балаға таңырқай қарап.

– Жок, апай, мен шағымдануға келгенім жоқ. Маңызды бір шаруамен келіп едім. Кіруге рұқсат па?

– Шағымданбаймын дейсің бе? Онда менің баламның досы болдың ғой. Түріңе қарасам, моп-момақан баласың. Сен де ата-анаңның жүйкесін тоздырып болған шығарсың. Әй, сотқарлар-ай!

Есік қайтадан жабылды. Айтбек тосылғаннан желкесін қасып:

– Өзәзіл менің Киелі кітап бойынша амал істеуіме кедергі келтіруде. Бірақ мен де беріле қоймаспын, – деді де, тас түйін бекініп алып, есіктің қоңырауын тағы басты. Серіктің мамасы есікті қатты серпінмен сілки ашқанда Айтбек көзімді көгертіп алар ма екенмін деп жасқанып қалды.

– Мен оған сыйлық әкелдім. Мен қазір кетемін. Шақырып жіберіңізші, өтінемін сізден, – деп бастырмалата сөйледі Айтбек.

Арғы бөлмеден түрі жүнін жұлған балапандай ұйпа-тұйпа болған Серік көрінді. Ол Айтбекке отты көздерімен ажырая қарап:

– Саған не керек? Келген ізіңмен кері қарай кет. Мама, мынаны қуып жібер, – деді тіксіне сөйлеп.

– Әй, өздерің біліндерші! Серіктің мамасы қолын бір сілтеді де, өз шаруасымен шұғылдана берді.

– Тоқтай тұр, Серік, мен сенен доп таяғымды алайын деп келгенім жоқ. Мен саған мынаны әкелдім, – деп шайыр иісі аңқыған судай жана шайбы добын ұсынды, – жалғыз доп таяқпен не бітіресің? Не ары, не бері емес. Мұны менен сыйлық ретінде қабыл ал.

Серік кекесінмен мырс етті.

– Келемеждеп тұрсың ба? Қазір көрсетімін саған.

– Жок, келемеждеп тұрғаным жоқ. Осыны саған тарту етемін. Ал мына сағыз сенікі. Сен оны әділ түрде ұтып алдың.

Айтбек әкелген заттарын Серіктің қолына ұстата салды да, оның жауабын күтпестен баспалдақпен төмен қарай шапшандап түсіп кете барды. Үйіне қайтып келе жатып, жол бойы Исаға сиынды:

– Тәңір Ием, мен Сенің қалауың бойынша бар амалымды істедім. Қазір мен қуаныштымын. Серікке батаңды беріп, онымен өзін сөйлескейсің!

Атасы мен әке-шешесі Айтбектің өзімен қастасқан баламен кездесудің қиын болғанын, ақырында ол өз дегеніне жетіп, апарған сыйлығын оның қолына ұстатып кеткендігі туралы әңгімесін зейін қойып тыңдады. Соңында мамасы сәл күрсінді де:

– Ол баланың өмірі қиын көрінеді. Мамасының басында да ауыртпалық бар сияқты. Әкесіз бала өсіріп, тәрбиелеу оңай емес-ау. Құдайдың көмегі қажет-ақ. Серіктің мамасымен танысу керек екен.

Сол кеште Серіктің көңіл-күйі, ішкі ой-сезімдері қандай болғандығын ешкім білмейді. Таңертеңгісін дүкенге барайын деп, Айтбектің мамасы тысқа шыққанда, есіктің алдында жатқан жаңа доп таяқты, шайбыны және сағызды тауып алды. Бұл – атасының немересіне берген тартулары. Бүп-бүтін, түп-түгел күйінде екен. Осы заттарды Айтбектің төсегінің жанына апарып қойды. Ол балбырап, тәтті ұйқының құшағында жатыр екен. Көп өтпей-ақ ауланың балалары Серіктің мінезінен айтулы өзгерісті аңғарды. Мұз айдынына да сирек келетін болды. Оның қойдан жуас момақан болып қалғанына ауланың балалары қатты таңырқады. Айтбек болса жаңа доп таяғы мен шайбы добын алып, жарқын көңілмен далаға шықты. Айтбек пен Серіктің мамалары арасында қыл өтпестей достық қарым-қатынас қалыптасқаны да кездейсоқ жай емес еді. Жазда Айтбектің туған күні болды. Оған бірінші болып Серік келді. Оның бұл қылығына ешкім де таңданған жоқ. Өйткені осындай кешірімділік, жақсы қарым-қатынас мәсіхшілер арасында ғана болады емес пе? Атасының берген сыйлығы ма, әлде басқа да себеп түрткі болды ма, Айтбек жаңа дос тапты.

ТУҒАН КҮН

Бүгін Сайлаудың туған күні. Мектептегі сабақ өте ұзақ болған сияқты. Мұғалімдер оған жеңілдік жасады: тақтаға шақырып, сабақ сұраған жоқ. Қандай жақсы. Міне, ең соңғы қоңырау да соғылды.

«Алақай! Енді үйге қайтуға болады», – деді ол қуанышы қойнына сыймай. Даладағы тамылжыған табиғат жаныңды жадыратып, көңіліңе дем бергендей. Көктемгі күн нұры көшелерге шуағын молынан төгіп тұр. Майда қоңыр жел бетінді өбеді. Осынау кең дүниеде өмір

сүру қандай ғанибет еді! Оның үстіне ол бүгін көп-көдімгідей ержетіп, он жасқа толып отыр.

Сайлау мектептен шыққан бойда осындай көтеріңкі көңілмен бірде ысқырып, бірде әндетіп, жүгіре басып үйіне қарай беттеді.

Мамасы туған күнге дайындық жасап әбігер болып жүр екен. Ұлы көп-көрім ержетіп қалды. Бүгінгі күн ол үшін аса әсерлі де қуанышты болып өтсін деп бар ниетін сала дайындалуда. Түрлі-түсті кремнен жасалған райхан гүлдерімен безендірілген үлкен торт мерекелік дастарханға көрік беріп тұр. Қазір қонақтар келеді. Сайлаудың қуаныштан көңілі тасып, шаттанып жүр.

– Алақай! Мынаның барлығы маған ба? Дастархан толып тұр ғой! Осының бәрін қашан дайындап үлгергенсің?!

– Бүгін сен он жасқа толдың. Осындай ілтипат көрсетуге лайықсың, – деді мамасы, – ал қазір киімді ауыстыр да, нанға барып кел!

Жүгіре басып ас үйден шыққан Сайлау дәлізден қарындасы Нүргүлді көрді. Ол төрт жаста еді. Бүлдіршіндей сүйкімді қарындасын Сайлау жанындай жақсы көреді. Көгілдір түсті бұршақтары бар ақ көйлегі, жіңішке бұрымындағы үлпілдек банты оған жарасып-ақ тұр. Нүргүл ағасына қарап қулана күлімсіреп:

– Сайлау, саған беретін сыйлығым бар, – деді.

– Солай ма? Ол қандай сыйлық?

– Айтпаймын. Сосын беремін. Қусың ғой өзін.

Сайлау мейіріммен күлімсіреді де, кішкене қарындасының тосап жағылған томпақ бетінен шөп еткізіп сүйіп алды. Бұл кезде жұмыстан қайтқан әкесі мамасына дастархан мәзірін үстелге қоюға жәрдемдесіп жатты. Қазір қонақтар да келіп қалар. Шақырылғандар көп. Олардың арасында атасы, әжесі, жексенбілік мектепке бірге барып жүрген достары, сыныптас досы Қайсар бар. Бір аулада тұратын, футболды бірге ойнап жүрген достары да туған күнге келеміз деп уәде берген. Мен қандай бақыттымын! – деп ойлады ол масаттана.

Дүкенге барар жолда кіші-гірім гүл бағы, одан әріректе трамвай аялдамасы бар. Дүкен мен үйдің арасы он бес минуттық жол. Гүл алаңының жанынан өтіп бара жатып Сайлау баланың жылаған дауысын естіді. Бұрылып қараса, трамвай аялдамасының қарама-қарсысында өзінің қарындасы Нүргүлден сәл ересектеу бір бала жылап отыр екен. Сайлау ары қарай өтіп кете берейін деп те ойлады.

Өйткені уақыты тығыз, асығыс еді. Бірақ іштей бір ой әлгі балаға бұрылып, көмек көрсетуге жетелегендей болды. Иса осындай қиындыққа душар болғандарға қол ұшын бермей, олардың жанынан өте шықпас еді ғой деген ой келді. Мен сенушімін ғой. Қой, баланың жанына барып, не болғанын білейін. Кішкене баланың түрінен оның қиындыққа душар болғанын аңғару қиын емес-ті. Балдырғанның тұртұрпаты қызық-ақ. Үлбіреген қап-қара, бұйра шашы, тәмпіш мұрны, шаң басқан бетін айғыздаған көз жасы, қорыққаннан діріл қаққан еріндеріне қарап, Сайлау мейіріммен жымыды.

– Иә, батыр, саған не болды? Неге жылап отырсың?

Қоңыр көздеріне жас толған балдырған Сайлауға ерекше сеніммен қарап тұрып, өксігін баса алмаған күйі түсініксіз былдырлады.

– Мен адасып кеттім.

– Адасқаның қалай? Сен осы маңда тұрасың ба? Серуендеуге шығып па едің?

– Жоқ, мен мұнда трамваймен келдім. Мен алыста тұра-а-а-мын, – деп еңіреп қоя берді.

– Қой, жылама. Дұрыстап түсіндірші. Қайда бара жатыр едің? Қасыңда біреу бар ма?

– Мен дәріхананы іздедім. Әжем ауырып қалды. Ол кісі кәрі. Бұрындары әжем екеуміз дәріханаға осы трамваймен баратынбыз. Мен дәрі сатып алайын деген едім. Міне, ақша мен қағаз менде. У-у-у.

– Сенің ата-анаң қайда?

– Саяжайға кеткен.

– Әжең осындай кішкене баланы қалайша дәріханаға жалғыз жіберді екен?

Бала көзінің жасын жейдесінің жеңімен сүртті де, болған жайды түсіндіре бастады:

– Әжем дәріханаға кеткенімді білмейді. Мен кеткенде ол ұйықтап жатқан. Әжеме дәрігер келіп, алатын дәрілерді жазып берді. Содан соң үлкен шприцпен укол салды әжеме. Дәрігер әжемнен дәріханаға кім барып дәрі әкеле алады? – деп сұрады. Менен басқа кім барушы еді? Әжем менің жалғыз өзімді жібермес еді. Мен оның ұйықтағанын тосып тұрдым да, ақша мен қағазды алып, трамваймен осында келдім. Біз бұрын әжем екеуміз дәріханаға бірге баратынбыз. Үш аялдама өткен

соң түсетінбіз. Мен де солай істедім. Бірақ бұл басқа жер. Мұнда мен ешқашан да болған емеспін.

– Әй, менің ақылсызым-ау! Сен басқа трамвайға отырғансың ғой.

– Анаған отырдым. Трамвайлардың барлығы бірдей ғой.

– Бірдей болғанымен олардың әрқайсысының нөмірлері бар. Жүретін бағыттары да әр түрлі. Жылағаныңды қой. Атың кім өзіңнің?

– Жасұлан Айдаров.

– Мекен-жайыңды білесің бе?

– Иә, білемін. Заречная көшесі, 20-пәтер.

– Не істесем екен?

– Көмектесші маған, өтінемін! Әжем де оянып, мені іздеп жатқан болар. Ол кісіге абыржуға болмайды. Жүрегінің ауруы бар. Әжем өліп қалса қайтемін?

– Әжең өліп қала ма деп қорқып, дәрі іздеп шықтың ба?

– Иә, әжем өте жақсы адам.

Сайлау баланың бетіне қарап сәл ойланып тұрды. «Кіп-кішкене болсаң да өзіндік мінез-күлқың, жүрегіңде мейірімін бар бала екенсің» деп түйді ол ішінен. Қоңыр көздерін жаутаңдатып, өзіне жалынышпен қарап тұрған Жасұланды қатты аяп кетті. Өзінің бар жұмысын ұмытқан Сайлау балаға қамқоршылық кейіппен қарап тұрып:

– Жарайды, Жасұлан, менің бүгін туған күнім еді. Үйде қонақтар жиналып мені күтіп отыр. Бірақ сені қиындықта тастап кете алмаспын. Жүр, кеттік, сенің үйіңе!

Бала қуанғанынан отырған орындығынан атып тұрды.

– Шын ба? Қандай жақсы баласың!

– Менің осылай еткенім, ең алдымен мен мәсіхші баламын. Түсінікті ме? Мен Құдайға сенемін. Иса бізді осындай мейірбан болуға үйретті. Жарайды, қолыңды бер, тездетейік!

Сайлау аялдамада тұрғандардың бірінен Заречная көшесіне қалай бару керек екендігін сұрады. Бірнеше минуттан соң ол екеуі трамвайға отырды. Жасұлан Сайлаудың қолынан мықтап ұстап алыпты. Ауық-ауық оған қарап жымыып қояды.

Оған қарап отырып, Сайлау туған күні, оған жиналған қонақтар туралы ойлап, мазасыздануын қойды. Екі аялдама жүрген соң Жасұлан өзінің үйіне жақын маңда орналасқан үйлерді танып, қуана қол шапалақтай бастады.

– Біздің үйге жеттік. Осы аялдамадан түсеміз. Анау үйді көрдің бе? Сол – біздікі.

Сайлау оның бұйра қара шашын сипап, қуаныштан алабұртқан жүзіне қарап езу тартты. Осы бір сүйкімді баланы бұрыннан-ақ танитын сияқты сезінді. Қалдырып кетуге қимай тұр. Әне-міне дегенше олар Жасұланның үйіне де келіп жетті.

– Әрі қарай өзін барарсың. Мен үйге қайтуым керек. Қонақтар әбден күтіп қалды.

– Сайлау, кете көрмеші, жалғыз өзім баруға қорқамын. Әжем сазайымды береді менің. Менімен бірге жүрші. Жап-жақын. Бірінші қабатта тұрамыз, – деп жалынды.

– Жақсы. Сені әжеңе апарып, табыстайын да, тездетіп үйге қайтайын.

Жасұлан қуана-қуана пәтерге қарай жүгіріп кетті. Олардың пәтерлерінің есігі жартылай ашық тұр екен. Үйдегі тыныштық адамның бойында үрей туғызардай. Қорыққаннан түсі бұзылып кеткен Жасұлан абдырап, Сайлауға қарады. Не болды екен? Бөлмелерді аралап, безек қағып жүгіріп жүр. Ашық терезелерден сыртқа басын сұғып, әжесін шақырып айқайлайды. Өстіп отырғанда орта жастағы бір әйел үйге кіріп келді.

– Жасұлан, тентегім-ау, қайда жоғалып кеттің? Әженді ауруханаға алып кетті. Сені ойлап қатты уайымдады ол кісі. Аулалардың бірінде ойын қызығына түсіп жүрген шығар деп ойлады.

– Әжем өліп қалған жоқ па?

Аула сыпырушы Ләйлә апай баланың басын сипап тұрып:

– Жоқ, қымбаттым, қорықпа, ол кісіге ауруханада жақсы қарайды. Ем жасайды. Көп өтпей-ақ папаң мен мамаң да келіп қалар. Пәтердің кілті менде. Сені қайтсем екен?

Сайлау ойланбастан-ақ:

– Жасұлан әзірше біздің үйде тұратын болады. Біз жақын маңда тұрамыз. Осы жерден үш аялдама ғана.

Ләйлә апай Сайлаудың бетіне сынай қарап: «Мен бұрын сені бұл үйден көрмедім ғой. Сен бұларға туысқанбысың?» – деді.

– Ол менің ең жақсы досым. Аты – Сайлау, – деді Жасұлан бастырмалата сөйлеп, – мен тек сонымен бірге барамын.

– Сіз қам жеменіз. Жасұланға біздің үйде ыңғайлы болады.

Ләйлә апай қарсы болған жоқ. Үйдің кілтін өзінде қалдырды. Осы үйдің тұрғындары ол кісіге пәтерлерінің кілттерін сеніп қалдыра беретін. Ләйлә апай балаларды трамвай аялдамасына дейін шығарып салды да, Жасұланға: «Ауруханада жатқан әжеңе телефон соғып, сенің табылғандығың жайлы хабарлаймын, сен үшін қайғырмасын», – деді.

Жасұлан жол бойы тып-тыныш отырды. Жанында отырған Сайлауға сүйене отырып:

– Мен тек саған ғана сенемін. Менімен бірге біздің үйге келгенің қандай жақсы болды, – деді сыбырлай сөйлеп. Баланы подъездің жанында қалдырып кетпегенім мұндай жақсы болар ма, қалдырып кеткенімде мұның күйі не болар еді, – деп Сайлау ішінен өзіне өзі риза болды.

– Жасұлан, сен әжеңді ойлап, қайғырма. Біз қазір әжеңнің ауруханадан аман-есен жазылып, үйге оралуы үшін тілек тілеп, Құдайға дұға етеміз. Ол кісі әлі-ақ сауығып кетеді. Ертең екеуміз ауруханаға барып, әжеңнің халін біліп қайтамыз.

– Шын айтасың ба? Қандай жақсы!

Сайлау Исаға сиынып, Жасұланның әжесінің ауруына шипа, көңіліне тыныштық беруін тілеп, дұға етті. Жасұлан Сайлаудың әрбір сөзін қалт жіберместен ұйып тыңдап отырды.

Әне-міне дегенше өздерінің аялдамасына да келіп жетті. Баяғы кіші-гірім гүл бағы. Сол бір орындық. Нан сататын дүкен баяғыда жабылып қалған. Ол өзінің туған күніне кешікті. Нан да сатып ала алмады. Сөйтсе де ол еш өкінген жоқ. Дәл қазіргі сәтте өзін шексіз бақыттымын деп санады.

Бүгінгі күн Сайлау үшін ерекше күн. Өзінің жан-дүниесін жадыратып, қуанышқа бөлеген ерекше жағдай басынан өтті. Дәлірек айтқанда, Жаратушы бүгінгі істеген істері үшін оған шексіз риза болды. Яғни бұл оның туған күніндегі ең маңызды тарту еді. Үй ішіндегілер де Сайлаудың бұл ісін түсініп, кішкентай Жасұланға көмек көрсетері шүбәсіз.

ҚЫЗЫЛ АЛМА

Кешкілік ауланың балалары түгелдей жиналып, совхоз бағына алма ұрлауға барды. Мәулен де соларға еріп кетті. Баруын барғанмен ұрлық

істеу күнәға батыратындығын ойлап, мазасы кетті. Бірақ осынау оқиға қызықтырып-ақ барады. Талғат пен Еркін мағынасыз мылжың әңгімелерді айтып, күзетшіні алдандырып тұрды. Ал қалғандары дуалдан секіріп түсіп, бақтағы алмаларды қалталарына тығыздап толтырып алды. Біршама уақыттан соң күзетші баққа ұры түскенін аңғарып қалды да, ысқырығымен ысқырып, шу көтерді. Еркін мен Талғат ауылға қарай аяқтары-аяқтарына тимей тым-тырақай қаша жөнелді. Бақтың ішіндегі балалар қашып, тығылып, бастарын сауғалады. Күзетшінің иті балалардың қайсыбірінің артынан жүгірерін білмей, арпалысып жүгіріп, арсылдап үре берді. Ақырында үргенін қойып, өзінің күркесіне кіріп тыныш тапты. Ашуға булыққан күзетші балаларды ұстай алмаса да, сырттарынан олардың қу тамтығын қалдырмай балағаттады. Аулаға келіп жиналған балалар өздерінің «ерлік» істерін еске алысып, ішек-сілелері қатқанша күлісіп жатты. Соғылып, сырылып, жарақаттанған жерлерін сипап отырып, Мәулен дуалға ілініп өрім-өрім болып жыртылған шалбарын көргенде балалар одан әрі күлкіге бөкті. Үйлеріне олар «қаһарман» болып оралды.

Мәулен ақырын басып келіп, бөлмесіне енді де, төсегіне жып беріп сүңгіп кетті. Ол мамасының өз бөлмесіне кіргенін, киімдерін жөндеп жүріп қалтасынан ұрланған алмаларды қағып түсіріп, жинап алғанын білген жоқ.

Таңертеңгісін Мәулен кішкене қарындасының былдырлап сөйлеген дауысынан оянып кетті.

– Мәулен, Мәулен, түр, сені мамам таңертеңгі асқа шақырып жатыр.

Орнынан тұрып, шалбарын киейін дегенде кешегі күлкілі оқиғаны есіне алды. Алма қайда кеткен? Мүмкін қалтамнан қарындасым алып алған болар. Онда оқасы жоқ. Шалбарымның жыртығын біреу мүқият етіп жамапты. Бұл маманың ісі болар. Осы сәтте Мәуленнің беті-басы қысылғаннан ду ете қалды. Енді ата-анасының бетіне қалай қарайды? Олар әркез Мәуленді өте байсалды да лайықты мәсіхші, нағыз сенуші бала деп мақтап, жасы кіші балаларына үлгі ететін. Не істерін білмей лажы таусылған ол ілби басып жуынуға бет алды. Содан соң дастархан басына келіп отырды. Үстел басына отбасы мүшелері түгелдей жиналыпты. Олардың барлығы да Мәуленмен жылы шырайлы ілтипатпен амандасты. «Шынымен ештеңе түсінбеген бе?»

– деп танданды Мәулен. Осы сәт таңертенгі астың мәзірі қойылған үстелдің дәл ортасында құтыға салынған алмаларға көзі түсті. Бұл Мәуленнің қалтасындағы алмалар еді. Ол өз көзіне өзі сенбей, сілейіп отырып қалды. Ата-анасы еш нәрсе болмағандай-ақ Мәуленнің бетіне бейғам көңілмен қарады. Ақырында әкесі оған тіл қатып:

– Мәулен, сен Жаратушының бізге нәсіп еткен асына бата сұра, – деді.

– Мен бе? Неліктен мен, әке?

– Неліктені қалай? Сен бұрын-сонды Құдайға сиынып, дұға тілеп көрмеп пе едің?

Мәулен қысылғаннан жаны алқымына келіп, тынысы тарылды. Құрыған жерім осы шығар. Ұрлап әкелген жеміс үшін қалай ғана дұға етіп, бата тілермін? – деп күйзелді Мәулен. Алмаларды алып, басқа жерге қойсам ба екен деп те ойлады. Бірақ оның ыңғайы келе қоярма екен? Әй, не болса сол болсын деп тәуекелге бел буды да, көзін жұмып алып:

– Жаратушы Ием, бізге осы асты нәсіп еттің. Рахмет саған. Ішкелі отырған асымызға батаңды бере гөр! Әумин!

Көзімді ашқан сәтте үстелде тұрған алмалар жым-жылас жоқ болып кетсе ғой деп қиялдады Мәулен. Бірақ алма салынған құты сол тұрған орнында әлі тұр. Ас ішіліп болғанша алмалардың саны да біртіндеп азая бастады. Кішкене балалар дәмді, тілді үйретін хош иісті қызыл алмаларды ұнатып қалыпты. Мәулен құтыға қараса болды, жүрегі айнып, бей-жай күйге түсті.

– Сен неге алма жемейсің, Мәулен? – деді әкесі, – дәмін татсаңшы тым болмаса. Өте тәтті екен. Жаратушы сенің өтінішіңмен батасын берді емес пе?

Мәулен бір алманы алды да, өзін-өзі зорлағандай болып әрең жеді. Неге екені белгісіз, сол күні кешке дейін іші ауырып жүрді. Ауырудың себебі абыржығандықтан ба, әлде Жаратушы осы алманы жер алдында ерекше бір бата берді ме, әйтеуір Мәулен сол оқиғадан кейін совхоз бағына балалармен ілесіп барып, алма ұрлауын үзілді-кесілді тоқтатты. Кей ретте осындай да бата болады екен.

АҚМАМЫҚ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚОЖАЙЫНЫ

Дархан балық аулаудан қайтып келе жатты. Оның шелегінде қызыл желбезекті табан балықтар шиыршақ ата жүзіп жүр. Бала анда-санда балықтарға қызыға қарап қояды. Бұлардан қандай жақсы балық сорпасы болады десенші! Әжесі қуанатын болды. Дархан мұнда демалысқа келген-ді. Балық аулауға келгені де бүгін бірінші рет. Ол айналмалы соқпақпен тауға көтерілді. Осы жерде әжесі тұратын ауыл орналасқан. Күн нұрлы шуағын айналаға молынан төгіп тұр. Тозанақтың үлпілдек шатыршалары жел лебімен ауада қалқиды. Жіңішке бұтақтарын жерге иген ақ қайыңдар осы көркем аймақтың тылсым сұлулығына өзіндік рең бергендей. Бұл жердің ауасы қандай тамаша десенші! Демалыс кездерінде осында келуге аңсары ауады да тұрады. Жақында әжесімен көршілес тұратын үйге Арман келеді. Ол екеуі ежелден тату достар. Арман келген соң екеуі уақыттарын көңілді өткізері сөзсіз. Демалыс күндерін қалай өткізетіні туралы тәтті қиялға берілген бала ирелең соқпақпен келе жатып, кенеттен бір топ балалардың көңілді күлкілерін естіді. Жақын жерде үш бала мысықтың кішкентай баласын әбігерге түсіріп жатыр екен. Бірінен соң бірі кезектесе байғұс жануардың біресе құлағын, біресе құйрығын жұлқылайды. Мысықтың баласы жан дауысы шыға мияулап, олардан кашқалақтайды.

– Жануардың жанын қинамаңдар! Оның не жазығы бар еді?! – деді Дархан зығырданы қайнап.

Балалар Дарханның тіксініп сөйлегенін жақтырмай қалды.

– Сенің шаруаң қанша, жоғал әрмен. Осы жаққа кім көрінген келеді екен, келген жағыңа қарай кері қайт, – деді балалардың бірі.

– Әбден азаптадыңдар ғой, онанша бұл бейшараны маған беріндерші, – деп өтінді Дархан.

– Сен оның орнына бізге не бересің? Мысықты бізден тегін аламын деп дәмеленіп тұрмысың? Мысық деген үй шаруасында таптырмайтын көмекші. Сенің әжеңнің үйінде тышқандар қаптап кеткен болар.

– Мына балықтарды алыңдар. Жаңа ғана ұстап алдым.

– Ха, балық деймісің? Мұндай балықтарды біз күнде аулаймыз. Ал мына қармағынды берсең аламыз.

Балалар оның балық аулау жабдықтарына қызыға қарап тұрды. Бұл қармақты Дарханға ауылдағы әжесіне барамын деп жиналып

жүрген кезінде әкесі сатып әперген-ді. Өте оңтайлы, ықшам әрі жеп-женіл. Дарханның жасқаншақтап тұрғанын пайдаланып балалар мысықты одан әрмен әуреледі. Байғұс мысық қарсыласуға шамасы келместен, көгал шөптің үстінде сулық түсіп жатып қалды.

– Жарайды, қармағымды алындар да, маған мысықты беріңдер!

Сөйтіп, кішкене мысық Дарханның қолына өтті. Әбден қорлық көріп, есі кеткен мысық сүп-суық тұмсығын Дарханның қолтығына тығып, жайласып алды. Ол мысықты жейдесінің ішіне салып алып, бір қолымен оны жебеп ұстаған күйі үйіне қарай бет алды.

Дархан ішінен қиялға шомып келе жатты. Кішкене мысығыма сүт беріп тамақтандырамын. Төсегімнің жанына кішкене кілемше төсеп, сонда жатқызармын. Әжем оған қарсы бола қоймас, – деп ойлады Дархан. Осылайша ой үстінде келе жатып, әжесінің үйіне қалай жеткенін де аңғармай қалды. Қармағымды бергенімнің өкініші жоқ. Оның есесіне мысығым бар. Тек әжемнің қора-қопсысының ішінен қолдан жасалған ескі қармағымды іздеп, тауып алуым керек. Оның ойын жылаған баланың дауысы бөліп жіберді. Бұрылып қараса, бір үйдің алдындағы сәкіде жылап отырған тоғыз жас шамасындағы кішкентай қызды көрді. Мойылдай қара шашын екі бұрым етіп өріп қойыпты. Үстіне киген қысқа көйлегі өзіне жарасып-ақ тұр. Қолына үлкен қуыршақ ұстап алыпты. Кішкентай қыз Дарханның қаладағы ата-анасымен бірге қалған кішкентай қарындасы Балжанды есіне түсіргендей болды. Бала не болғанын білейін деп жылап отырған бүлдіршіннің жанына келді:

– Саған не болды, балақай, біреу жәбірледі ме?

– Кішкентай мысығымды, Ақмамықты балалар тартып алды, – деді өксігін баса алмай.

Дархан болған жайды біле қойды да, қойнындағы кішкентай сүр мысықты қызға ұсынды.

– Мынау ма?

– Иә, осы. Кішкентайым менің, тірі екенсің ғой, ана балалар сені өлтіріп тастаймыз деген еді ғой. Сен мұны қайдан алдың?

– Сол балалардан алып алдым. Өзімнің қармағыма айырбастадым. Олар бұл мысықты сенен неге тартып алды?

– Олар мені келемеждеп, Құдайыңа сиын, көреміз Оның сенің мысығыңа қалай көмектесетіндігін, – деді. Шынында да Құдайдың көмегімен менің мысығым тірі қалған екен. Рахмет, саған!

– Сен Құдайға сеніп, Оған сиынасың ба? Бірақ сенің мысығыңды күтқарған мен емес пе?

– Білмеймін. Бірақ сен күтқарып үлгермеуің де мүмкін еді ғой. Немесе оларды көрмей жанынан өтіп кетуің де мүмкін. Менің папам мен мамам өмірде кездейсоқ жағдайлар көп болады дейтін.

– Сенің папаң мен мамаң қайда?

– Олар қалада. Мен атам мен әжемнің үйіне қонаққа келгенмін. Жүр, біздің үйге, мен сені олармен таныстырайын!

– Жоқ, рахмет. Үйге қайтуым керек. Сенің ақмамығыңды көруге тағы бірде кіріп шығармын.

Үйге келген соң болған жайды әжесіне айтып берді. Әжесі бірде басын шайқап, біресе күрсініп, бірде күлімсіреп отырып, немересінің айтқандарын зейін қоя тыңдады. Немересінің осы ісі үшін дән риза болды.

– Жарайсың, Дархан, кішкентай мысықты да күтқардың, кішкентай қызды да қуанттың! Мен ол қызды білемін. Жапар мен Раяның немересі ғой. Олар – Құдайға сенуші адамдар. Бірақ олардың сенімдері қызық. Алайда ол кісілер өте мейірбанды, жақсы жандар. Ауыздарынан ешқашан әбес сөз естіген емеспін. Олар Құдай туралы, сенімдері жайлы әңгіме айтқанда, құлағыңның құрышын қандырады. Киелі кітаптары бар. Өте қызықты кітап. Осы жердегі сотанақ балалар қарттарды келемеждеп жүреді. Жазда бақтарына кіріп, алмаларын ұрлайды, бау-бақ өнімдері себілген атыздарын таптайды. Олар өздерінің сотанақтық ісі үшін еш жаза қолданылмайтындығын жақсы біледі. Енді, міне, олардың кішкене немересін жәбірлеген. Осындай балалар өз ата-аналарының жүйкелерін тоздырып, жандарын жабырқатары сөзсіз.

Қарт әжей ауылдағы өмір туралы ұзақ әңгімеледі. Ауылда басқан әр қадамың, әрбір ісің барша жұрттың көз алдында. Еш нәрсені бүгіп, жасыра алмайсың. Дархан көбіне-көп мәсіхші қарттардың өмірлері туралы көп білгісі келді. Олар туралы әжесі мақтаныш сезіммен әңгімеледі. Бұрынғы жылдары қарттарға Құдайға сенгені үшін қағажу көрсетіп, қыспаққа алғандығын, Құдай туралы әңгіме қозғауға тыйым салғандығын айтты. Қарттар болса, мұндай жағдайда тіс жарып ештеңе демейтін. Тек күлімсіреп қана қоятын. Өздерімен өздері тыныш өмір сүре беретін. Олардың ісі, болмысы өзгелерден бөлекше. Жұмыста әрдайым өнегелі еңбегімен көзге түсетін. Жақсы жұмыс істегені үшін

әркез мақтауға ие болатын. Қандай да бір қиындыққа ұшыраса, адамдар әрқашан мәсіхшілер үйіне келіп, көмек сұрайтын. Олардың отбасы үлкен. Бір-бірімен сыйласымы, ынтымағы жарасқан ұйымшыл, үлкен отбасы. Балалары да еңбексүйгіш, ата-аналарының айтқандарын екі етпейтін тілалғыш. Жұрттың бәрі оларға қызығады.

– Тәрізі, Жаратушы Ие оларды қандай істе болсын жебеп, жәрдем береді екен-ау?! – деп әжесі ауыр күрсініп алды да, сөзін аяқтады.

– Әже, сен бұрын-сонды ол кісілер туралы еш нәрсе айтпаушы едің ғой?

– Солайы солай. Сен әлі жассың, кішкентай баласың ғой, түсіне қоймас деуші едім. Енді, міне, ержетіп қалдың. Сөздің реті келген соң айтып отырғаным ғой. Сен ол кісілердің немересін ренжітпе. Өзі бір үріп ауызға салардай сүйкімді-ақ қыз. Түрі біздің Балжанға ұқсайды.

Дархан кеш бойы әжесінен естіген әңгімелерінен алған әсерлерінен арыла алмай, ой үстінде отырды. Ертеңіне есігінің алдында жасыл сәкісі бар кіші-гірім үйге барғысы келіп, аңсары ауып тұрды. Ол аулаға кіргенде өзіне таныс бүлдіршін қызды көрді. Ол дәліздің баспалдағына жайғасып алып, кішкене мысығымен ойнап отыр екен. Дарханды көргенде қуанып кетті.

– Сәлем, Дархан! Келгенің қандай жақсы болды! Үйге кір!

Осы сәтте терезеден қарап тұрған жылы жүзді, сақалды қарт:

– Бізге келген қонақты танымадым ғой, – деді сақалын тарамдап тұрып..

– Ата, мен бұл бала туралы айтып едім ғой!

– Онда үйге кірсеңші! Кемпірім бауырсақ пісірген. Шай ішеміз.

Дархан қарсы болған жоқ. Мейірбан жүзді қарт оған қатты ұнап қалды. Әжесінің көршісі туралы айтқан әңгімелерінен кейін ол кісілердің өмірі қызықтыра түсті.

Тап-тұйнақтай бөлменің ортасындағы үстел үстінде буы аузы-мұрнынан шыққан самауырын тұр. Ақжарқын мінезді әжей үстел үстіне дастархан мәзірін қойып, бәйек болуда. Үйдегілердің бәрі Дарханға жылы шыраймен ілтипат көрсетіп, дастархан басына отыруды ұсынды. Ас алдында атай Құдайға сиынып, «Осы үстел басында отырғандарға, ішкелі отырған асқа, осындай тамаққа зәру болып жүргендерге батаңды бере гөр», – деп дұға етті. Атайдың сенімді түрде сөйлегендігі сондай, қасындағыларға атай құдды біреумен

сөйлесіп отырғандай әсер етті. Дархан тіпті жан-жағына қарағысы да келді. Хош иісті шай, дәмі тілді үйірет бауырсақ отырғандарға қатты ұнады. Дархан осы отбасы мүшелерімен тез танысып, шүйіркелесіп отырды.

– Атай, менің әжем Киелі кітап бар, – деген еді. Соны көруге бола ма? – деп сұрады.

– Әрине, балам. Бері келе ғой.

Көрші бөлмедегі кішігірім үстел үстіндегі әбден тозығы жеткен қалың кітапты көрген Дархан «Мына кітапта осы қарттардың өмірлері жайлы құпия сыр бар-ау», – деп ойлады.

Атай Дарханды жанына отырғызды да, өзі баға жетпес асыл қазынаға бағалайтын осы кітабының беттерін аша отырып, Құдайға деген сүйіспеншілік туралы, Иса туралы біраз әңгімелерді оқып берді.

Дархан бұрын балаларға арналған Құдай туралы мультфильмдерді көрген болатын. Бірақ онда басқаша еді. Атай Дарханға кейбір жайларды түсіндіріп, кітаптың кейбір жерлерін оқып бергеніне дән риза болып отырды. Қоштасар сәтте атай Дарханнан жиі-жиі келіп тұруын өтінді. Бала оның өтінішін қуана қабыл алды. Айнұр мен оның мысығы Ақмамық Дарханды қақпаға дейін шығарып салды.

Дархан ертеңіне бұл үйге тағы да келді. Ол атайдың әңгімелерін тыңдап, Киелі кітапты оқыды. Бала оқығандарына, білгендеріне шынайы көңілмен сенемін деп айтпағанымен, осы жайлы тереңірек білгісі келіп, ынталана түсті. Мәсіхшілердің осы бір жұпыны да қарапайым үйінде әрдайым жанға жайлы тыныштық, ауызбірлік нышаны байқалады. Жаратушы Құдай туралы әңгімелегенде атайдың көзі күлімсіреп, жүзі қуаныштан нұрланып сала берді. Бірде Дархан атайдан:

– Атай, осындай Құдайға деген сенім сізде қалай пайда болды? – деп сұрады, – осының бәрін сізге кім үйретті? Соны білгім келеді. Айтып беріңізші, – деді. Қарт сәл жымиып қойды да, кішкентай немересі Айнұрды тізесіне отырғызып алып, ұзақ сонар әңгімесін бастап кетті.

Әке-шешем туралы еш нәрсе есімде жоқ. Өзім революция орнағаннан кейін дүниеге келіппін. Ол кез қиындығы мол қысталаң жылдар еді. Қала көшелерінде панасыз балалар босып жүретін. Олар кейде біреудің затын ұрласа, кейде алақандарын жайып, қайыр сұрап, күн ұзағына көше аралап, қаңғырып жүретін. Мен алғашында бір

әйелдің үйінде тұрдым. Ол таңертеңгісін маған жүрек жалғайтындай ғана азын-аулақ тамақ беретін де, у-шу, ығы-жығы болып жататын аландардың біріне шығарып, өзім сияқты жалба-жұлба болып жүретін қайыршы балалармен бірге қайыр сұрататын. Кешкісін мені алып кетуге келетін де, күні бойы құлақшыныма жинаған тиын-тебендерімді сыпырып алатын. Ол әйелдің маған қандайлықты туысқандық жақындығы бар екендігін білмейтінмін. Оның қолына қалай келгенім де есімде жоқ. Бірде оның үйінде дөрекі мінезді бір ер адам пайда болды. Ол белгісіз бір себептермен ол әйелді жер-жебіріне жетіп ұрсатын еді. Ақыр аяғында мені далаға лақтырып тастады. Бұл күздің кара суық күндерінің бірі болатын. Сол кезде үйі жоқ панасыздарға өте қиын болды. Олар ақыры аяғында амалсыздан балалар колониясына немесе жетімханаларға баруға мәжбүр болатын. Мен – ол кезде шамамен 6-7 жастағы баламын. Үнжырғам түсіп, қайда барарымды білмей ұзақ сандалып жүрдім. Үйге оралуға батылым бармады. Денемнің дөрекі еркектің қолағаштай қолымен ұрған жерлері жаныма батып, қатты ауырып тұрды. Жаным жабырқап, қатты торықтым. Бойымды үрей билеп, тоңғанымды да сезер емеспін. Ақыры қатты шаршап, қалжырағандығым сондай, қала шетіндегі бір үйдің алдындағы орындықтардың біріне барып, сұлық түсіп жатып қалдым.

Сол күйде қанша уақыт жатқаным есімде жоқ. Құлаққа жағымды естілген әуеннің үнінен оянып кеттім. Бұрын-соңды мұндай әуезді әуенді естіп көрген емеспін. Біраздан соң музыка тоқтады. Осыдан кейін ол үйден адамдар бірінен соң бірі шығып, жан-жаққа тарап кетіп жатты. Орнымнан тұрып, қашып кетейін деп талпынған едім, онымнан ештеңе шықпады. Қалжырап шаршағандықтан көнектей болып ісіп кеткен аяғым, денемнің таяқ тиген жерлері қатты ауырып, орнымнан қозғалуға мұрша бермеді. Сол үйден шығып бара жатқандардың біреуі мені байқап қалды. Адамдар мені қоршап алды. Жылағаннан былаудай болып ісіп кеткен көзіме, қорқыныштан түршіккен түріме қарап, олар аяушылық білдіріп жатты. Өзара сөйлесіп, менің басымнан сипап, бетіме қарап ілтисіп күлімсіреп қояды. Олардың не туралы сөйлесіп жатқандарын да түсіне алған жоқпын. Басым айналып, миыма еш нәрсе кірер емес.

Одан әрі не болғанын білмеймін. Ояна кетсем, ішінде көптеген әдемі суреттер ілінген кең де жарық бөлмеде жатыр екенмін. Мен аздап оқи

білетінмін. Содан болар, өзім жатқан төсектің түсында ілулі тұрған суретке көзім түсті. Ол суретте ақ киім киген бір адам аспанға көтеріліп барады екен. Топты жұрт оған таңырқай қарап қалыпты. Ол адамның аяғының астымен ақ шаңқандай үлпілдек бұлттар үдере көшіп барады. Суреттің астында ашық түсті әріптермен «Сендерді жетімсіретпей, қайта ораламын»; – деген сөздер жазылыпты. Мұнарланған бұлттар арасынан осы бір ерекше адамға қанатты періштелер қолдарын үмсына созып тұр. Суреттегі көріністерге таңырқай қарап тұрып, бөлменің қожайынының қалай кіріп келгенін де аңғармай қалыппын. Бұл қапсағай денелі орта жастағы адам еді. Оның түріне қарап, мейірбанды жан екендігін аңғару қиын емес-ті. Сөйтіп, мен осында тұрып қалдым. Оны Ваня аға деп атайтын еді. Ол кісі Құдайға сенуші еді.

Алғашында өзімнің жаңа өміріме дағдылана алмай жүрдім. Мен енді бұрынғыдай біреуден таяқ жеуден қорықпайтын, алақанымды жайып ешкімнен қайыр-садақа сұрамайтын болдым. Дегенмен де өзіме деген ерекше қамқорлыққа бойымды үйрете алмай, үйсіз-күйсіз күшікке ұқсап, бір бұрышқа тығылып алып отыратын күндерім де болды. Бұрынғыдай есіктің көзінде төсеніш жайылған жерде жатпайтын болдым. Жатқан төсек-орным жұпыны болса да мұнтаздай таза. Ауырып қалатын да кездерім болған, мұндайда Ваня ағай менің жанымнан екі елі шықпайтын. Мені жас балаша күтіп, Киелі кітапты оқып беретін. Кейін келе ол кісі мені асырап алып, өзінің фамилиясын берді. Ең бастысы менің бойыма Жаратушы Құдайға деген сүйіспеншілік рухын дарыта білді. Көп ұзамай-ақ мен жоғарыда аталып өтілген суреттегі ғажайып адам туралы егжей-тегжейлі біліп алдым. Сауатымды аштым. Тіпті сыдыртып оқитын да болдым. Қауымымыздағы ауру қарттардың үйлеріне барып, хал-жағдайларын сұрап жүретін болдым. Бұл – менің Құдай жолындағы атқарған еңбектерім еді. Қарттарға Інжілді, Киелі кітапты оқып беріп, шаруашылық істеріне қолғабыс беріп жүрдім. Бәрі де мені жанындай жақсы көріп кетті. Сол кездегі өмірім өзіме жұмақтың төріндей болып көрінетін. Бірде әкеммен бірге қауымның жұмысымен жол сапарға шыққан едім. Сол жолы баяғы үй иесі әйелді көрдім. Ол мені шынымен-ақ танымады ма, әлде сыр бергісі келмеді ме, әйтеуір мені білмейтін адам сияқты сыңай танытты. Менің де онымен сөйлесуге зауқым жоқ еді. Әкемнің қолынан мықтап ұстап алдым да, «Жаратушым, мейірлі шапағатыңа бөлей гөр», – деп дұға еттім.

Қорқынышты түс сияқты болып өткен балалық шағым қайтадан есіме түсіп, денем түршікті. Сол сәтте мен Құдайдың маған қандайлықты жәрдем беріп, шексіз бақыт сыйлағанын жан жүрегіммен ұғындым. Мұндай ғажайып іс тек Жаратушының ғана қолынан келетіндігіне көзім жетті.

Атай әңгімесін ұйып тыңдап отырған біздерге мейіріммен күлімсірей қарады. Дархан болса атайдың жылы шырайлы жүзінен көз алмай қарап қалыпты. Кішкентай немересі Айнұр да аузын ашып атасының айтқан әңгімелеріне зейін қойып тыңдауда. Қарт әжей де бірде басын изеп, бірде көзінің жасын сығымдап қойып, атайды ыждаһатпен тыңдап отыр.

– Ата, одан әрі қарай не болды? Айта беріңізші, – деп жалынды бала.

Қарт сәл ойланып отырды да, әңгімесін одан әрі жалғастырды.

Сол кездерде қауымды қатты қудалайтын. Сенуші адамдардың кітаптарын тартып алып, өздерін абақтыға жабатын. Ол кезде Құдай туралы әңгімелеуге тиым салынатын. Сол бір қысталаң заманда маскүнемдік пен ұрлық кең тараған-ды. Менің түсінігімше сол кезде айналадағының бәрі әлем-тапырық, астан-кестең болғандай көрінетін. «Неліктен мейірбанды, ақ адал адамдарды қуғын-сүргінге ұшыратады екен, нағыз қуғындауға тұратын тоғышарларды байқамайтыны қалай?» – деген ойлар мені мазалай беретін. Әкеме де осындай сұрақтарды қойғанымда ол кісі үн-түнсіз Киелі кітапты алып: «Мені қуғындағандай, сендерді де қуғын-сүргінге ұшыратпақ» деген жолдарды оқып беретін. Ол маған бірде Исаның Таудағы уағызын оқып берді. Оны өзі де қатты ұнататын. Әкемнің маған айтқан әңгімелерін тыңдап, қасында бірге отырып, Құдайға сиына жүріп, менің Құдай жолына деген көзқарасым қалыптасып, сенімім нығая түсті.

Көп ұзамай-ақ біздің үйге де тінту жасалды. Қорыққаннан бір бұрышқа тығылып алып, «Өмірдегі ардақты да аяулы әкемді сақтай гөр», – деп көзімнен жасым моншақтап жылап отырып, Құдайға жалбарындым. Әкем бұдан бұрынғы кезде де қиындығы мол кезеңді бастан кешкен. Осындай қиындықтарда жүріп, Құдай жолына түскен. Содан бері өзінің бар өмірін Оған бағыштап, қандай қиындық, сындарлы сәт болса да төзуге бел байлады. Үйленген де жоқ.

Шілде айының ыстық аптапты сол бір күні бүгінгідей есімде қалыпты. Ешбір кінәсі жоқ әкемді құдды бір қаніпезер қылмыскердей алып кетті. Мен жылай-жылай қала бердім. Қоштасар сәтте ол маған: «Сені мәсіхшілер қамқорлыққа алады. Мен әлі ораламын, балам, мені күт», – деп басу айтты, – осы үйде тұрған кездегі үйренгендеріңнің бәрін жадында сақта, өз сеніміңе берік бол! Жаратушы сені ешқашан тастамайды!

Әкемді алып кеткен адамдар әкемнің қолымен жазылған өлендерді бірге әкетті. Ол өлендердің барлығы да Исаға арналған-ды. Ескі Киелі кітапты сақтап қала алдық. Кіре берістегі зілдей есік сарт етіп жабылғанда, демім таусылып, еңіреп жылап жібердім.

Дұға жасап, Құдайға сиына білетінім қандай жақсы болды, – деп ойладым сол сәтте. Дұға-тілектерім қабыл болып, жаным бір сәтке тыныш тауып, саябырлағандай болды. Әкемнің осындай күйге душар болғаны үшін мен Құдайды жазғырған емеспін. Киелі кітапты көп оқығанымның арқасында осындай қиындыққа төзімді болуға үйрендім. Қайғы-қасірет шегіп жүрген сол күндерімде мен Құдайдан өзге сенерім де, сүйенерім де жоқ екендігін жақсы түсіндім. Оған балалық жан жүрегіммен сендім.

Осыдан бірнеше күн өткен соң осы ауылдың мәсіхшілері маған келді. Олар мені өздерінің үлкен, ынтымақты отбасына алды. Ауылдағы өмір ол кезде жеңіл еді. Өзімнің бұғанам бекіп, жұмысқа жарап қалғанмын. Кімге көмек керек болса, қолымнан келген қолғабысымды беріп жүрдім. Жаңа отбасында мені өте жақсы көріп кетті. Сенуші адамдар кешке біздің үйге жиналатын. Күні бойы жұмыс істеп қалжырап, шаршаған олар Құдайға сиынудан, Құдай сөзінен жандарына саябыр тапқандай болушы еді. Мен әкемді жиі-жиі есіме алып, ол үшін дұға-тілектер айтып, сиынып жүрдім. Әкем түсіме жиі енетін. Түсімде үйге қайтып оралғанын көруші едім. Әкей бізге хатты сирек жазатын. Ыстық ықыласқа толы хаттарында маған басу айтып, жігерлендіретін. Оның жазған хаттарын жеке отырғанда оқып, көзімнің жасын төгіп-төгіп алатынмын. Хаттың беттерін сүйетінмін. Әкем өлең жолдарын да жазып жіберетін. Оның хаттағы өлендерін тек біздің қауымның жиынында ғана оқып қоймай, басқа қауымдарға да беріп жіберетін. Кейде бұл өлең жолдары бізге ән болып оралатын. Құдайға сиынған кезде сол әнді бәріміз бірге шырқайтынбыз. Әкем үйге оралғанда мен көп-көрім ержетіп, есейіп қалған едім. Ол кезде жолдастарыммен бірге

колхоз егістігінде жұмыс істеп жүргенмін. Ауылдан рухани қарындастарымның бірі жүгіріп келіп:

– Жүгір тез, әкең келді! – деді.

Қуанғаннан есімді жия алмай, жүгірген бойда кең де жарық бөлмеге қойып кеттім. Үстелдің жанында шашы аппақ құдай болып кеткен, сақалды адам отыр екен. Жағы суалып, әжім түскен беті, қауқарлы қолдары, қапсағай денесі көзіме жылы ұшырағандай болды. Менің әкем бе, жоқ па? Түрі өзгергенімен, оның әрдайым күлімсіреп, қайырымдылықтың ұшқынын шашып тұратын көздерінен әкем екенін танып, қуаныштан жүрегім жарыла жаздады. Бұл көздерді мен мыңдаған көздер арасынан жазбай таныр едім!

– Әке!

Екеуміздің қуанышымызда шек жоқ. Жаратушы Тәңірге сиынып, бізді қайта қауыштырғаны үшін, рухани бауырларымыз бен қарындастарымызға шексіз қамқорлықтары үшін мың сан алғысымызды жолдадық. Алғашқы кездері мені өз қамқорлығына алған отбасымен бірге тұрдық. Кешкілікте әкемнің басынан өткендері туралы әңгімелерін тыңдайтынбыз. Арада жеті жыл өткенде әкем қайта оралды. Мәсіхші достарымыз әкемнің оралғанын естіп, бізге келіп амандасып, хал-жай сұрасып, қолдарынан келген көмектерін көрсетіп тұрды. Сұрапыл соғыс жылдары көптеген адамдар бізге келіп, ел іргесін қорғауға аттанған жақындары мен туыстары үшін Құдайға сиынып, өздерінің жандарына да саябыр табатын. Көп өтпей-ақ осы жердегі мәсіхшілер тобы біршама көбейді. Інжілдің қасиетті шұғыласы нұр шашқан жерде осылай болады. Әкем отырған түрмеде де ол рухани бауырларын тауыпты. Қуғын-сүргін болған қысталаң кезеңде темір тордың ар жағында отырғандар арасында Ізгі хабар тез тарайды екен.

Соғыстан кейінгі жылдары мен үйлендім. Тұңғыш балама әкем батасын берген еді. Дүние салар алдында ол кісі тып-тыныш, байсалды қалыпта болды. Оның жүзінен, күлімсіреген көзінен Исамен кездесем деген үміт нышанын аңғарғандайсың. Ол кісі дүниеден ерте кетті. Өмірдің қиындығы оның денсаулығына ауыр соққыдай тиді. Ол кісіні жерлейтін күні өте көп адам жиналғандығы сондай, үйде ине шаншар жер қалмады.

Қарт әңгімесін тоқтатып, сәл үнсіз қалды. Дархан демін ішіне алып, атай тағы да бір нәрсе айтатын болар деген үмітпен тып-тыныш отырды. Біраздан соң атай:

– Мен осылайша мәсіхші болдым, балам. Менің әкем өмірден өтті. Бірақ бұл уақытша жағдай. Қайтадан қауышар сәтіміз де алыс емес. Бір кезде мен оны жерде күттім, енді әкем мені аспан көгінде Исаның жанында күтуде.

Сол кеште Дархан үйіне қайтқысы келмеді. Ол кішкентай мысық Ақмамықты сипап отырып, осы отбасымен ұшырастырғаны үшін алғысын айтты. Ақмамық оның ойын түсінгендей-ақ еркелей пырылдап, құйрығын бұлғаңдатты. Дәл бүгін Дархан көп нәрсені түсініп, көңіліне түйді: осындай абзал жандар үшін, Киелі кітап үшін, бұл дүниеге шұғылалы сәуле нұрын әкелген мәсіхшілер үшін Құдайға шексіз риза болу керек екенін түсінді. Дархан орнынан тұрып, кетуге жиналды. Үйіне барған соң әжесіне естігендерін, ол кісінің ұзақ жылдар бойы қандай адамдармен көршілес отырғандығы туралы айтып бермек. Атай оған судай жаңа Інжіл кітабын сыйға тартты. Бала осы кітаппен өзінің отбасы мүшелерін міндетті түрде таныстырамын деп тас түйін шешім қабылдады.

ЖАБАЙЫ ЛАҚ

Саша каникулда ауылдағы әжесіне қонаққа барды. Осынау жасыл желек жамылған көрікті ауыл жаз кездерінде қызықты думанға бөленгендей. Қаланың балалары осында тұратын туған-туысқандарына қонаққа келеді. Балалар өздерінің каникул кездерін осы жерде қызықты өткізіп, асыр салып ойнайды, өзенге шомылып, балық аулайды. Саша әжесімен бірге Құдайға сиынып болған соң, қаңылтыр сапты аяқ толы жаңадан сауылған сүтті сіміріп алды да, осы ауылда тұратын досы Коляның үйіне қарай жүгіре басып келе жатты. Коля күн сайын түрлі ойындарды ойлап тауып отыратын, қиялы көкке өрлеген бала. Онымен бірге болып, бірге ойнауды Саша қатты ұнататын.

Осы жолы Коля оны өзінің үйінің қасында тосып отыр еді.

– Коля, сен қайда барайын деп жиналғансың? – деп сұрады Саша.

– Жалғыз мен емес, екеуіміз бірге саңырауқұлақ теруге барамыз.

Орманда саңырауқұлақ өте көп. Мен қуырылған саңырауқұлақты картопқа қосып жегенді өте ұнатамын!

– Жақсы болды ғой. Екеуіміз барғанмыз дұрыс па?

– Әрине. Тек-сен үстіңе басқа киім кигенің орынды. Мына күйіңмен орманға барсаң, маса талайды, үстінді бұталарға сырып алуың мүмкін. Оның үстіне онда кенелер де көп.

Саша өзінің жалаңаш қолдары мен сирағына қарады. Шолак шалбарын шешіп, ұзын шалбар кесе, сандалын кедыға, шолак жең іш көйлегін ұзын жең жейдеге алмастырып кесе болғаны.

– Менімен бірге біздікіне жүр. Мен лезде-ақ жиналамын.

– Өзің бара бер. Тек көп кешікпе.

Саша солдатқа ұқсап шапшаңдата киініп, енді кетейін деп жатқанында әжесі келіп қалды.

– Сен жаурап жүрсің бе, әлде бір жаққа барғалы жүрмісің? – деп сұрады әжесі.

– Әже, біз Коля екеуіміз орманға саңырауқұлақ теруге барамыз. Тез қайтып келеміз.

– Тоқтай тұр, қымбаттым, Коля екеуің ғана орманға барамыз деймісің. Жоқ, оның бола қоймас!

– Әже, біз кішкентай бала емеспіз ғой. Тез барып қайтамыз. Қуырып жеуге жететіндей саңырауқұлақ тереміз де, кері қайтамыз.

Саша әжесін үгіттеймін деп көп кідіріп қалды. Ақырында әжесі рұқсатын берді. Жол жүрер алдында екеуі отырып, Құдайға сиынды. Саша бар пәрменімен жүгірген бойда Коля тосып отырған жерге де жетті. Ол Сашаға күңкілдеп ұрсып жатты. Бірақ дауысында ешбір зіл жоқ еді. Ол өзінің досын жанындай жақсы көретін.

– Қыздарға ұқсап кешке дейін жиналатының-ай. Жүрер алдында сиынған боларсың?

– Иә, сиынғаным рас. Бірақ сол себепті кешіккен жоқпын, әжем бірден жібере қоймады. Осы жаққа келерде әжемнің айтқандарын екі етпеймін деп уәде берген болатынмын. Сен не, сиынғанды әбес көремісің?

– Жоқ, әрине, сиына бер. Бұл – сенің жұмысың, – деді Коля міңгірлеп, солай деді де, аяғындағы кедасымен жолдың шаңын аспанға көтере бүрқылдатып жіберді.

Орман ауылдан алыс емес еді. Мұнда балалар жиі келетін. Бірде садақ жасап Робин Гуд болып ойнаса, бірде өздерінің илеуінде күж-күж қайнаған құмырсқаларды тамашалайтын, кейде ыстық аптаптан паналап жүретін. Ал орманның түпкір жеріне тек саңырауқұлақ, жидек

теру үшін немесе сирек кездесетін әдемі гүлдерді теру үшін ғана баратын.

Жол бойы Саша мен Коля картоп қосып қуырылған саңырауқұлақ, дәмі тілді үйретін жидек туралы армандап, мектепте жүрген кездеріндегі қызықты оқиғаларды естеріне түсірді. Коляның арқа қоржынында нан мен бір тілім май бар еді. Арқа қоржынының ішіндегі бір құмыра сусын оның арқасына батып келеді. Орманға кірген жерде балалар итбүлдіргеннің үстінен түсті. Жидекке тойып алған балалар одан әрі қарай саңырауқұлақ іздеп бара жатты. Саша саңырауқұлақ теруді қатты ұнатады. Ал қалада бұл туралы тек армандауға болады. Саңырауқұлақ қалың жерге тап болғаның қандай қызықты десеңші. Әнебір қалың бұталардың түбінде үйме-жүйме өскен саңырауқұлақтарды көргенде балалардың қуаныштары қойындарына сыймады. Жималы бәкімен олардың жіңішке сабақтарын кесіп, қоржындарына салып алды. Шырша ағашының түбінде өскен қызылсары саңырауқұлақтар көздің жауын алады. Оларды да Коля тапты. Ол саңырауқұлақтарды да арқа қоржындарына салды. Балалар тапқандарына қуана-қуана орманның түпкіріне қарай ұзақтай берді. Анда-санда бір-бірін дауыстай шақырып қояды. Ата-аналарымыздың бізді орманға жібергені мұндай жақсы болар ма еді, – деді олар бір-біріне.

Кенет балалар атылған мылтық даусын, содан соң еркек адамдардың гүжілдеген дауыстарын, жүріп бара жатқан мотоцикл моторының үнін естіді. Саша тамағының кеберсіп бара жатқанын сезді. Коля досының жанындағы шөпке тізерлеп отыра қалып:

– Браконьерлер аң немесе құс атып алған ғой. Орманшы қанша қуалап, тиым салса да, тыңдамайды. Оның жалғыз өзінің ол тоғышарларға шамасы келмейді ғой.

– Браконьерлер қандай аңды аулап жүр екен?

– Қызықсың ғой! Біздің орманда бұғы да, қабан да бар. Қайдан білейін? Жүр, барып көрейік.

– Жок, Саша, одан да тезірек үйге қайтайық. Олар әлі сол жерде жүрген болар.

– Айтарсың. Осы уақытқа дейін сол жерде отыр деймісің, – деп Коля дауысын шығара сөйледі. Сөйтті де, мылтық даусы шыққан жаққа қарай асыға басып жүріп кетті. Саша болса Құдайға сиынып

алды да, досының артынан ілесті. Сайдың маңындағы шөп жапырылып қалыпты. Балалар бұл жерде ешкімнің жоқ екендігіне көзі жеткен соң, бұталардың арасынан шықты.

– Олар қандай аңды атып алды екен? – деп сұрады Саша.

– Қалай болғанда да олар бір ірі аңды атып алған ғой, қарашы, қаншама көп жердің шөбі жапырылған?

Балалар болған жайды білгілері келіп, сол жерге еңкейіп отырғандарында бұталардың арасынан маңыраған бір дауыс естіді. Бұталар мен қоңыраубас гүлдері қалың өскен тұстан бадырайған қос көзді байқап қалды. Балалар асыға басып сол жаққа қарай беттеді. Шөп үстінде аузынан емген сүті кеуіп үлгермеген кіп-кішкентай жабайы лақ жатыр екен. Оның жіп-жіңішке, әлсіз аяқтары қорыққаннан дір-дір етеді. Коля оны аяғынан тік тұрғызайын деп көтеріп еді, әлжуаз лақ жерге жалп етіп құлады да, аянышты дауыспен маңырап қоя берді.

– Байғұс-ай, сенің аңанды өлтірген екен ғой. Қорықпа, сені далада тастап кетпейміз.

Саша ішіне саңырауқұлақ салынған арқа қоржынды арқасына асып алды. Ал Коля жабайы лақты қолтығына қысып көтеріп алды.

– Жаңа ғана туған тәрізді. Әлі бұғанасы бекіп үлгірмеген екен. Болған жайға балалар қатты таңырқады.

– Браконьерлер қалайша тастап кеткен? Өздерімен бірге неғып алып кетпеген екен?

– Лақтың оларға қажеті қанша? Оның тіске басар еті де жоқ. Оны асырап, тамақтандырам деп әуреленіп қайтсін олар?

– Енді біз бұл лақты қайда жібереміз? Үйге алып кетеміз бе?

– Жоқ, оны Степан ағай деген орманшыға апарып береміз. Жүр тезірек, – деді Коля.

Өзіне бала кезінен таныс жіңішке соқпақпен жүріп отырып, орманшының күркешігіне бет алды. Ақыры келіп те жетті.

Степан ағай үйінде жоқ болып шықты. Бұл жайға қатты қынжылған балалар бөренелерден тұрғызылған үйдің жанында отырып, орманшыны күтті. Лақтың қарны қатты ашқан болуы керек, аянышты дауыспен маңырай берді. Күн зәулім бәйтеректердің ұшар басынан төмен еңкейе бастаған сәтте орман арасынан салпаң құлақ төбет атып шығып, отырғандарға қарап үре бастады. Коляны көрген соң төбет күйрығын бұлғандатып, тыныштала қалды. Өйткені оны бұрыннан жақсы танушы еді. Көп ұзамай Степан ағайдың өзі де

көрінді. Ол арқасына балалардікіндей арқа қоржынын, иығына мылтығын асынып алыпты. Орманшының түрінде шаршағандық белгісі байқалады. Ол балалардың айтқандарын зер сала тындап отырды да, жабайы лақты қолына алып тұрып, ауыр күрсінді.

– Бүгін браконьерлер орманда ойран салған екен-ау. Күні бойы мылтық атып жүрді. Мен бұл кімнің жұмысы екенін білемін. Олардың ісін жабулы күйінде қалдырмаспын. Олар сазайын тартар. Мына лақты асырап, сақтап қалу маған қиынға түседі. Өйткені сүт жоқ. Тәтті шай беріп көрермін. Ал сендер таңертеңгісін маған сүт әкеліп беріңдер. Келістік пе?

– Келістік!

Балалар қуанғаннан жымың қағып, біріне бірі қарады. Осы кішкентай лақтың тірі қалып, өсуі үшін қолдарынан келген көмегін көрсетуге уәде берді. Оларды орманшының иті Боран шығарып салды. Қастарында ит болған соң, олар тастай қараңғы орман ішінде келе жатса да, қорыққан жоқ. Үйге келген соң балалар өздерін жоғалтып, абыржып отырған ата-аналарынан сыбағаларын алды. Коляның арқа қоржыны мен Сашаның сөмкесі саңырауқұлаққа лық толы бола тұрса да, балалар өздерінің басынан өткен оқиғаларды түп-түгел айтып берулеріне тура келді. Осы ретте Саша анда-санда досының аяғын еппен басып қойып отырды. Өйткені Коля ормандағы мылтық даусын естігендігін, жабайы лақты тауып алғандарын әсірелеп айтып кетті.

Таңертеңгісін балалар тағы да орманды бетке алып, асыға басып кетіп бара жатты. Лаққа сүт апарып беру керек. Кішкентай лақ орманшының үйінде астына жылы төсеніш төселген еденнің үстінде сұлық түсіп жатыр екен. Денесі дір-дір етеді. Оның үлкен көздерін ұзын сары кірпіктері жауып тұр.

– Бұған не болған, Степан ағай?

– Жағдай мәз емес, балалар, мына лақ тәтті шайды ішпей қойды. Қам жемендер, мүмкін сүт ішетін шығар.

Степан ағай лақпен әбігер болып жатқанда Коля Сашаның бүйірінен түртіп қалып:

– Далаға шығайықшы. Саған айтатын сөзім бар, – деді оның құлағына сыбырлап.

Балалар ағаш баспалдақпен төмен түсіп, далаға шықты. Саша Коляның көзіндегі мөлтілдеген жасты көрді. Ол жетім лақты қатты

аяды. Көзінің жасын тоқтата алмай, мұрнын қос-қостан тартып тұрып: – Саша, сен Құдай бар, маған көмектеседі, – деуші едің ғой, біздің лағымызды аман қалтырсын деп сиыншы. Сен дәл қазір сиын. Өйтпесе ол өліп қалуы мүмкін, – деді көзінің жасын тия алмай.

Саша Коляға басу айтып, жұбатып жатты.

– Жарайды. Кел, онда дәл қазір екеуміз бірігіп Құдайға сиынайық. Мен Исаға сиынайын, ал сен «әумин» деп отыр. Сен Жаратушының лаққа көмек көрсететініне сенесің бе? Айтшы, Коля, сенесің бе?

– Сенемін. Өйтпегенде сені шақырып, өтініш айтпас едім ғой.

Ормандағы алаңқайда отырып, екі дос Құдайға сиынды. Орманшының үйіне кіре сала екі бала едендегі төсеніш үстінде бұрынғысынша көздерін жұмған күйі қимылсыз жатқан кішкентай лаққа еңкейіп қарап жатты. Оның жанында аузына еміздік кигізілген, сүт құйылған құмыра бос тұр екен. Балалар қуанып, бір-біріне қарады. Степан ағай да оларға қарап, қулана көз қысып қойды.

Қызықты каникул күндері де аяқталды. Сашаның қаладағы үйіне қайтатын уақыты да таяп қалды. Жан досы Коля, әжесі, орманшының төбеті Боран мен пісте мүйізді сүйкімді лақ Сашаны пойызға шығарып салды. Саша олармен қимастықпен қоштасты. Әсіресе жабайы лақты қимайды. Ол Коля екеуінің артынан бір елі қалмаушы еді. Тек түнге қарай ол орманшының үйіне қарай асығатын. Боран әрдайым лақтың қасына ілесіп жүріп, оны қорғайтын. Екеуі айырылмастай достасып кеткен. Степан ағай болса, лақты өз бетімен тіршілік етуге баулып тәрбиелейтін.

Ең бастысы, осы лақ Коляның Құдайға айтылған дұғаның күшіне сенуіне, әрдайым Исаға сиынып, одан рақым, шапағат тілеп жүруіне себепкер болды. Бұған Саша өте атты қуанды.

Пойыздың жүрісі бірте-бірте шапшаңдап, ауылдар мен ормандардың жанынан зымырап өтіп, қалаға қарай бет алған шақта Саша Құдайға сиынып, каникул күндерін көңілді де мазмұнды өткізуіне көмектескені үшін алғысын айтып, дұға етті. Қаладағы ата-анасына және достарына каникулда бастан өткен қызықты күндер, қызықты оқиғалар жайлы айтып бермек. Келесі жылдың жаз айы тезірек туса екен.

Мамасы көзі ұйқыға ілініп бара жатқан қызы Балнұрдың жастығының үстіне жайылып жатқан шашын жиыстырып, үстін қымтап жапты да, бетінен сүйіп алды. Сол сәт селк етіп ояңған қыз ойлы көзімен шешесіне жалынышпен қарап:

– Маматай, мен бұдан былай мүлде жүре алмай қаламын ба?

Мамасы өзінің жылай-жылай ісіп кеткен көзін қызына көрсеткісі келмей теріс бұрылып:

– О не дегенің, бәрі жақсы болады, дәрігерлер сені әлі-ақ сауығып, аяғымен тік тұрып, жүріп кетеді, – дейді.

– Ұйықтай ғой, қымбаттым! – деп жұбатты шешесі.

Қыз ұйықтап кетті. Ұйықтататын дәрінің күші көпке бармады. Біраздан соң Балнұр тағы да оянып, ауруы жанына батқандықтан, төсегінің үстінде дөңбекши берді. Жақында мектептен қайтып келе жатқанында оны машина қағып кеткен еді. Соның салдарынан омыртқасына зақым келіпті. Бұдан әрі қарай не болатынын уақыт көрсетер.

Бір ай өткен соң папасы Балнұрды ауруханадан көтеріп әкелді. Ол аурудан арықтаған жінішке қолдарымен әкесінің мойнынан қапсыра құшақтап алыпты. Өздігінен жүре алмайды. Бұдан былайғы уақытта Балнұрды көптеген массаж сеанстары, қалжырататын жаттығулар комплекстері, түрлі дәрілер, уколдар күтіп тұр. Мұның бәрі ештеңе емес-ау. Ең бастысы, ол қайтадан жүре ала ма? Көрші үйдің қыздарына ұқсап секіріп, сіңлісімен бірге теңіз жағалауына барып, суға жүзіп, достарымен бірге қуаласпақ ойынын ойнай алар ма екен? Балнұрды подъездің жанында дос қыздары мен таныстары қарсы алды. Тұрғандардың кейбіреуі оған түрлі конфеттер мен печеньеелерді ұстатып жатты. Жұбатып, ізгі сөздер айтуда. Оның төсегін әкесі терезе жаққа жақындатып қойды. Бұл жерде кітап оқуына ыңғайлы. Оның үстіне аулада не болып жатқанын көріп отыратын болады.

Балнұр үйге келгелі бері жаны жай тауып, тыныштанғандай болды. Қасына сіңлісі Айнұр келіп, былдырлап сөйлеп, күлкісін келтіреді. Мамасы болса, түскі ас даярлап, әбігер болып жүр. Дәрігерлер әзірше төсектен тұруға тиым салған. Қыздың аурудан әлсірегені сондай, жиі-жиі басы айналады. Дос қыздары мен сыныптастары Балнұрға күн

сайын келіп, халін біліп тұрады. Осылайша күндер өтіп жатты. Дәрі-дәрмек оған мүлде көмектеспеді.

Бірде мамасы Балнұр жатқан бөлмеге қатты абыржып кірді. Аурудан қатты жүдеген қызының бетінен сүйіп, оны жұбата отырып:

– Қызым, өте бір жақсы емханаға барып емделуің керек. Ол жердің емі де, күтімі де жақсы. Біз – папаң екеуіміз сені сонда апарып саламыз. Сен ол жерде қалуыңа тура келеді. Емхана теңіз жағалауында орналасқан. Ауасы сондай тамаша! Ондағы балалармен тез-ақ шүйіркелесіп, танысып кетесің. Сен ашық мінезді баласың ғой.

Балнұрдың үрейленгеннен көзі бақырайып кетті. Үйінен шалғайға кеткісі келмеді. Тек қана жазғы каникул кездерінде ауылдағы атасы мен әжесіне қонаққа барғаны болмаса, он бір жасқа келгенше ата-анасынан алысқа кетіп көрген емес.

– Жоқ, маматай, мені алысқа жібермеңдерші. Маған онда қиын болады!

Балнұр жылап жіберді. Қолындағы кітабы жерге түсіп кетті. Осы кезде абыр-дабырға кішкене сіңлісі Айнұр жүгіріп келді. Кішкентай қыз не болғанын түсіне қоймаса да, кіп-кішкентай томпақ қолдарымен әпкесінің аяқтарын сипай берді. Ол Балнұрдың аяғы тағы да қатты ауырып кеткен екен деп ойлаған болуы керек. Соңғы кездері оның аяғы жиі-жиі ауыра беретін. Мамасы дәрмені кетіп, жанында тұрған креслоға сылқ етіп отыра кетті. Өзін-өзі ұстай алмай солқылдап жылап қоя берді. Балнұр жылағанын қоя қойды. Мамасы көзінің жасын сығымдай отырып қызына:

– Сол емхананың емінен құлан-таза жазылып кететініне біздің үмітіміз зор. Сен түсінуге тырысшы. Папаң екеуімізге жолдама алу оңайға соққан жоқ. Онда болғандардың барлығы дерлік ауруларынан құлан-таза жазылып, үйлеріне қуанышпен оралып жатыр. Сен ол жерге ұзақ уақытқа бара жатқан жоқсың ғой. Не бары – 35 күн. Балнұр, шешімді айт. Сенің мүгедек болып қалғың келе ме? Папаң екеуіміз саған жиі-жиі барып тұратын боламыз.

Мамасы жалынышты кейіппен қызының бетіне қарады. Басына түскен бақытсыздық жағдай Балнұрды ерте есейткендей. Әйткенімен де ол әлі де бұғанасы бекімеген балауса қыз ғой. Әке-шешесінен алысқа кетіп көрмеген. 35 күн ол үшін ұзақ мерзім сияқты көрініп тұр. Не деп жауап берсін, мамасына?

– Мамамай, шынымды айтсам менің ешқайда барғым келмейді. Бірақ егер бару керек болса, мен келістім.

– Жарайсын, қызым! Сен осындай қайратты болып, қандай да қиындықтарды жеңе білуің керек, түсінесің бе?

Балнұр мамасының айтқандарын жақсы түсінді. Сөйтіп, мамасымен бірге жолға жинала бастады. Бірнеше күннен кейін жол жүрмек.

Жол мұндай ұзақ болар ма? Ми қайнатар ыстық аптап, ыстық аңызак жел, жолдың бұрқыраған шаңы олардың әбден титығына тиіп, тынышын кетірді. Осы аймақтың жазы осындай. Міне, діттеген жерге де келіп жетті. Келесі бұрылыстан бұрылған соң теңіз жағалауы басталады. Ұшы-қиырына көз жеткісіз көгілдір теңіз жағалауының ауа райы да тамаша! Осындай табиғаты тамылжып тұрған жерге отбасы мүшелерімен бірге келіп демалғаны қандай ғанибет болар еді! Ол теңіз толқындарын қуалап, секіргенді, оның жағалауында құмнан бекініс камал жасап ойнағанды ұнататын. Мүмкін сол бір бақытты күндер қайта оралатын да болар.

Папасы үлкен дарбаза жанына келгенде машинасын тоқтатты. Балнұрдың жүрегі дүрсілдеп, алда не болар екен деп мазасы кетті.

– Байқа! Бұл жерден біз келмей тұрып, қашып кетіп жүрме, – деді мамасы қызының құлағына әзілмен сыбырлап.

Ақжарқын жүзді медбике Балнұрға оның жататын бөлмесін көрсетті. Ата-анасы терезе жақтағы төсекке жайласып жатуына көмектесті. Шкафқа заттарын тәптіштеп салып, тумбочкасының ішіне кітаптарын, азық-түліктерін толтырып салды. Бәрі дайын болды. Енді қоштасар сәт туды. Балнұр жылағысы келсе де, көршілес қыздардан үялғанынан, көзінің жасын әрең тыйды. Қасындағылар жаңадан келген қызға сынай қарап қояды. Папасы мен мамасы демалыс күндері келіп тұрамыз деп уәде берді де, кетіп қалды. Балнұрдың көңілі құлазып, өзін айдалада жападан-жалғыз қалғандай сезінді. Біраздан соң қасындағы қыздарға қарады. Оның қасында шашы мойылдай қара, әдемі қыздың төсегі тұр. Ол Балнұрға жылы шырай білдіріп, күлімсіреді. Одан әріректе қып-қысқа тұлымшағы желбіреген арықша келген қыздың төсегі орналасқан. Ол қыз жылтыр жіптерден тоқыма тоқып отырды. Бұрышқа таман толықша келген бұйра шашты қыздың төсегі орналасыпты. Оның көзіне көзі түсіп кеткен еді, ол Балнұрға қарап езу тартты. Бейтаныс қыздың қолында балдағы бар. Шамасы

ол бір жаққа барғалы тұрған болуы керек. Балнұр оған қызыға қарады. Мен ғой, бұлай жүре алмаймын, – деп ойлады.

– Сенің атың кім? – деп Балнұрдың ойын бөліп жіберді әлгі қыз.

– Балнұр. Өзіңнің атың кім?

Өзіне жақын орналасқан көршісі өзін Нәзира деп таныстырды. Арық қыздың аты – Алма, толық қыздың аты Жайна екен. Бұдан әрі қарай олар шүйіркелесіп сөйлесіп кетті. Бөлмедегі қыздар Балнұрдан не болғанын, оның қай жақтан, қалай келгенін, осы емханаға қалай түскенін сұрасты. Өздері де бастарынан өткен қайғылы оқиғаларды айтып, әңгімені өрбіте түсті. Барлығы да өздерінің құлан-таза жазылып, аяқтарымен тік тұрып, жүріп кететіндіктеріне үміті зор екендігін жасырмай ортаға салды. Олардың арасында жазылатынына ең сенімі нық Жайна болып шықты. Ол өзінің балдағын алдына қойып отырып:

– Мен қазір өз бетіммен жүре аламын. Папам мен мамам менен еш нәрселерін де аямайды. Мен – олардың жалғыз баласымын. Нәзираның бұл жерден тез арада шығуы екі талай. Оны үй-іші ұмытып та кеткен болар.

– О не дегенің, Жайна! Жақында папам келеді маған, – деді Нәзира ол қыздың сөздеріне шамданбастан, – отбасымыз үлкен. Оның үстіне өте алыста тұрамыз. Маған Құдай көмектеседі. Мен оған қалтқысыз сенемін. Әлі көре жатарсындар, қыздар, бәрі де жақсы болады!

Жайна оның сөздерін жақтырмай күнк ете түсті:

– Құдай көмектеседі, – дейді. Мұның бәрі – ертегі. Мен ата-анама сен туралы айтқанымда ол кісілер де солай деді.

Балнұр кіммен достасуға болады екен деген пиғылмен қыздардың әрқайсысына бағдарлай қарап отырды. Олардың барлығының жастары Балнұрмен шамалас сыңайлы. Бірақ мінез-құлықтары әр түрлі еді. Әлі уақыт көрсетер. Балнұр төсегіне жантайып жатып, кітап оқуға тырысты. Көп ұзамай олардың бөлмелеріне түскі ас әкелді. Ақжарқын мінезді медбикелер қыздардың үстел жанына орналасуларына жәрдем беріп, бәйек болып жүр.

Теңіз жағалауындағы емханадағы күндер осылайша басталды. Бірте-бірте Балнұр толық қыз – Жайнаның шадыр мінезді, тәкаппар екендігін, ұзын тұра Алманың селқос мінезді қыз екендігін аңғарды. Ал көршілес төсекте жататын Нәзираның жайдары да ақжарқын мінезі оны баурап алды. Балнұр онымен достасып кетті. Жаңа досы Балнұрға

түрлі суреттермен безендірілген балаларға арналған Киелі кітапты және бір топ мәсіхшілердің журналдарын көрсетті. Бұл басылымдар ол екеуінің ортақ кітапханасына айналды. Кешкілікте Нәзира өз төсегіне жайласып жатып алып, қыздарға өзінің ынтымағы жарасқан отбасы, мәсіхшілердің жазғы лагері туралы әңгімелейтін. Ол сондай-ақ жазғы лагерьде болған қызықты оқиғалар мен достары жайлы мақтаныш сезіммен айтып берді. Нәзира олардан жиі-жиі хат алып тұратын. Олардан хат келісімен дереу жауап қайтарады. Осы қыздың қасында Балнұр өзін еркін сезінеді. Ал Жайнаның Нәзираның айтқан әңгімелерін әжуалап, күлкіге айналдыратынын жақтырмайтын. Бәрінен бұрын, Нәзираның ешкімге өкпелемейтіні Балнұрды қатты таңдандыратын.

– Қалауың білсін. Күлкің келсе, күле бер. Мен өз айтқандарымның ақиқи шындық екенін білемін, – деп жауап беретін ол Жайнаға.

Кешкісін және таңертең ерте Нәзираның Құдайға сиынып отырғанын Балнұр талай рет көрді. Кейде сиынып болғаннан кейін оның көзінде жас мөлтілдеп тұрады. Мүмкін Нәзира өзінің ішкі сырларын, басынан өткен қиындықтарын, қайғы-қасіретін ақтарып, Жаратушыдан жәрдем сұрайтын болар. Бәлкі, оған жауап ретінде Жаратушы аспан көгіндегі қуаныш пен бақыт туралы ой шертетін болар?

Ата-анасының келетін күнін Балнұр асыға күтіп жүрді. Нәзира болмағанда оған қиын тиетін еді. Ол осы ауруханада жатқан кезден бері Иса туралы көп оқып, көп нәрсені білді. Нәзирадағы Киелі кітапта ол туралы жазылғандардың ақиқи шындық екендігіне иненің жасуындай да күмәні болған емес. Нәзира Балнұрдың құлағына сыбырлап:

– Қаласаң Оған сиынып, сенің аман-есен ауруыңнан айығып кетуіңді сұрайын. Ол саған көмектеседі. Көп ұзамай жазылып кетесің.

Балнұрдың күлімдеген көздерінен шексіз алғыстың нышаны аңғарылады. Папасы мен мамасы келгенде оларды «Көктегі Әке» – деген дұғамен қарсы алды.

– Сен мұны кімнен үйрендің, – деді шешесі таңырқап.

Балнұр мақтаныш сезіммен Нәзираны мегзеді.

– Біз бірге отырып, балаларға арналған Киелі кітапты оқимыз. Ем жасау процедураларының алдында Құдайға сиынамыз. Бұл көмектеседі. Жаратушы бәрін де естиді. Міне, қараңдаршы!

Қыз ата-анасына аяқтарының кәдімгідей икемге келіп, бүгіп, жазуға жарап қалғандығын айтып, аяқтарын бүгіп, жазып көрсетіп жатты. Балнұрдың папасы мен мамасы оның денсаулығында алға басушылықтың болғанын көздерімен көріп, шексіз қуанышқа бөленді. Ал Иса туралы әңгімелерін естігенде не айтарларын білмей күмілжіп, тұрып қалды. Мұндай жағдайда не істеу керек екендігін олар әлі білмейтін. Бұрышқа таяу жердегі төсегінде отырған толық қыз – Жайна кекесінмен ыржиып күліп қояды:

– Тағы да бір қыз Құдайға мейілінше беріліп кетті десеңші! – деді кекесінмен мырс етіп.

Балнұр ата-анасы қайтып кеткен соң олардың әкелген жеміс-жидек, тәтті-күттыларын бөлмедегі қыздардың алдына жайып салды. Дегенмен де ең тәуірін ол Нәзираға ұсынды. Ол дос қызының бергендерін қымсына отырып алды да, Құдайға алғыс білдіріп, дұға етті. Тағы да екі апта уақыт өтті. Осы уақыт ішінде қыздардың өмірінде көп өзгерістер болды. Арықша келген Алманы басқа бөлімшеге ауыстырды. Нәзира бөлме ішіндегі ағаш жиһаздарға сүйеніп, өз бетімен ақырын-ақырын жүре алатын болды. Балнұрды медбикелер өз төсегіне сүйеніп, аяғымен тік тұруға үйретіп жүрді. Дәрігерлер әлі-ақ тез жазылып кетесің деген еді. Өйтпегенде ше? Ол Исаға сиынып, ауруына шипа тілеп жүр емес пе? Жақында Балнұр Құдайға сиынып, Оған бұдан бұрын ден қойып, бой ұсынбағаны үшін кешірім сұрады және өзінің атын өмір кітабына жазып қоюын сұрады. Ендігі жерде Жаратушының көмегімен қайтадан жүре алатындығына кәміл сенеді. Осы сенім сәулесі оның бойын қуаныш пен шаттыққа бөлеуде. Нәзира оны папасы, мамасы, сіңлісі үшін және осыған мұқтаж болып жүргендер үшін дұға етіп, Құдайға сиына білуді үйретті. Балнұр балаларға арналған Киелі кітаптағы әңгімелерге бұрынғыдан да ынтыға түсті.

Үш қыздың өміріне осындай өзгерістер енді. Тек Жайна ғана сол бұрынғы қалпынша шақпа тілділігін, қатыгездігін қояр емес. Ол оймалап, әшекейлеп жасалған балдағына сүйеніп, анда-санда палатаны аралап жүреді. Оның денсаулығында еш өзгеріс болмады. Емханадағы уақыт тез өтіп жатты. Балнұр үйіндегілерін қатты сағынды. Нәзирамен айырылысар сәтті ойласа, көңілі жабырқап сала береді.

Бір күні палатаға ұзын бойлы, қара көзді ер адам көңілді дауыспен дабырлай сөйлеп, кіріп келді.

– Папатайым! – деп қуанғанынан Нәзира айқайлап жіберді.

Балнұр мен Жайнаның ата-аналарына қарағанда Нәзираның ата-анасы емханаға өте сирек келетін. Балнұр осы емханаға түскеннен бері оның әкесін бірінші рет көріп тұр.

– Қуана бер, қызым, мен сені алып кетуге келдім. Сенің емің аяқталды. Үйге қайтуға жинал!

Нәзира қуанғанынан абдырап, сасып қалды. Бөлменің ішін оның көңілді дауысы мен күміс күлкісі кернеп кетті. Балнұр үнжырғасы түсіп, мұнайған күйі жаңағы ер адам мен медбикенің Нәзираның заттарын жинастыруға көмектесіп, жол жүруге дайындап жатқанына қарап отыр. Нәзира жүрер алдында Балнұрдың төсегінің шетіне отырды да:

– Қапа болма, ендігі жерде сен менің рухани сіңлім боласың. Бір-бірімізбен хат жазысып, кейін ауруымыздан құлан-таза айыққан соң бір-бірімізге қонаққа барып тұрармыз. Мынаны саған мені есіңе алып жүру үшін ескерткіш ретінде сыйлаймын!

Нәзира Балнұрға балаларға арналған Киелі кітапты ұсынды. Кітап мұқабасының ішкі жағына оған деген өзінің ыстық ықыласқа толы ізгі тілектерін жазыпты. Нәзираның әкесі Жайна мен Балнұрға дәмді конфеттер мен печенье ұсынды. Қызына жол жүретін уақыт болғандығын ескертіп, асықтырып жатты.

Балнұр ең бір қимас туысымен қоштасқандай егіліп жылады. Томпақ Жайна да көңілсіз күйде үнсіз отыр. Нәзира кеткен соң оның орны омсырайып бос қалғандай, құдды осы бөлмеден бір топ бала кетіп қалғандай әсер қалдырды. Көп ұзамай қалған екі қыз да жазылып, ауруханадан шықты.

Күзде Балнұр мектепке барды. Мамасы оны мектепке ертіп барып, сабақтан соң тосып алып жүрді. Балнұр өзін жақсы сезінді, күнделікті өмір тіршілігін өз бетімен-ақ атқара алатын болды. Ол балаларға арналған Киелі кітапты әрдайым өзімен бірге алып жүретін. Үйде отырғанда кітапты сінлісіне оқып беріп жүрді. Мектепке барғанда оны сыныптас достарына көрсетті. Папасы мен мамасы оған кедергі жасамағанымен, өздері Құдайға бой ұсына қойған жоқ. Балнұр олардың да Исаны өзіне ұқсап жанындай жақсы көріп кететініне сенімі мол еді. Құдайға құлшылық етіп, сиынған кездерінде осыны тілеп, дұға жасайтын. Дәрігерлер қыздың тым тез сауығып кеткеніне

таңданып, емхананың жетістігі ғой деп мақтап жатты. Алайда құлантаза жазылып, аяғынан тік тұрып, өз бетімен жүріп кеткеніне кім себепші болғанын Балнұр терең ұғынды. Ол Нәзірадан жиі-жиі хат алып тұратын. Қыз досынан келген хаттарды жазу столының тартпасында сақтап жүрді. Досының хаттарына қуана-қуана жауаптар жазды. Ең қызығы сол, әшекейлі балдақ ұстаған толық Жайна Балнұрдың үйіне жиі келетін болды. Ол қыз көрші мектепте оқитын, үйлері де Балнұрдың үйінен алыс емес. Ол Балнұрдың бөлмесіндегі жұмсақ креслоға жайласып отырып алып, Киелі кітаптағы тарихи оқиғалар туралы Балнұрдың дауыстап оқығандарын ынта қоя тыңдайтын. Теңіз жағалауындағы емханада бірге емделген күндерінде Құдайға деген терең сенім оның да жүрегінде ой тудырып, баурап алған іспетті.

ОЛЯ МЕН НАДЯ

Оля мен Надя бір үйде тұрады. Бір сыныпта оқиды. Екеуі партада қатар отырады. Олар – айырылмастай тату достар. Надя мейірбанды мәсіхшілер отбасында туып-өсті. Сондықтан да болар тоғыз жасқа толған ол Құдайды таниды. Оны жанындай жақсы көреді. Оля болса...

Оля мектептен шыққан соң досының үйіне келіп тұрады. Олар бірге отырып, балаларға арналған Киелі кітапты оқиды. Оля осы кітаптағы әсем безендірілген суреттерге қарауды ұнатады. Әсіресе ол Исаның қол аяғын керіп шегеленгені бейнеленген суретке ерекше көз тоқтата қарап, есінде сақтап қалыпты.

Екі дос мектепке де бірге барып, бірге қайтады. Мектептен келе жатқанда Надя Оляға жексенбілік мектепке барғаны, Құдайға дұға етіп, сиынғаны туралы жиі әңгімелейді. Ол жерде осы қыздардың жасындағы балалар мәсіхшілік өлеңдерді оқып, көңілді әндер шырқайды. Надяның өзі қауымдағы ән айтушылар тобында ән айтады. Досы Оляға жаңадан шыққан мәсіхшілік әндерді айтып берді. Оля Надямен бірге жүргенде өзін сондай жақсы сезінеді, сенуші досынан білмеген сабақтарын сұрап, ақыл-кеңес алып тұрады.

Қыс айының бір күні Надя мен Оля мектептен оралған соң, балаларға арналған Киелі кітапты бірге оқып отырған-ды. Осы сәтте Надя орнынан тұрып:

– Оля, кел, екеуіміз бірге отырып, Құдайға сиынайық! – деп ұсыныс жасады.

Оляның толқығаннан жүрегі дүрсіл қақты. Осындай күйде отырып ол өмірінде ең алғаш рет Жаратушы Құдайға сиынды. Сиынып болған соң бойында сергектік пайда болып, жүрегін қуаныш кернеді. Осы қуаныш сезімдерім жайлы міндетті түрде мамама айтып беремін деп шешті. Кешкісін отбасы мүшелерінің барлығы кешкі ас ішуге жиналғанда Оля мамасына Надяның үйінде отырғанда қандай тамаша кітап оқығаны, онымен бірге қатар отырып, ең алғаш рет Құдайға сиынғаны туралы айтып берді. Мамасы қызына дүрсе қоя берді. Ол «сектанттардың шырмауына түскен бейшара, ақымақ қызының» жержебіріне жетіп ұрысты, қызының Надямен достасуына үзілді-кесілді тиым салды. Ертеңіне қызын мектепке өзі ертіп барды да, мұғалімнен Оляны сенуші қыздан анағұрлым қашық отырғызуды сұрады. Мұғалім ол кісінің бұл ісіне қатты танданды:

– Сіз бекер абыржып тұрсыз, – деді мұғалім Оляның мамасына, – Надя өте үлгілі оқушы, тіл алғыш қыз. Байқауымша, Надямен дос болып, бірге жүруді Оля ұнататын сияқты.

Оляның мамасы өз айтқанынан қайтпады. Міне, енді Оля өзінің досының қасынан кетіп, Петя деген сотқар баланың қасына отырды. Петя Оляға маза бермеді, жиі жәбірлейтін болды. Бұдан кейін Оля Надяны бұрынғыдан да бетер жақсы көріп кетті, қатты сағынатын болды. Көңілге демеу болары сол, мектептен қайтқанда екеуі бірге жүреді. Бұл кезде Оляның ата-анасы үйінде болмайды. Бірде Оля батылданып, Надяның үйіне барды.

– Надя, әнеукүнгідей бірге отырып, Құдайға сиынайықшы, – деп өтінді Оля.

Қыздар тізерлеп отырды да, сиына бастады. Осы сәт Оляның кіп-кішкентай жүрегіне Исаның әсері тигендей болды. Оля Одан кешірім сұрады. Балалар да Құдайдың алдында дұға етіп, Оған табынып, істеген қылықтары үшін кешірім өтініп, тәубе етуі орынды-ақ. Балаларға да Құтқарушы керек.

Оля үйіне көтеріңкі көңілмен оралды. Ол өзін шексіз бақыттымын деп есептеді. Бірақ, бұл қуанышы туралы ата-анасына тіс жарып еш

нәрсе айтқан жоқ. Түсінбестікпен тағы да дүрсе қоя бере ме деп қорықты. Оляның бойында, мінез-құлқында өзгеріс болғанын үй-ішіндегілердің өздері-ақ аңғарды. Оля сабағына мұқият дайындалады, үй ішіндегі жұмыстарды да ескертусіз-ақ өз бетімен істеп, мамасына қолғабыс береді. Мамасының қуанышында шек жоқ.

– Иә, қызым, мен сенің ана қызбен дос болуыңа дер кезінде тиым салған екенмін. Оның саған тигізер ықпалы жаман болған еді. Сен бұрын мұндай ақылды емес едің. Қуаныштымын, қызым!

Оля мамасы өзінің жан жүрегін жақсы түсініп, оған еш күдіксіз сенсе екен деп армандайды. Осы сәт жаны жабырқағандықтан, көз жасын тия алмай жылап жіберді.

Осы оқиғаның соңы немен аяқталды деп ойлайтын боларсыздар? Бірден ымыраға келе қоймағанымен, кейін келе Оляның ата-анасы сабасына түсіп, Құдайға сеніп, Исаны өз Құтқарушылары етіп жүректеріне қабылдады. Олар да Құдайға құлшылық ету жиынына үзбей барып жүретін болды. Олар ақыр аяғында өздерін ең бақытты мәсіхшілерміз деп есептейтін болды.

«ЕСТІЛМЕЙ» ҚАЛҒАН ДҰҒА

Шұғыла таңертең өз бөлмесінен шыққанда қабағы қатулы, ренішті еді.

– Сені кім ренжітіп үлгерген, қызым? Балалар әлі ұйықтап жатыр емес пе? – деп шешесі бәйек болды.

Шынында да Шұғыланың өзінен кіші екі інісі әлі ұйықтап жатқан. Шешесінің сауалына қыз ашулы түрде:

– Мама, мен бұдан былай сиынғым келмейді! Құдай бәрібір менің дұға-тілектеріме жауап беріп жатқан жоқ. Менің дос қыздарымның барлығында да «Синди» деп аталатын қуыршақтары бар. Ал маған Иса қуыршақ сыйлағысы келмейді. Ол неліктен, мама?

– Қызым, біз әзірше саған мұндай қымбат қуыршақ сатып әпере алмаймыз. Інілеріңді мектепке баруға даярлауымыз керек. Ол үшін ақша керек.

– Мен қуыршақты папам екеуің сатып әперіндер деп отырған жоқпын ғой, мама. Қалайша сен түсінбейсің? Қуыршақ алу үшін мен Исаға сиындым ғой. Бұлбұлдың әжесі оның туған күніне «Синди»

куыршағын сыйға тартыпты. Үмітке осындай куыршақты шетелдегі туысқандары салып жіберген. Иса менен оларды артық көргені ме?

Мамасы біраз ойланып қалды. Содан соң қызын қолынан жетектеген күйі балалар бөлмесіне қарай беттеді. Бөлмеде ойыншықтар өте көп еді. Қатырғыдан жасалған үлкен қораптардың ішінде, шкафтың үстінде қала берді, еденде қатар-қатар тізілген ойыншықтардың санына жетіп болмайсың.

– Қарашы, ойыншықтарың қандай көп! Жақында папаң жасап берген төсектің үстінде судай жаңа әдемі куыршақ жатыр. Оның «Синдиден» қай жері кем, Шұғыла?

– Мама, Иса маған да осындай куыршақ сыйлағысы келмей ме? Аяй ма әлде?

– Қызым, ақылға салып көрейікші. Алыстағы елдердің бірінде бір кішкентай қыз өмір сүреді делік. Ол елдің халқы өте қиын жағдайда өмір сүруде. Күннің аптап ыстығынан егістіктердегі астық, шабындықтардағы шөп қурап, су қоймаларындағы су тартылып қалған. Су жоқ болып, шөлдегеннен малдар, жан-жануарлар қырылуда. Ол елдердегі балалар қарны тойып, тамақ ішуді армандайды. Олар сенің мына төсегің сияқты ыңғайлы орында ұйықтамайды. Ол балалардың ата-аналары өздерінің қолда бар ақшаларын тек тамаққа жұмсайды. Балаларымыз аштықтан өліп қалмаса екен деп тілейді. Ал жаңағы айтқан кішкентай қыздың неше түрлі әдемі ойыншықтары жоқ болған соң, куыршақ мүсіндермен ойнайды. Өзің білесің, ондай мүсіндерді киіндіру мүмкін емес, тарайтын шашы да жоқ. Жаңағы кішкентай қыз: «Нағыз куыршағым болса ғой», – деп армандайды! Сен ғой «Синди» куыршағын сұрап сиынасың. Қалай ойлайсың, Жаратушы кімнің тілегін бұрын орындайды? Сен болсаң қалай істер едің?

– Мен ең әдемі куыршағымды сол кішкентай қызға сыйлар едім!

– Иса да солай етуді жөн көреді, Біздің тілегіміз көбіне көп Оның еркіне сай келе бермейді. Жаратушы Ие ұлдары мен қыздарының тек өз басының ғана қамын ойлайтын, өзімшіл болғанын қаламайды. Ол біздің өзгелерге қамқорлық көрсетуімізді, орынсыз ренжімегенімізді күп көреді. Қарашы, сенің бір өзінде қаншама ойыншық бар! Сенің

ренжігеніңе кім де болса таңырқар еді. Қызым, қыңырлығың, еркелігің үшін кешірім өтіңгенің жөн.

— Иә, мама, мен одан да Жаратушыға сиынып, «ойыншығы жоқ кедей балалардың барлығына ойыншық жібере гөр», — деп дұға-тілегімді бағыштайын!

— Мұндай дұғаға Жаратушы қуанары сөзсіз, — деді шешесі күлімсіреп.

Мамасымен әңгімелескен соң, Шұғыла өзінің бұрынғы қуыршағымен рахаттана ойнап отырды. Осыдан біраз уақыт өткеннен соң мамасы екеуі бір чемодан толы ойыншықтарды құлағы керен балалар тәрбиеленетін мектеп-интернатқа апарып, сыйға тартты. Сөйтіп, Шұғыла өзімішл болмау керек екенін жақсы түсінді.

ӨКІЛ ӘЖЕЙ

Жақында Айманның әжесі қайтыс болған. Қыз ол кісіні өте жақсы көретін еді. Содан да болар көпке дейін осы ауыр қазаны ұмыта алмай жүрді. Ата-анасы Айманға табытта жатқан әжесінің денесі екенін, оның рухы құтқарылғанын, қазіргі кезде Исаның жанында оны мадақтап, қуанышқа бөленіп жүргендігін түсіндіріп бақты. Қыздың ата-анасы бүкіл отбасы болып сол бір құтқарылған қалада бірге қауышар күнді армандайтындықтары туралы да айтып отырды. Олар Айманға: «Әжеңнің аурудан қиналғанын, оның жансыз денесі жанында отырып, көзіңнің жасын төккенің, бейіт басындағы дуал туралы есіңе түсіріп, ойлай бергенше, менің айтқандарым туралы ойлан», — деп кеңес берді.

Алайда Айман бәрін ұмыта алар ма? Әжесінің орны бөлек қой. Мейірімді жүзін, жарқын да жағымды дауысын ұмыттар емес. Әжесінің Құдай туралы әңгімелегені, бірге отырып, Айманның басындағы қиындықтарды жеңілдетуді өтініп, Құдайға сиынғандары ойына орала береді. Көрі әжесі он саусағынан өнері тамған шебер қолдарымен қаншама қолғап тоқып берді десеңші! Жыртылған киімдерін жамап, киім тігіп, шашын өріп, түнде ұйықтап жатқанда көрпесін қымтап жабатын. Оның қамқорлықтары жүрегіне қаншама қуаныш ұялатты десеңші! Мамасы өзінен кіші егіз туған інілеріне қарап, қолы

босамайтын. Сондықтан да ол мамасына өзінің басындағы қиындықтарын айтып, уақытын алмайтын. Осының бәрін ата-анасы қазір жақсы түсінеді. Сондықтан да Айманға көп көңіл бөліп, көңілін аулауға тырысады. Осыған қарамастан қыз әжесін ойлап қайғыра берді.

Бүгін ол мектептен көңілсіз күйде оралды. Портфелінде бесінші сыныпқа арналған оқулықтар, түстенгеннен қалған кішкентай бөлке нанның жартысы жатыр еді. Нанды қолына ұстады да, гүл бағының жанындағы орындыққа келіп отырды. Бұл жер кішкентай күнінен жақсы таныс. Өткенді еске алуы-ақ мұң екен, көңілі босап, көзінен жас шығып кетті. Бөлкесін жерге түсіріп алып, еңкілдеп жылады. Панасыз күшік жерге түскен нанның қалғанын жеп алды да, тілін жалаңдатып Айманға қарады. Айман өксігін басып, қасында шоқайып отырған иттің түріне қарап езу тартты. Бұл итке де қиын болар деп ойлады ол. Кенет көршілес орындықта отырған ақ шашты қарт әйелге көзі түсті. Ол күннің сәулелі нұрына жылынып отыр. Аяқтарының арасында бір шумақ иірілген жүн жіп жатыр. Қолындағы жалтылдаған біздерімен өзі бір нәрсе тоқып отыр. Оның сұрғылт түсті жылы жейдесі, көгілдір түсті үшкіл орамалы, дөңгелек көзілдірігі Айманның көзіне жылы ұшырады. Қыз әжейдің жанына жақынырақ келіп отырғысы келіп жанына барды. Ол кісі күтпегендіктен селк ете қалды да, қызды көрген соң оған қарап жылы ұшырай күлімсіреді.

– Күннің жылуына балбырап, қалғып кетіппін ғой. Шумақ жібім қайда кеткен?

– Міне, жібіңіз, әжей, – деп Айман жердегі жіпті көтеріп алып, оның қолына ұстатты.

– Рахмет, балам! Мектептен келе жатырмысың? Үйіңе барғын келмей отырған болар. Онда біраз серуендеп, демалып ал.

Қарт орындығынан ары қарай жылжып, Айманға орын босатты. Ол кісінің қасына отырған кезде Айманның жүрегі жай тапқандай болды.

– Сен осы маңда тұратын боларсың, балам, – деп әжей таныстықты одан әрі жалғастырды.

– Иә, мына бұрыштың ар жағындағы көп қабатты үйде тұрамын. Сіз ше?

– Менің үйім де осы жерге жақын. Мен көп жүре алмаймын. Өзімнің жеке меншік үйімде жалғыз тұрамын. Әнебір жердегі терезелерінің қақпағы оймыштап, әшекейленген үйді көрдің бе? Мен сонда тұрамын. Үйдің жанындағы орындығым қақырап, сынып қалды. Жалғыз өзім үйде отыруға зеріккендіктен, кей уақытта осы жерге келіп отырамын. Бұл жерде көп адамдарды көресің. Көңілің бөлінеді.

– Неліктен жалғыз тұрасыз, әжей, балаларыңыз қайда?

– Бір ұлым солтүстікте тұрады. Маған сирек келеді. Екі балам кішкентай кездерінде қайтыс болып кеткен. Ол кезде өте қиын болған. Дәрі-дәрмек жоқ. Қасірет күйігін тарттым-ау мен де. Күйеуім соғыста қаза тапты. Балаларымды өлім тырнағынан арашалап ала алмадым.

Қарт әжейдің көңілі босап, көз жасы әжім басқан бетінен төмен қарай сорғалады.

Айман қартты қатты аяп кетті. Көңіліне медеу болып, жұбатқысы келді.

– Жыламаңыз, әжей. Қаласаңыз мен сіздің үйіңізге анда-санда келіп тұрайын.

– Ата-анаң саған рұқсат етер ме екен, балақай?

– Әрине, олар өте қайырымды, жақсы адамдар.

– Келіп тұр, айналайын, менде өте дәмді тосап бар. Екеуміз шай ішерміз.

Сол күні Айман үйге байсалды әрі өз-өзіне сенімді болып оралды. Шешесі қызының жүзіне бағдарлай қарап:

– Сенің бүгін көңіл-күйің жақсы екен? Себебі не? – деп сұрады.

Айман болған жайды жасырмай айтып берді. Қарт әжеймен кездескенін, ол кісіні қатты аяғанын, оның үйіне баруға уәде бергенін айтты. Айманға бұл кездесу жақсы әсер етіп, оның көңілін көтеріп, қуанышқа бөлеген тәрізді. Мамасы да оның бұл қылығын қуана құптады.

– Қарттарға көмектесу керек, қызым. Жалғыз басты қарттарға өте қиын-ақ. Нанға бару, үйдегі басқа да тіршілік оларға оңай тимейді. Ең қорқыныштысы сол, олардың басым көпшілігі о дүниеге аттануға жақын тұрғанымен Құтқарушысыз қалуда. Осыны жадында сақта, қызым.

Жалғыз басты әжей – Бибігүл мен Айманның достығы осылай басталған еді. Олар жиі-жиі кездесіп тұрды. Кейін келе Айман күнде кешкісін әжейдің үйіне баруды әдетке айналдырып алды. Ол әжейге

тамақ пісіріп, бөлменің ішін жинастырып, дүкенге барып қолағабыс беріп жүрді. Мереке сайын екеуі бірігіп дәмді самса пісіретін. Сол бір дәмді самсаны Айманның отбасындағылар қатты ұнатты. Ең бастысы, Айман қарт әжейге ірі-ірі әріптермен басылған Киелі кітапты тарту етті. Өзін Құдайға құлшылық етіп, сиынуға үйретті. Бибігүл әжей бұл кітапты көзінің қарашығындай сақтап жүрді. Ол кісі кітапты ақырын, ежіктеп оқығанымен, мағынасын терең түсінуге тырысты. Көп ұзамай Исаға сеніп, мойынсұнды. Айманның отбасындағылар ол кісіге өздерінің ең жақын адамындай бауыр басып кетті. Қартты бірнеше рет Құдайға сиыну үйіне бірге ертіп барған-ды. Олар Бибігүл әжейдің жанары тайған көздерінің қуаныштан үшқын шашып, жүрегін қуаныш кернегеніне куә болған-ды.

Әжей өзінің қуанышын өзгелерден жасырғысы келмеді. Келе-келе ол кісі көршілеріне Құдай туралы, ынтымақты мәсіхшілер отбасы туралы сөз сабақтап, әңгіме-дүкен құрып жүрді. Өзінің қуанышы туралы солтүстіктегі ұлына да хат арқылы хабарлады. Сол жерде оның немересі де тұратын. Бибігүл әжей немересін көрмегеніне талай уақыт болған.

Оны сағынғанын айтып, немересін қонаққа шақырды.

– О дүниеге аттанбай тұрғанда оны көріп қалайын. Мен оны тісі жаңадан шыққан, домалақ, сүйкімді нәресте кезінде көргенмін, – деді Айманға хат жаздырып отырған сәтте.

Қарт өзінің туғандарын қатты сағынып, олармен қауыштыра гөр деп Құдайға дұға-тілектерін айтып, сиынып жүрді.

Жаз айының жайлы кештерінің бірі еді. Бұл кезде Айман жазғы каникулға жаңа шыққан. Бұл күні оның көңілі өте көтеріңкі болып, кешке дейін өзінен жасы кіші інілерін ойнатып, мамасына жәрдемдесті. Жұмыстарының бәрін тәмамдаған соң, жаңа әжесінің үйіне қарай бет алды.

Бибігүл әжейдің есігінің алдында ол ұзын бойлы, арықша келген жас жігітпен бетпе-бет ұшырасып қалды. Алғашында сасқалақтап қалса да, Айман сыр білдірместен онымен амандасты.

– Мен Бибігүл әжейге келіп едім, – деді ол.

Жігіт аузындағы темекісін лақтырып тастап:

– Жаңадан табылған немересі сен екенсің ғой? Менің әжемді Құдайға жүгіндіріп, басын айналдырып, енді қанағаттанып жүрсін, ә?

– Мен ешкімнің де басын айналдырған жоқпын, – деп ақтала бастады Айман бейтаныс жігіттің қылығына таңырқап.

Осылай сөйлесіп тұрғанда арғы бөлмеден Бибігүл әжей шығып қалды. Айман бұл кісінің осындай күйге түскенін бұрын-соңды көрген емес. Жылағаннан көздері былаудай болып ісіп кетіпті, еріндері дір-дір етеді, өзі имек таяққа сүйеніп өзер тұр.

– Қымбатты, балақайым! Көгершінім менің! Мен сені тағатсыздана тосып отыр едім.

Қыз ол кісіге қарай жүрді. Жүрегі бір жамандықтың боларын сезгендей. Бойын үрей билеп барады. Жігіт болса зілдене мырс етті де, қалтасына қолын салған бойда аяқтарын сүйрете басып ауладан шығып кете барды.

– Бұл кім?

– Бұл – менің немерем, солтүстіктен келді. Мен оны осындай күйінде көрмей-ақ, сол бір бал бөбек күйінде еске алып жүргенімнің өзі жақсы еді.

– Не болды?

– Ол кеше келген-ді. Басында бәрі жақсы болған. Ұлым мен келінімнің беріп жіберген сәлем-сауқатын ала келіпті. Екеуміз бірге отырып, түскі асты іштік. «Қандай сұлу әрі сымбатты жігіт болып өскен», – деп оған көзім тоймай қарап, қуанып жүрдім.

– Одан әрі не болды, әже?

– Одан әрі не болғанын сұрай көрме, қызым. Немерем маған тіксіне сөйлеп: «Сенің жазған мына хатыңды қалай түсінуге болады? Қайдағы бір діни топқа кіргенбісің? Олар сенің үйінді алуды көздеп жүр ғой», – дейді. Үйімді кімнің атына жаздырғанымды сұрады.

Қарт көзінің жасын орамалының ұшымен сүртті де, әңгімесін одан әрі жалғастырды:

– Үйді кімнің атына жаздырушы едім? Әрине, соның атына жаздырғанмын. Мен оған солай деп, шындықты айттым. Сонда да ол ызадан жарыла жаздап, аузына келгенін айтты. Құдай туралы, Құдайға сенуші адамдар туралы оның айтқан сөздерін естісең ғой. Оның айтқандарын саған айтып беруге аузым да бармайды. Мен немереме істің ақиқатын түсіндіруге тырысып бақтым. Онымнан түк шықпады. «Кәріліктің салдарынан ақылыңыз ауысқан. Ештеңені де түсінбейсіз», – деп сөкті мені.

Айман әжейдің айтқандарын тындай отырып, жаны күйзеліп, жүрегі сыздады. Оны аяғандығы сондай, еңіреп жылап жібере жаздады.

– Ой, қызым-ай! Неліктен осылай болды десеңші? Мен оған «Немерем-ау, сен неге менімен бұлай сөйлесесің, келмей жатып, дөрекі мінез көрсеткенің қалай?» – десем, ол менің сөздерімді құлағына да аспады. Бөлмеден шығып кетті. Сөйтіп тұрғанда сен келдің. Айман, ол жоқта Құдайға сиынайықшы.

Айман әжейдің дәл қасына отырды да, оның күйініштен діріл қаққан иығынан қапсыра құшақтап тұрып, байыпты дауыспен мына сөздерді айтып сыбырлады:

– Мен әрқашан да сіз үшін сиынып жүремін. Сіз маған өзімнің туған әжем сияқты болып кеттіңіз. Бұдан былайғы уақытта одан да көп сиынатын боламын. Әлі-ақ бәрі орнына келеді. Жақсы болып кетерсіз. Сіздің немереңіз сенушілерді білмей жүр әлі. Егер танысса бәрін түсінетіндігіне күмәнім жоқ.

Қарт әжейдің көзі күлімдеп сала берді. Жүрегінде үміт сәулесі ұялағандай болды.

– Сенікі дұрыс, Айман, енді сиынайық.

Сиынып болған соң екеуі бөлменің ішін жинастырып жүріп, әжейдің немересі өзінің ағаттығын мойындап, бұрыс пікірін өзгертсе екен деп армандады. Бұдан соң олар Киелі кітапты қолға алды. Айман кітапты дауыстап оқи бастады. Еліше пайғамбардың өмір тарихының қызықты сәттері туралы әңгімелердің мазмұнына ынта қойғандықтары сондай, бөлмеге Бибігүл әжейдің немересінің кіргенін де аңғармай қалыпты.

– Қарттар мен балаларға арналған ертегі дерсін. Мұндай жайлардың шын мәнінде болуы мүмкін бе? Оған сенуге бола ма?

Әжейдің немересі Болат Айманның қасына жүгіріп барып, оның қолынан Киелі кітапты жұлып алды да, оның беттерін парақтап, жеке-жеке тарауларынан үзінділерді ызғарлы кейіппен дауыстап оқи бастады.

Қарт әжей мен Айман екеуі оған аңтарыла қарап қалыпты. Жігіттің мына қылығы олардың намысына тиіп, жанын жәбірледі.

– Киелі Кітапты әкел бері, – деді Бибігүл әжей қатқыл дауыспен. Бұл – менің кітабым. Күлкіге айналдырып, әжуалаушы болма!

Әжей тарамыс қолдарын немересіне созған еді, ол кітапты төсектің үстіне қарай лақтырып жіберді де:

– Сенің мұнда немен шұғылданып, нені оқып жүргендігің туралы әкеме айтып берермін, – деді тістене сөйлеп.

– Тұра түр, бәлем, сен емес мен хат жазып жіберермін оған, сенің мына қылықтарыңды айтып. Менің балам мені түсінеді деп ойлаймын.

– Иә, сенің ұлың түсінер сені. Ол мені осында сені қарттар үйіне орналастыру үшін жібергенін білсең ғой.

– Онысы қалай. Мен күш-қайратымнан айырылған жоқпын ғой. Не жазығым бар еді менің?

Бибігүл әжейдің әлі құрып, басы айналып кетті. Дәрмені кеткені сондай, жанында тұрған орындықтың үстіне сылқ етіп отыра кетті. Ызаға булыққан Айман не істерін білмей дағдарды.

– Әжейді қарттар үйіне орналастырудың қажеті қанша? Мен оған жәрдемдесіп тұратын боламын. Егер ауырып-сырқап қалса да қасында болып, қолғабыс берермін! Шын сөзім, – деді Айман.

– Біреудің отбасындағы жағдайға араласпа, қортық неме! – деп оның бетін жігіт қайтарып тастады, – сен адамдардың басындағы қиындық жағдай туралы не білесің? Мен жақында үйленемін. Техникумнан осында ауысамын. Менің де өмір сүруім керек қой. Әжей, сен асарыңды асадың, жасарыңды жасадың. Енді жастарға жол бергенің жөн болар.

Айманның көзінен жас моншақтап ақты.

– Қандай күқың бар сенің? Бұл – әжейдің үйі, түсіндің бе?

– Тоқтай түр, Айман, сен абыржыма. Мен бұған сенбеймін. Менің балам мұндай жауыздыққа баруы мүмкін емес. Оны жақсы білемін. Мен ешқайда да бармаймын.

Болат ызадан жарыла жаздап орнынан атып тұрды да, чемоданының ішінен бір хатты ала салып, әжейге ұсынды. Бұл оның ұлы жазған хат еді. Сол ұлы үшін күні-түні дұға-тілектерін айтып, сиынып, аналық мейірбан жүрегінен шыққан ыстық сезіммен өзінің таныстарына ол туралы әңгімелеп жүретін еді. Хатта не жазылғандығынан Айман бейхабар. Хатты оқып болған соң, оның жүзі өзгеріп сала берді. Салы суға кеткендей отырып қалды. Көзінен моншақтап шыққан жас тамшылары әжім басқан бетіне тарамдай сорғалады.

– Әже, әжетай, не жазыпты хатта?

– Бәрі жақсы, қызым. Үйіңе бара бер. Осы жылағанымыз да жетер. Ертең тағы да кел. Мен үшін дұға етерсің.

Айман осындай қиын сәтте оны қалдырып кеткісі келмеді. Бірақ оның айтқанын екі ете алмады. Көзінің жасын сүртті де, үйден шығып кетті.

Сол күні кешкісін Айманның әке-шешесі болған жайды ести салысымен әжейдің үйіне келді. Бәрі де ол кісінің тағдыры әрі қарай не болар екен деп уайымдады. Айман болса өз бөлмесіне кіріп алып, ұзақ уақыт дұға-тілектерін айтып, Құдайға сиынды. Әжейдің үйінен оралған ата-анасы Айманға мардымды еш нәрсе айтпады. Бірақ үшеуі қатар отырып, көп әңгімелесті.

Ертеңіне Айман асығыс жиналып, тағы да әжейге келді. Ол келгенде әжей еш нәрсе болмағандай-ақ тып-тыныш күйде отыр екен. Айман не болғанын білгісі келіп, жағдайын сұраған еді, ол кісі байсалды түрде:

– Еш нәрсе емес. Бәрі жақсы болады. Сен одан да Киелі кітапты оқышы, – деп өтінді. Айман бұл жолы жігітті көрген жоқ. Осылайша бір апта уақыт өтті. Бірде Айман інілерін ертіп Бибігүл әжейдің үйіне келген еді. Оның үйінің жанында машина тұр. Таксидің жүргізушісі біреуді тағатсыздана тосып тұрған сыңайлы. Ақырында үйден әжей шықты. Мерекедегідей сәнденіп киініп алыпты. Жүзі орнықты да байсалды көрінеді, оның қасында қолына чемодан ұстаған жігіт келе жатыр. Не болғанын енді түсінген Айман жүгіріп барып әжейді құшақтай алды.

– Әже, сен неге келісіміңді бердің?

Айман басын әжейдің иығына сүйеп тұрып, егіле жылады. Қарт оның басын сипап тұрып:

– Жылама, қымбатты немерем, жылама! Осылай болуы тиіс. Енді маған қарашы!

Айман көзінің жасын сүртті де, оның бетіне қарады.

– Айман, сен менің сөздеріме құлақ сал. Мен сол жаққа баруға шешім қабылдадым. Онда мен сияқты кәрі адамдар өте көп. Оларға менің көмегім өте қажет. Оларға біреу дұға істеп, Құдайға сиынуды үйретуі керек. Құдайдың жебеп, қолдауымен мен осы істі қолға алмақпын. Балам, мен өзімнің өлер шағымда менің Жаратушымның ризалығы үшін игілікті іс істеуім керек. Сенің папаң мен мамаң мен өзімнің

баратын жерімнің мекен-жайын бергенмін. Олар саған мені тауып алуыңа көмектеседі. Көріскенше күн жақсы! Мен сені күтемін!

Бұдан соң қарт Айманға оны жанындай жақсы көретіндігін, оның көрсеткен жақсылықтары үшін дән риза екендігі туралы ыстық ілтипатын білдірді. Қыз оны ыждаһатпен тыңдады. Оның жүрегін қимастық сезім билеп алған. Жұтынғанда көзінен аққан ыстық жастың кермек дәмін таңдайымен сезуде. Қоштасар сәтте ол Айманға:

– Қызым, сен менің немеремді сөге көрме. Оның әбес қылығы үшін ренжіме. Өзің білесің ғой, ол әлі Құдайға сеніп, оның ұлылығын жүрегімен түйсінген жоқ. Оның дұрыс жолға түсуі үшін дұға-тілектеріңді бағыштап, Құдайға сиын, жақсы ма?

Айман оның тілегіне үнсіз келісіп, басын изеді де, қартты машинаға дейін шығарып салды. Таңданарлығы сол, қарттың немересі оны асықтырған жоқ. Машина орнынан жылжыды. Екі інісі не болғанын түсіне алмай жылап тұрған әпкелерінің бетіне таңырқай қарады. Айманға Бибігүл әжеймен қоштасу оңайға түскен жоқ. Дегенмен ол қарттың сөздерін түгелдей жадында сақтап қалды. Оның айтқандары туралы жан-жақты ойланып-толғану керек екендігін анық түсінді.

Содан бері біраз уақыт өтті. Жоғарыда айтылған оқиғадан кейін Айманның мінезінде айтарлықтай өзгеріс пайда болды. Ол осы аз уақыттың ішінде есейіп кеткендей. Содан бері ол қарттар үйіне жиі-жиі баратын болды. Онда Бибігүл әжей және оның рухани бауырлары мен апа-сіңлілері оны қуана қарсы алатын. Әжейдің көзіне күлкі үйіріліп, жүзі қуаныштан жайдарлана түскен. Оның қасындағылар да күлімсіреп, ілтипатты ықыластарын білдіріп жатыр. Өйтпегенде ше? Олар ендігі жерде мәңгі өмірге күр қол бармайтын болады емес пе? Қарттарға қарап тұрып, Айман: “Құдай жолына түсу қандай ғанибет еді!” – деп ойлады. Айман әжейге уәде бергеніндей, оның немересі үшін дұға жасап, Жаратушы Құдайға сиынды.

ЖАМАН СӨЗ

Миша мектепке барар кезде мамасы оған ендігі жерде оның айналасында Құдайға сенбейтін балалар көп болатындығын ескертті. «Олар Миша бұрын-соңды естіп көрмеген әбес сөздерді көп білетіні де ғажап емес», – деп болжам айтты.

– Киелі кітапта «Айтқан сөздеріңе сай не ақталатын, не айыпталатын боласыңдар» деген жолдар бар екендігін жадынан тастама. Өзінің еркі өзінде жоқ әлдебіреулерге ұқсап жаман сөздерді қайталап айтушы болма. Сен ісіңмен де, болмысыңмен де өзіңнің нағыз мәсіхші екендігіңді дәлелде, – деп ескертті мамасы.

– Мама, жаман сөздер қайдан алынған?

– Жамандықтың бәрі де шайтаннан тарайды, балам. Ол әзәзіл адамдардың Иса көрсетіп берген тура жолмен жүруін қаламайды. Сондықтан да ол жамандық, кулық-сұмдық атаулының бәрін ойлап шығарады. Көптеген адамдардың ақылға салып, ойланбастан оның жетегіне беріліп кететіні өкінішті-ақ. Балам, сен ешқашан Исаны ренжітпе! Ол сені жанындай жақсы көреді. Ол жер бетіне келіп, сенің өміріңді құтқарып қалу үшін зәбір көріп, өмірін пида етті емес пе?

Миша түсіндім дегендей басын изей берді. Дегенмен біраз уақыт өткен соң өзінің ес біліп, етек жиған кезінен бергі уақыт ішінде орыс тілінің – өте бай тілінің сөздерінің жартысын да естімегеніне көзі жетті. Басында ол жаман сөздерге естімеген адамға ұқсап, көңіл бөлмеуге тырысып бақты. Одан еш нәрсе шықпады. Нашар сөздер беймаза шыбын сияқты маза бермей, ойына орала берді. Үзіліс кезінде сыныпта да сондай нашар сөздерді көп естисің. Бірде Толик деген бала Тая деген қыздың бұрымынан жұлқып қалған еді, сол-ақ екен, Толик құлаққа жағымсыз естілетін балағат сөздердің астында қалғандай болды. Миша бұған қатты таңырқап, аузын ашып қалыпты. Гена мен Саша да конфеттерін бөлісе алмай, бір-біріне жиренішті мазақ ат тағып, тіл тигізіп, балағаттап, ол аз болғандай жұдырықтасып та қалды. Иә, мұндайды Миша бұрын-соңды көрген емес. Тезірек үйге қайтқысы келді.

Күндер жылжып өтіп жатты. Мектепке, балаларға, мектептегі күн тәртібіне оның бойы үйреніп те қалды. Тек адамның намысына тиетіндей жиренішті сөздер оның жанына түрпідей тиіп жүрді. Неге екені белгісіз, сондай әбес сөздердің ойда сақталып, кез-келген уақытта атойлап, сыртқа шығатындай сезім тудыратыны қызық-ақ.

Сыныптағылар Миша жуас бала деп есептейтін. Оны ешкім де жәбірлемейтін. Миша да жөн-жосықсыз ешкімге ұрына бермейтін. Күндердің күнінде...

Күндердің бірінде Мишаның әке-шешесі керек-жарақ заттарды сатып алу үшін дүкенге кетті де, Оның қасына кішкене қарындасы

Алланы қалдырып кетті. Ол – алты жаста. Келесі жылы мектепке барады. Кішкентай қарындасы Мишаның қасынан шықпай, айналшақтап жүрді, сабақ оқуға бөгет жасап мазасын ала берді. Оқулығын қолына алып, сабақ оқуға отыруы мұң-ақ екен, ол да жүгіріп қасына келеді.

– Миша, мына суретте не бейнеленген? Айтып берші! Миша, кел, мен саған жаттығуларыңды жазуға көмектесейін! Миша, сен мектепте ақылдысың ба, жоқ па?

– Алла, мазамды алма! Сенің қырсығыңнан екілік алып қалармын!

Қарындасы біраз уақыт тыныш жүрді де, Миша жаңа дәптеріне дөңгелек әріптерді жаза бастаған сәтте ту сыртынан үрлана басып келді де, құлағының түбіне еңкейіп тұрып, қатты айқайлап жіберді.

– У - у - у!

Бала қатты селк ете қалды. Осы кезде қолы тайып кетіп, дәптерінің бетіне ұзын сызық түсті. Ашуға булыққаны сондай, оның ызалы көздері бақырайып, екі құлағы нарттай болып, қызарып кетті.

– Қой дегенде қоймадың. Ендеше сыбағанды тарт, – деді де, оқулықпен қыздың басына салып қалды. Бұдан соң оның аузынан қара ит кіріп, ақ ит шыққандай болды. Кішкентай қарындасы қатты сасып, ағасына таңырқай қарады. Бұрын балалардан естіген былапыт сөздерінің ішінде есте қалғандарының бәрін айтып, қарындасын балағаттады. Сәлден соң сабасына түскен Миша айтқан сөздеріне өкініп, ұялғаннан жерге кіріп кете жаздады. Бөлмеде тұра беруге дәті шыдамай, далаға атып шықты.

Салы суға кеткендей болып Алла диванға отырды да, ата-анасын күтті. Оның ағасы өз бөлмесіндегі жастыққа басын тығып алып, солқылдап жылап жатты.

– О, Жаратқан, бұл қалай болды екен? Мен сондай жиренішті балағат сөздерді есіме сақтамауға тырысып-ақ едім ғой. Ондай сөздердің менің өзіме де ұнамайтынын білесің. Кешіре гөр мені! Енді не істесем екен?

Үйге оралған ата-аналары Алладан болған жайды естіген соң, Мишаның бөлмесіне келді. Онымен байсалды да қатаң түрде әңгімелесті. Жылай-жылай көнектей болып ісіп кеткен көзіне қарап, Мишаның жаны күйзеліп отырғанын да олар түсінді.

– Балам, не болғанын түсіндірші!

Бала өксігін баса алмай, үзік-үзік сөйлей отырып, болған жайды бүкпестен түгелдей айтып берді.

– Көрдіндер ме? Енді мен Құдай жолындағы сенуші бала емеспін. Енді не істесем екен?

Папасы ұлын қапсыра құшақтап алды да:

– Тұра тұршы, балам, ең алдымен істің анық-қанығына жетіп алайықшы! Сен ғой жаман сөздерді жегідей жек көресің. Ол сөздерді аузыңмен айтқың келмейтіні де рас қой? Жақсы! Иса осындай жаман қылықтардан қалай арылуға болатындығын жақсы біледі...

...Ата-анасымен сөйлескен соң Миша тізерлеп отырып, бар жүрегімен Құдайға сиынды:

– Жаратқан Ием! Сен мен үшін үлкен күн төлеп, мені құтқардың. Ал жаман сөздерді ойлап тапқан – өзәзіл, шайтан. Ол менің сөздерім емес. Мен сондай былапыт сөздерден үзілді-кесілді бас тартамын, Құдайым! Тек Өзіңе ғана бас иіп, Өзіңе ғана қызмет етуге көмектесе гөр!

Мишаның арқасынан бір батпан жүк түскендей жеңілденіп қалды. Бұдан кейін қарындасы Алламен татуласты. Қарындасы да одан кешірім өтінді. Шынтуайтқа келгенде, Алла да дұрыс істемеді ғой.

ҚҰРБЫЛАР

Әсел бүгін бірінші сыныпқа барады. Мамасы оған әдемі тоқыма жағасы бар көйлегін кигізіп, ақсары шашын екі бұрым етіп өріп берді. Шашындағы ақ бантигі, қысқа шұлығы, жазға киетін жеңіл аяқ киімі, арқаға асатын сөмкесі, оқу құралдарының бәрі судай жаңа. Мектепке баратынын ойласа көңілі тасып, қуанышы қойнына сыймайды. Онда қаншама жаңалықтарды көріп, білетін болады десенізші! Мамасы мектептегі салтанатты жиналысқа Әселді алып баруға дайындалып жатқанда, ол тағы да тізерлеп отырып:

– О, Жаратақан Ием! Жүрегім қобалжып тұр. Сен мені жалғыз қалдыра көрме! – деп дұға жасап, сиынды.

Мамасы мен қызы мектепке қарай келе жатыр. Жол бойы шешесі оған ақылын айтып келе жатты.

– Әсел, бәрі де жақсы болады. Иса өзінің балаларына әрқашанда қол ұшын беріп, көмектеседі. Есімде болсын, сенің айналанда Құдайға сенбейтін балалар көп болады. Сен олардың барлығына да үлгі болуға тырыс. Мен де сен үшін сиынып, тілек тілеп, дұға етермін.

– Рахмет, маматай!

Олар мектепке де келіп жетті. Сәнді киініп алған оқушылар лек-легімен мектеп ауласына жиналып жатыр екен. Осы топтың арасынан биыл мектеп табалдырығын алғаш аттайтындарды жазбай тануға болады. Олардың барлығы да қолдарына шоқ-шоқ гүлдер ұстап алған. Көген көзді бүлдіршіндер өздерінің өмірлеріндегі ең қуанышты да ерекше күн қалай өтер екен деп қобалжуда. Олардың барлығы да мектепке өздерінің ата-аналарымен бірге келіпті. Ығы-жығы болып топталып тұрған балалардың арасынан арықша келген шегір көзді кішкене қыз бірден көзге түседі. Оның үстінде жай ғана үлгімен тігілген көйлегі бар. Өрілген бұрымдары иығына түседі. Басында банты да жоқ. Қолына көгілдір түсті үш тал гүл шоғын ұстап тұр. Ол қыз қасына ата-анасын ертпей, жалғыз келген екен. Балаларды сыныптарға бөлер кезде жаңағы қыз Әселдің қасында тұрған еді. Сөйтіп, ол екеуі бір сыныпта оқитын болды. Мектептегі салтанатты жиналыс та аяқталды. Ата-аналары балаларын ұстаздарға сеніп тапсырып, үйді-үйлеріне тарасты. Әсел де мамасымен қоштасып, балалармен бірге мектепте қала берді.

Балалар жап-жарық сынып бөлмесіне кірді. Тап-тұйнақтай жиналған бөлме ішінде оқулықтар салынған шкафтар, плакаттар ілінген арнайы стенділер, әйнектері айнадай таза терезелердің алдында тұрған шоқ-шоқ гүлдер көз тартады. Алдыңғы қатарға таман орналасқан қара тақта жанында әлі ұсталмаған бор түр. Балалардың әрқайсысы бормен тақтаға жазу жазғысы келіп-ақ тұр. Бөлмеге осы сыныптың мұғалімі Жанат апай кіріп келді.

– Балалар! Алдымен бір-бірімізбен танысып алайық. Содан кейін сендердің орын-орындарыңа отыруларыңа көмектесемін. Бүгінгі сәттен бастап әрқайсың өз орындарыңды біліп, сол жерде тазалық, тәртіп болуын қадағалайтын боласыңдар, – деді мұғалім.

Балалар у-шу болып кетті. «Кім-кіммен отырады екен» деген сұрақ бәрін қобалжытты. Әсел айналасындағы балаларға қарады. Олардың қайсысымен отырғызса да, қарсы емес еді. Оның қасында бұйра шашты толықша келген қыз тұр. Неге екені белгісіз, ол қыздың қасына

ешкім отырған жоқ. Өзі терезе жақта орналасқан ең артқы партаға барып, отырып алыпты. Бойы ап-аласа, арықша келген қыз басқалардан жасырынғысы келгендей, бүкшиіп алыпты. Үрейлі көздерімен айналадағы болып жатқан жағдайды жай ғана бақылап отыр. Әсел оны аяп кетті:

– Жаратушы Ием, осы қызға көмектесе гөр! – деп сыбырлаған күйде дұға етті.

Жанат апай балаларды түгендей бастады. Мұғалім өзінің аты-жөнін атағанда, Әсел орнынан тұрды да, айналасындағы балаларға күлімсірей қарады. Жаңағы қыз да орнынан тұрды. Оның аты Әлия екендігін Әсел есіне сақтап қалды. Әдемі ат екен. Қыздың өзіне жарасып-ақ тұр.

Ендігі жерде мұғалім балаларды өз қалауымен отырғыза бастады. Әлияны сыныптың орта тұсындағы қатардың үшінші партасына отырғызды. Бойы аласа болғандықтан, артқы партаға отыруға болмайтындығын ескертті мұғалім.

– Дәурен, бері кел! Сен Әлиямен бірге отыратын боласың. Екеуің бір-бірінді түсінісіп, тату отыратындықтарына сенемін, – деді ұстаз.

Әселді толық қыз Айнашпен бірге отырғызды. Қалғандарының бәрін де осылайша реттеп отырғызып болды. Балалардың барлығы да мұғалімдерінің шешіміне разы болып, қанағаттанғандық күйде қалды.

Мектеп Әселге өте ұнады. Ол сыныптас балалармен тез достасып, шүйіркелесіп, сөйлесіп кетті. Оқуды, жазуды тез-ақ үйреніп алды. Мұғалімін де ұнатады. Тек Әлия ғана өзіне дос-күрбы таба алмады. Балалар оған онша жоламайтын. Ол әрдайым жұпыны киініп жүреді. Тып-тыныш отырады. Үзіліс кездерінде терезе жаққа барып, бірдеңе оқып отыр ады, немесе үй тапсырмасын орындайды. Әлия мектепке көбіне-көп үй тапсырмасын орындамай келетін. Сондықтан да ол сыныптағы балалардан қалыс қалып жүрді. Мұғалім оны сабақтың соңынан жиі-жиі алып қалып, өткен сабақты түсіндіріп жүретін. Әсел алғашында жаңағы қызды аяп, ол үшін сиынып жүрді. Кейін келе сыныптың басқа балалары сияқты оны елемейтін болды. Кейде Әлия тақтаға шыққанда қызарып кетсе, басқа балалар сияқты ол да әжуалап, күлетін.

Мамасы Әселдің мектепте болған жайлар туралы әңгімелерін зер сала тыңдайтын. Бір күні мамасы:

– Әсел, сендер неліктен Әлияға дұрыс қарамайсыңдар? Сенін айтқандарыңды тыңдасам, ол қыз әрқашан жалғызсырап жүретін сияқты. Сен сенуші қызсың. Әлияға қырын қабақ көрсетпеуге тиіссің. Оның үй тапсырмасын орындамай келетініне, өзгелерден саяқ жүретініне неменеге күлесіңдер? Сен ол қыз туралы еш нәрсе білмейсің ғой. Мүмкін оның үйіндегі жағдайы нашар болар. Біздің айналамыздағы адамдар әр қилы өмір сүреді. Сен ақыл таразысына салып, ойлап көрші, осындай жағдайда Иса осы қызға қалай қарар еді?

– Қалай қарар еді, мама?

– Ең бастысы, ол біреудің басындағы қайғы-қасіретін түсінер еді, келемеждеп күлудің орнына, оған қол ұшын беріп, көмек көрсетер еді. Ол қызға үй тапсырмаларын орындауына көмектес. Сабақтан кейін біздің үйге ертіп кел. Сенімен бірге дайындалса, оған жеңіл тиері ықтимал.

– Ол біздің үйге келе қояр ма екен, мама?

– Бәрі сенің оған деген қарым-қатынасыңа байланысты, қызым. Оның үйдегі тұрмыс жағдайы қандай екенін білу керек. Ол да аз.

– Тағы не істеу керек?

– Оның жан сырын, тұрмыс жағдайын білудің орнына сен де оны келеке етіп, күлдің емес пе? Осы қылығың үшін Құдайға сиынып, кешірім өтінуің керек, сен өзіңнің дұрыс істемегеніңді мойындайсың ба? Әлия үшін де сиын. Оған осындай қамқорлық қажет екендігі даусыз.

Осы кеште Әсел мен оның мамасы бірінші сыныптағы Әлия атты қыз үшін Құдайға сиынып, оның өміріне жеңілдік тілеп, дұға істеді.

Келесі күні Әсел мектепке көтеріңкі көңілмен келді. Ол Әлияны көргісі, оның сабағына көмектескісі келді. Оның көңілін аулап, жылы-жылы сөздер айтқысы келді. Мәсіхшілердің қиындық сәтте міндетті түрде қол ұшын беріп, жәрдем көрсететіндігін Әлия да білсін, – деп ойлады Әсел. Өзінің арқа сөмкесінде нартай қызыл екі алма, өзі жақсы көретін бірнеше конфет жатыр. Бұларды ол Әлияға беремін деп алып шыққан. Достары жоқ болғаны қандай жаман!

Әлия мектепке кешігіп келді. Мұғалім сұраған еді, жауап бермеді. Тек кешірім өтінді. Оны жазалау ретінде тақтаға шақырып, мұғалім сабақ сұрады. Есептің амалдары айтарлықтай қиын емес-ті. Әлия салы суға кетіп, білмегеніне қатты қысылды. Тағы да екілік алды.

– Не шара қолдансам екен саған, Әлия, – деді Жанат апай, – үй тапсырмасын тағы да орындамай келіпсің. Бүйте берсең сен сыныпта екінші жылға қаласың. Не істейміз?

Әлия сыныпта қала ма? Әсел оның бір сыныпта екі жыл отырғанын қаламайды. Жаны ашиды. Ол қолын көтеріп:

– Жанат апай, мен Әлиямен өз үйімде жекелей таныссам бола ма? Үй тапсырмасын бірге отырып орындаймыз. Нәтиже шығатыны сөзсіз!

– Жақсы, Әсел! Сенің көмектесе алатыныңа сенемін. Әлия, сен осыған келісесің бе?

Әсел Әлияның бадырайған солғын көздеріне бағдарлай қарап отырды. Ол келіскендігін білдіріп, жай ғана басын изеді де, орнына барып отырды. Әсел қуанып кетті. Бұл тек бастамасы ғана. Ең бастысы – алда.

Сабақ аяқталып, балалар үйді-үйлеріне тарасып жатты. Әсел Әлияны мектептің кіре беріс есігі жанында қуып жетті:

– Қайда асығып барасың? Бүгін біздің үйге барып, сабақ оқиық та. Мынау саған. Жүрек жалға.

Әлияның қолына аспалы сөмкесінде жатқан манағы алма мен бір конфетті ұстатты.

– Рахмет! Кел, бірге отырып желік!

Екеуі қолдарындағы алмалары мен конфеттерін жеп болған соң, мектеп паркіне қарай жүрді. Осы жерден екеуінің үйге барар жолдары екі жаққа тармақ. Әсел Әлияның жеңінен тартып, өзінің үйіне баратын жолға қарай жетеледі.

– Жүр, біздің үйге, Қорықпа! Менің мамам мейірбанды адам!

– Жок, Әсел, кешір мені! Үйге қайтуым керек.

– Мұның қалай? Ертең тағы да екілік аласың ғой. Содан кейін сыныпта екінші жылға қалуың мүмкін.

– Бәрібір бара алмаймын. Сен мейірімдісің. Рахмет саған! Менің әжем ауырып жатыр. Сондықтан үйге баруым керек.

Әсел сәл ойланып қалды. Не істеу керек?

– Мен сенің үйіңе барсам бола ма? Тек мамама телефон соғып ескертейін. Не болды деп абыржып жүрмесін. Бола ма?

– Әрине. Әлияның қуанғаннан жүзі жадырап сала берді. Менің әжем де өте мейірімді кісі. Өзің көресің ғой!

Әлия осы бір жақын маңдағы жеке меншік үйде тұрады екен. Олар көгілдір қақпалы үйге енгенде, алдыларынан жүні үрпиген қара төбет жүгіріп шықты. Ол қуанғаннан секіріп, Әлияның бетін, қолын, мұрнын жалап алды. Құйрығын бұлғаңдатып, иесіне еркелеп қояды. Ит Әселге көңіл бөлген жоқ. Үй ішіндегі кіші-гірім келген бөлмелер жинақы әрі тап-таза болып тұр. Еденге қолдан тоқылған кілемшелер төсеп тастапты.

– Әжең қайда, Әлия?

– Өзінің бөлмесінде жатқан болар. Жүр, барып көрейік!

Кең де жарық бөлмедегі ені тар төсектің үстінде бір қария отыр. Көзі ілініп кеткен екен, қыздардың дабырынан селк етіп оянып кетті.

– Әлия, сенбісің? Қасыңдағы әдемі қыз кім болады?

– Бұл – менің сыныптас досым Әсел. Әже, халің қалай? Ас іштің бе? Дәріңді тағы да ішпегенсің бе? Дәрігеріңе шағым жасамасам. Саған укол салсын!

– Тағы да айыпкер болып қалдым-ау. Жарайды, Әлия, ұрса көрме. Айтқаның болсын. Мен дәрімді ішейін.

Әсел орындыққа отырып, Әлияның іс-қимылдарын қадағалай қарап отырды.

Мектептегідей емес мүлде өзгеріп кеткен. Құдды ересек адамдардай-ақ өзін емін-еркін ұстайды. Ол беліне гүлді алжапқышты шалып алды да, плита жанына барып күйбеңдеп, ас даярлап жүр. Әп сәтте-ақ буы бұрқыраған дәмді сорпаны үш тарелкаға құйып, үстелдің үстіне қойды.

– Әже, тұр. Түскі асты ішейік.

Ол әжесіне төсектен тұруға көмектесті де, ірі-ірі етіп нанды кесіп, үстелдің үстіне қойды. Пештің үстіндегі шәйнек те ысқыра бастады. Кішкене үй иесі құтыға тосап салып әкеліп, үстелге қойды. Әсел таңқалды. Ол мына қыз сияқты пысық емес-ті. Оның үстіне мамасы мұны газ плитасына жақындатпайды да. Столдың үстіне дастархан мәзірін қойып дайындауды да білмейді. Әсел тек ас ішілгеннен қалған ыдыстарды жуып, еден сыпырады. Өзінің бөлмесін жинайды. Ал Әлия болса ересектердей-ақ үй жұмысын өзі атқарып жүр. Оның бойы да ұзара түскендей көрінді. Түрі де әп-әсем болып кеткендей. Әсел мұндай қасиеттерін бұрын неғып байқамаған?

– Сорпа қандай болыпты, Әсел?, – деді әжей, – тамақты Әлияның өзі пісіреді. Мен тек оған көмектесемін. Қазір ауырып жүргендіктен менің көмегім де шамалы болып тұр.

– Оқасы жоқ, әже, бәрі орнына келер.

Әжесі біраздан соң төсегіне жатып қалды. Әлия ас ішілген соң үстелдің үстін жинастырып, нанның үгінділерін сыпырып алды да, оқулықтарын әкеліп қойды.

– Әсел, мен сені көп ұстадым-ау деймін. Кел, сабағымызды оқиық.

– Жақсы. Оқысақ оқиық. Мен мынаны білгім келеді. Сенің ата-анан қайда?

– Менің әжемнен басқа ешкімім жоқ.

– Жоғы қалай?

– Мамам менің кішкентай күнімде қайтыс болған. Содан кейін әкем үйленіп, алысқа кетті. Оның енді басқа отбасы бар.

– Сен онымен бірге неге бармадың?

– Білмеймін. Ол мені әжеммен қалдырып кетті. Кейде келіп тұрады. Ақша, түрлі сыйлықтар әкеліп береді. Әжем өте аурушан. Өліп қала ма деп қорқамын.

Әлияның көзінен жас шығып кетті. Әсел де жылай жаздап, өзін әрең ұстап отыр.

– Осы себепті сен үйде сабақ оқымайды екенсің ғой.

– Үлгере алмаймын. Біз әжем екеуміз бірге ас әзірлейміз, кір жуамыз, үйдің ішін жинастырамыз. Менсіз ол кісі еш нәрсе істей алмайды. Кей уақытта ауруы мендеп, жатып қалады.

– Әлия, мен сенімен бұрыннан бері достасқанда, көмегімді көрсетіп, болысар едім ғой.

Қыздар сабақтарын тез оқыды. Әсел досына есептің шығару амалын түсіндірді. Ақырында екеуі де сабақ оқып болғандарына риза болып, көңілдері көтеріліп қалды. Екеуі бір-бірінен айырылғысы келмеді. Әсел басқа достарымен бірге болғанда өзін осындай жақсы сезінбейтін.

Әсел мамасына Әлия мен оның әжесі туралы әңгімелеп, осы кездесуден мол әсер алғандығын да жасырмай айтты. Мамасы қызының игі іс жасап, досына көмек көрсеткені үшін дән риза болды.

– Адамды білмей жатып, оның ісіне асығыс баға беруге болмайтындығына өзіңнің де көзің жеткен болар, Әсел, – деді. – Енді Әлия мен оның әжесіне қалай көмектесуге болатындығын ойластырайық. Өзің білесің, Құдайдың көмегіңсіз, қамқорлығыңсыз

адамдар бақытқа жете алмайды. Сол үйге барып, кішкене Ізгі хабаршы болып, Құдайдың рақымы туралы айтып бер. Тек Жаратушы Құдай ғана оларға қуаныш әкеліп, бақыт сыйлай алады. Одан арғысын тағы да көре жатармыз.

Сөйтіп, Әсел көгілдір қақпалы кіші-гірім үйге жиі-жиі баратын болды. Ол Әлияның туған күніне әдемі тоқыма жағасы бар көйлек үлкен самса, түрлі-түсті суреттері бар балаларға арналған Киелі кітапты сыйға тартты. Бұл жанұяда оны әрдайым қуана қарсы алады. Ендігі жерде олар Құдай сөзін өздері-ақ оқи алатын болады. Бұған дейін Әсел оларға Құдай туралы, сенім туралы көп әңгімелер айтып, қалай сиыну керек екендігін үйреткен болатын. Енді, міне, бұл үйде ас ішер алдында Құдайдан бата тілеп, сиынады. Әлия сабақты оқығанда да үйдің басқа да жұмыстарын істеу кезінде де Жаратушының көмегіне сүйеніп, Оған сиынып, дұға-тілектерін айтатын болды. Бірде мектептен оралғанда Әлия белгісіз біреудің үйдің ішін, ауланы жинастырып, кір жуып, колготкасын торлап қойғанын көріп, таң қалды. Тоңазытқыштың ішін бұрын-соңды жеп көрмеген тағамдарға толтырып қойған. Әжей болса, тап-таза ақ үшкіл орамалын басына байлап алып, қуаныштан көзі күлім қағады.

– Рухани сіңлілерім келіп кетті, Әлия, біз енді – мәсіхші, сенуші жандармыз. Қазіргі кезде туысқандарымыз көп, біз енді жалғыз емеспіз.

– Әже қандай әдемі болып кеткен бәрі!

– Солайы солай. Енді маған о дүниеге аттансам да қорқынышты емес. Өйткені қиындық сәтте сені шетке тастамай, қол ұшын беретініне көзім жетеді.

– Олай деме, әжетай. Маған сенсіз қиын тиеді.

Әсел де өзін шексіз бақыттың құшағында сезінгендей. Сенуші болғаның қандай жақсы. Иеміз Исаның адамдардың өмірін осылайша өзгерте алатынын көру қандай ғанибет!

– Мен бұдан былай да бар адамдарға Құдай туралы, оның жасампаздығы, мейірбандығы туралы айтып, түсіндіретін боламын, - деп ойлады Әсел.

– Әже, бізге келген кімдер? Олар бізді қайдан білді? – деді Әлия.

– Мұның бәрін істеп жүрген Әсел ғой!.. Рахмет саған, Әсел! Жаратушы сені жақсылығымен жарылқасын! – деді әжей алғыс сезімдерін білдіріп.

– О не дегеніңіз, әже, мен не істеді дейсіз сондайлық?

Айтпа деп сұрағандықтан, бұл үйге кім келгенін, кімнің көмектескенін әжей тіс жарып айтқан жоқ. Әсел босағаның қасынан өзінің мамасының кестелі қол орамалын тауып алды. Қыз кешкісін мамасына оның қол орамалын әкеліп берді. Оған мамасы еш нәрсе айтпады. Тек өзінің жанына шақырып алып, еркелете отырып, болған жайды еске алып, рахаттана күлісті. Олар сөзді бұдан әрі өрбіткен жоқ. Артық сөздің қажеті қанша? Тек бір-бірінің жүрек қуанышын үнсіз түсіністі.

Мектейте де бәрі жақсы болды. Әлия екіліктерін түзетті. Сабак үлгірімі жақсарды. Бұрынғы бұйығы мінезі өзгеріп, өзін сенімді сезінді. Әселмен бірге барып жүрген жексенбілік мектепте де үлгілі оқушылардың санатында жүрді.

ТОТЫ ҚҮС

Мерекедегідей безендірілген үстелге қарап отырып Гүлжан: «Бүгін маған қандай сыйлықтар берер екен, – деп ойлады. Бүгін оның туған күні, ол тоғыз жасқа толды. Туған күн кешіне дос қыздары қонаққа шақырылған. Олардың да келер уақыты таяп қалды. Оның мамасы өз бөлмесіне кіріп, есігін жауып алған. Өйткені ол балаларға арналған күтпеген сыйлық – қызықты ойын бағдарламасын дайындап жатыр. Қызының туған күні болғанда мамасы жыл сайын қызықты да тартымды ойындар ұйымдастыруды әдетке айналдырған. Гүлжан бұл үшін мамасына шексіз риза. Міне, есіктің қоңырауы шылдырлап, алғашқы қонақ келді. Бұл – оның ең жақын достарының бірі – Әлия. Оның қолындағы не екен? Сөйткенше болмай, Әлия оған қарап жымысып қойды да, бұлды көтеріп қалды, осы сәт бөлменің ішінде шикылдаған дауыс естілді! Үлкен тордың ішінде бір тоты құс секіріп жүр. Гүлжан қуанғаннан қолын шапалақтады. Бұл оның талайдан бергі арманы еді. Ах, Әлия, сен қандай жақсы доссың! Сен Гүлжанның барлық тілектерін айтқызбай білесің-ау!

– Рахмет саған, Әлия. Мен өте қуаныштымын.

Бұдан кейін де есік қоңырауының шылдыры бір сәтке де толастамады. Той иесінің достары бірінен кейін бірі келіп, ақырында түгелдей жиналды. Қонақтар үстел үстіне жайғаса бастады. Олардың

әкелген тартуларының ішінде қуыршақтар, әр түрлі кітаптар, қорап-қорап конфеттер бар, бірақ та Гүлжан қуанышпен, әлсін-әлі терезе жаққа қарай береді. Ол жақта оның тоты құсы – Сарауыз торлы үйшігінде өзімен-өзі шықылықтап отыр. Гүлжанның мамасы әдеттегідей-ақ туған күнге жиналған балалармен түрлі ойындар өткізіп, қызыққа бөледі. Осылайша думандатып жүріп, балалар кештің қалай батқанын да аңғармай қалыпты. Ойын-сауық аяқталып, қонақтар үйді-үйлеріне тарасты.

Гүлжан түнімен ұйықтай алмай шықты. Ол тоты құсының түрлі түске еніп, құбылып тұратын қауырсындарынан сипап, құйқылжыған үнін естігісі келіп, оның бөлме ішімен қызық көріп ұшып жүргеніне қарағысы келді. Таңға жуық мамасы қызының көрпесін қымтап жауып қойды. Ақырында әйтеуір қызы тынышталды ғой, бірақ сонда да ол түсінде Сарауызымен сөйлесіп жатқан болар.

Гүлжан тоты құсын жақсы күтіп, мәпелеп бақты. Оның торлы үйшігін уақтылы тазартып, ішетін суын жиі алмастырып, уақтылы азықтандырып тұрды. Сарауыз торлы үйшіктің орта тұсында орналасқан әткеншекте тербелгенді қатты ұнатады. Алдында ілулі тұрған айнаға қарап, басын бұлғандатып, өзінің күс тілімен дауысын құйқылжыта шиқылдағанын көрсең, еріксіз күлесің. Гүлжан інісі екеуі күстың жанында бірнеше сағат бойына тұрып, оның қызығын тамашалауға бар.

Көп ұзамай олар тұратын үйге жаңа отбасы келіп, қоныстанды. Үйдің ауласында балалар әрлі-берлі жүгіріп, ойын қызығына тоймай, асыр салып ойнап жүреді. Жаңа қоныстанушылардың қызы ауладағы орындықтардың біріне отырып алып, күн ұзаққа кітап оқиды. Ол қыздың аты – Айнұр. Аулада жүрген балалар алғашында ол қызға бағдарлай қарап жүрген-ді. Кейін келе қыздың өздерімен бірге ойнай алмайтындығына көздері жетті. Ол бір аяғына табаны қалың бөтеңке киіп алыпты. Өзі таяққа сүйеніп жүреді екен. Ауланың балалары оған «ақсақ» деп ат қойып алыпты. Гүлжан ол қызды қатты аяйтын. Құдайға дұға еткенде ол әрдайым осы қыз үшін сиынып, Жаратушыдан оның өміріне жеңілдік, ауруына шипа тілейтін. Сол қызбен сөйлесейін деп талай оңтайланып жүрді. Бір күні соның реті келіп, онымен сөйлесті де. Оған «Исаның өмірі» деген кітапты оқуға

берді. Айнұрдың ата-анасы оны ұнатпай қалды. Олар қызына «сектант» қызбен араласуға тиым салды.

Бұл жаз айында болған еді. Кеш батып, қараңғы түсе бастаған. Гүлжан ұйықтар алдында тордағы тоты құсын балконға алып шықты. Сарауыз өзінің жаңа иесіне үйір болып алған. Кейбір сөздерді былдырлап айтатын болды. Оны Гүлжан мақтан тұтатын. Сарауыз болса балконда серуендеуді қатты ұнатады. Торлы үйшігінің ішінде тыным таппай, асыр салып жүгіріп жүреді. Кейде тордан шығып кеткісі келіп, бұлқынады. Гүлжан кенеттен аулада біреудің ақырын дауыспен жылап отырғанын естіді. Анықтап қараса, ауладағы орындық үстінде отырып, жылап отырған «ақсақ» Айнұр екен. Ол жалғыз отырып алып, өз-өзімен сөйлескендей болып, ақырын дауыспен бірдеңелерді айтып, жылап отыр екен. Гүлжан тоты құсын қалдырды да, тездетіп аулаға шықты. Айнұр Гүлжанның өзінің қасына келіп отырғанын байқамай қалды. Оның мейірімді дауысын естіп, селк ете қалды.

– Айнұр, саған не болған? Сен жылап отырсың ғой. Біреу жәбірледі ме? Айнұр одан бетер дауысын шығара жылады. Қандай қайғы түсті сенің басыңа? Айтшы маған!

– Менің тоты құсым ұшып кетті. Менің жанымдай жақсы көретін тоты құсым.

– Ұшып кеткені қалай?

– Мен аңдаусызда тордың есігін ашық қалдырыппын. Оны алып, серуендеуге шыққанымда ол ұшып кетті. Кейбіреулер үшін бұл жай ғана ұсақ-түйек сияқты көрінгенімен, Айнұрға ауыр тиді.

– Сендерге жақсы. Жүгіріп, секіріп ойнайсыңдар. Мен байғұстың көңіліме медеу болар ермегім сол бір тоты құс еді, – деді Айнұр жалынышты үнмен.

– Жылама, папаң мен мамаң саған басқа тоты құс сатып әперер.

– Жоқ, олар менің емделуіме ақша жинап жатыр. Сатып әпер деп айтуға аузым бармайды. Түсінесің бе?

Көңілі бұзылып, жылап отырған мүгедек қызға басу айтып, тыныштандырайын деп ұмтыла бергені сол-ақ екен, ту сыртынан бір әйелдің қатқыл дауысын естіді.

– Айнұр, сен қайдасың? Үйге қайтатын уақыт болды.

Айнұр аяғын ақсандай басып, подъезге қарай бет алды. Гүлжан орындықтың үстінде тағы да біраз отырды. Осы мүгедек қыздың өмірі қандай қиын екенін жан жүрегімен түсінді.

– Жаратқан Ием! Мына қыздың тоты құсын қайырып бере гөр! – деп жалбарынды ол.

Осыдан бастап Айнұрдың қабағы қатыңқы, өзі көңілсіз күйде селқос жүрді. Бұрынғыдай кітап оқығанын да қойды. Тек үйдің айналасында қаумалай өскен ағаштарға қараған бойда, ой үстінде отырады. Кім біледі? Мүмкін оның тоты құсы бір кезде қайта оралар. Бір күні Айнұр далаға шықпай қалды. Екінші, үшінші күні де солай болды. «Не болды екен?» деп абыржыды Гүлжан. Көршісінен Айнұр туралы сұраған еді, оның қатты ауырып, төсекте жатқандығын, жақында оған өте күрделі операция жасалатынын айтты. Гүлжан Айнұрды ойлап қатты толғанды. Үйге кірген соң Сарауыздың торлы үйшігінің жанында отырып ойға қалды.

Гүлжан тордағы тоты құсын қолына ұстап, далаға шығып кетті. Айнұрдың пәтерінің есігіндегі қоңырауды басқан еді, ешкім есік аша қоймады. Біраздан соң Айнұр шықты. Ол үстіне жұқа іш көйлек, аяғына жеңіл шәрке киіп алыпты. Ұзын қара шашы иығына түсіп тұр. Мұңды көздерімен Гүлжанға таңдана қарап қалыпты.

– Гүлжан, сенбісің? Сәлем!

– Сәлем, Айнұр, мен саған келдім. – Үйге кір. Менің мамам сенімен достасуға тиым салған-ды. Қазір ол үйде жоқ. Бірақ сен маған ұнайсың.

Гүлжан жай күлімсіреді де, үйге кірді. Айнұрдың аяғында қалың табанды бәтеңкесі жоқ болғандықтан қатты ақсап жүр екен.

– Үйге кір, Гүлжан, отыр, – деді де, өзі төсегіне жайғасты.

– Айнұр, мен өзімнің Сарауызымды саған тарту етуге шешім қабылдадым. Мә, ұста! Бұл – өте жақсы құс. Сен оны жақсылап күт, жарай ма?

Гүлжан гуілдеп, көңілдене секең қағып жүрген Сарауыздың торын үстелдің үстіне қойды.

– Ал. Мен жалғыз емеспін. Иса Ием, дос қыздарым, інім бар. Сен болсаң жападан-жалғызсың. Алшы, өтінемін!

– Оған папаң мен мамаң не дейді?

– Олар мені түсінеді деп сенемін. Оның үстіне Сарауызды да маған біреу тарту етті ғой.

Бөлмеде тыныштық орнады. Айнұр не істерін білмей, дал болды. Үнсіздік шырқын бұзып, Сарауыз асыр салып жүгіріп жүр. Гүлжан мән-жайды түсіндіріп, үнсіз орнынан тұрды.

– Менің кететін уақытым болды. Тез жазылып кет! Көріскенше күн жақсы! Мен сенің операцияң сәтті өтуін тілеп, сиынармын.

– Рахмет саған, Гүлжан. Сен – дүние жүзіндегі ең жақсы қызсың! Мен сен сияқты қызды ешқашан да кездестірген емеспін, – деді Айнұр көзінің жасы мөлтілдеп.

Гүлжан үйге Сарауызсыз оралды. Ол өзінің қанатты досына бауыр басып, жанындай жақсы көріп кеткен еді. Сөйтсе де оны Айнұрға бергеніне өкініп отырған жоқ. Қайта жаны жадырап, көңілі орнына түсті. Бұл жайды естігенде шешесі:

– Біздің қызымыз есейіп қалған екен ғой, – деді қуаныштан көңілі тасып.

Кешкісін Гүлжанның үйіне Айнұрдың мамасы келді. Ол жазықты кейіппен, қымсына күлімсереді.

– Кіріңіз. Жоғары шығыңыз, – деп жылы шырай танытты үйдегілер.

– Мен бір минутқа ғана. Гүлжаннан кешірім сұрайын деген едім. Мен қателесіппін. Кешір мені, Гүлжан! Сен – өте жақсы қызсың. Айнұр екеуінің достасуларына қарсы емеспін. Істеген жақсылықтарың үшін көп рахмет!

Гүлжан ол кісіден мұндай қылықты күтпеген еді. Сасқанынан бұйра басын шұлғи берді.

Көп ұзамай торлы үйшіктегі Сарауыз Гүлжанның өзіне қайтып оралды. Айнұрдың ата-анасы оған жаңадан көгілдір түсті тоты құс сатып әперген еді. Қанатты досы баяғыдай-ақ дөңгелегіне айналып, өзінің айнадағы кескінімен гуілдей тілдесіп, мәре-сәре болып жүрді. Екі дос қолдарына тоты құсы бар торлы үйшіктерін ұстап, ауладағы орындықта ұзақ отыратын болды. Олар өзара шүйіркелесіп, уақыттарын көңілді өткізеді. Кейде оларға Гүлжанның досы Әлия да қосылады. Үшеуінің басы қосылғанда олар «Исаның өмір тарихы» атты кітапты және балаларға арналған әңгімелерді оқиды.

КЕРМЕ АҒАШ

Азаматта ағаштан жасалған рогатка (керме ағаш) пайда болды. Оны дүкенге нанға бара жатқанда тауып алған-ды. Тауып алған ойыншығы өзіне қатты ұнады. Судай жаңа екен. Оны дереу қалтасына салып ала

қойды. Папам мен мамам көріп қоймаса екен деп ойлады. Олар «рогатка – жаман ойыншық» деп айтып отырғанын естіген-ді.

«Рогатқадан жай ғана атып ойнармын. Консерві құтысын, ағашты көздеп атсам болады. Ал құстар мен аңдарды атуға болмайды. Бұл зат маған өте қажет деген ойларын көңіліне бір түйіп қойды да, дүкенге жедел басып келді. Нан сатып ала салып, үйіне қарай жүгірді. Жаңағы тауып алған заты қалтасын төмен тартып барады. Бүгін жолым болды.

Азамат мамасынан ойнауға рұқсат сұрады да, баққа қарай асықты. Ол жерде тастар толып жатыр. Қайсысын алып атсаң да өз еркің. Тамаша!

Бастапқыда Азамат сарайдың қабырғаларын, содан соң кәрі емен ағаштың дінін, ең ақырында дуалды көздеп, рогатқадан тас атты. Дуалда қаншама тақтай болса, соның бәріне бір-бір реттен атып көру керек. Бала ойынға беріліп кеткендігі сондай, дуалдың үстімен жағалап келе жатқан кішкене мысығын байқамай қалды. Рогаткасын керіп тұрып, атып қалған еді, тасы кішкентай мысықтың дәл көзіне тиді. Байғұс мысық дуалдан жерге жалп етіп құлап түсті. Алғашында не болғанын түсінбей қалған Азамат есін жиғандай болды да, жығылып жатқан мысықтың жанына жүгіріп келді. Жануардың көзінің орнында омсырайған жара ғана қалыпты.

– Қонжығым менің, сүйіктім, кешір мені! Тірімісің өзін, қонжық! Сүйіктім менің, сүйкімдім менің!

Бала мысықтың үлпілдеген жүнінен сипап отырып, бода-бода болып жылады. Осы кезде есінен танып жатқан мысық есін жиды да, ыңырсып, жылай бастады. Иә, иә! Ол өзінше мысық мияуға салып, жылай берді. Оны Азамат жақсы түсінді. Эттеген-ай! Не істесем екен? Азамат бұл кішкентай мысықты жақында, жаңа туған кезінде үйге әкелген-ді. Ол кезде мысық көзін де аша алмаушы еді. Сол күні кешке дейін мамасының мазасын алып, мысықты үйге қалдыруға үгіттеген еді. Енді, міне...

Ыза болып, рогатканы сирень гүлінің бұталарының астына қарай лақтырып жіберді. Бұдан соң қолына мысықты еппен көтеріп алды да, үйіне қарай беттеді. Мамасы Азаматқа мысықты емдеуге көмектесті. Ең алдымен жарақаттанған көзінің аумағын азғана марганцовка қосқан ерітіндімен сүртті де, жарақатын дәкімен таңып қойды. Содан соң мысыққа жылы сүт беріп тамақтандырды да, торттың қорабына жатқызып ұйықтатты.

Азамат болған жайды бүкпестен мамасына түгелдей айтып беріп, қылығын мойнына алды. Сол кеште аяныш, өкініш, ұят сезімдері оның жанын жегідей жеді.

– Маматай, – деді Азамат мамасының кеудесіне басын сүйеп отырып, – мен бұдан былай ешқашан да қолыма рогатка ұстамаспын! Қонжықты бұрынғыдан да жақсы көретін боламын.

Азамат өзінің сөзінде тұрды да. Мен кейде олардың үйлеріне барып тұрамын. Ол кәдімгідей ержетіп қалыпты. Қазір мектепке барып жүр. Мектепке бара жатқанда Азаматтың жалғыз көзді мысығы оны әрдайым дуалға дейін шығарып салады.

ДОСТАР

Саша мен Женя бала кездерінен бері дос болып келеді. Олардың ата-аналары да бір-бірімен араласып, достық қарым-қатынас жасап тұрады. Балалар жексенбі сайын жиналысқа да, мектепке де бірге барады, бір сыныпта оқиды. Мектептен келген соң сабақты да бірге оқып, үй тапсырмаларын бірге орындайды. Олар бір-бірін жақсы көреді. Сондықтан араларынан қыл өтпестей дос болып жүр. Егер біреуі ауырып қалса, екіншісі оны ести салысымен, жүгіріп келіп көңілін сұрап, қасында отырады. Қызықты кітаптарды оқып беріп, күлдіргі оқиғалар туралы әңгімелер айтады, мектепте өткен сабақтарды түсіндіреді. Егер біреуінің ата-анасы бір себептермен жазаласа, екіншісі келіп, оның көңілін аулап, аяушылық білдіреді. Нағыз адал достарын болғаны қандай жақсы! Біздің мәңгі тірі жанымыздың жауына бұл татулық ұнамады. Ол балалардың достығының шырқын бұзғысы келді. Оның ақыры мынадай болды:

...Бірде папасы Сашаға велосипед сатып әперді. Мұндай велосипедті ол бұрыннан-ақ армандап жүретін. Жып-жылтыр, көк велосипедтің отырғышы сәл ғана шиқылдайды екен, қоңырауының үні сыңғырлап тұр. Бұл туралы хабарды ең бірінші болып Женя естіді. Ол досының қуанышына ортақ болып, бірге қуанып жүрді. Оның әзірге мұндай велосипеді жоқ еді. Өйткені Женяның отбасында өзінен басқа қарындастары мен інілері көп. Ал Саша – ата-анасының жалғыз баласы.

– Уайымдама, Женя. Қаласаң, велосипедімді мініп, қыдырып кел, – деп досыңа басу айтып жатты. Мә, ұста! Екеуміз кезекпе-кезек тебетін боламыз. Жүр, біздің үйді айнала қыдырайық! Сен бірінші болып шық. Мен сен келгенше сәкіде отыра тұрайын.

Женя Сашаның велосипедіне қарғыш мінді де, қоңырауын шылдыр еткізіп басып қалып, алға қарай ызғытып жүріп кетті. Үйді бірнеше рет айналып шықты. Тамаша! Қуанышы қойнына сымайды. Тезірек жүрсем бе екен? Бұл бір тамаша велосипед қой!

Бұл жайдың қалай болғанын Женя өзі білмей де қалды. Велосипедпен зырылдатып келе жатқанда, байқамай, бар пәрменімен гүлзардың ішіне қойып кетті. Велосипедтің алдыңғы жағы оның ішінде өсіп тұрған ағашқа соғылды. Қатты екпіннен ағаш құлап түсті. Жарақаттанған тізесінен қан сорғалады, қатты ұрып алған иығы зар қағып, ауырып барады. Ағашқа соғылған мұрны лезде ісіп шыға келді. Құлаған ағаштың жанында Сашаның быт-шыты шыққан велосипеді жатыр. Жанаттың қатты қорыққаннан тілі байланып қала жаздады. «Енді не істесем екен», – деп дал болды. Осы сәтте Женя көп кешіккенге, не болғанын білейін деген ниетпен Саша жүгіріп келген еді.

– Саша, мен әдейі істеген жоқпын. Кешірші мені! Мен бір амалын ойлап табармын. Тек сен қатты уайымдама! Жарай ма?

Сашаның көзі жасқа толды. Егер осылай боларын білгенде ғой! Ол өзінің жаңа велосипедімен серуендеп те үлгірген жоқ еді. Әй, Женя, Женя! Өстіп тұрғанда олардың қасына көктен түскендей болып, олардың көршісі Степан жетіп келді. Ол бұрыннан бері осы екеуінің татулығын, достық қарым-қатынасын көре алмай, тісін қайрап жүруші еді. Өзінің достары жоқ.

– Мәссаған! – деп Степан ысқырып жіберді де, «Мен саған: Саша, Женяның жанынан айналшықтап, шықпайтыныңды қой, – деп айтқан едім ғой. Өзінің велосипеді жоқ болған соң, ол мұны әдейі істеген шығар. Енді ата-анаңа не бетінді айтасың?»

Жылап тұрған Женя оның бұл сөздеріне ашуланып қалды.

– Жалған! Мен әдейі істеген жоқпын! Сенбе оған, Саша! Женя бұл істің оқыстан, жазатайым болғанын айтып, досын сендіргісі келіп-ақ еді. Саша быт-шыт болып сынған велосипедін үнсіз жинап алды да, үйіне қарай беттеді. Ал Степан Сашаның жанынан қалмай, қолтығына су бүркіп, айқайлай сөйлеп барады.

– Мен терезеден қарасам, ол бар пәрменімен зытып бара жатыр екен. Сол жылдамдығымен гүлзардың ішіне қойып кетті. Міне, сенің досыңның сиқы осы.

Болған жайға қапа болған Женя көзі жасқа булығып, дәрмені кетіп барады. Ол үйіне оралғанда папасы мен мамасы ас үйде отыр екен. Бала өзінің бөлмесіне қарай зып беріп өте шықты. Ол қазір жалғыз қалып, болған жайды ой елегінен өткізіп, Құдайға сиынайын деп ойлады. Ол Жаратушыдан көмек сұрады. Женя бүгінгі болған жай үшін Саша кешірсе екен, жан досы өзіне сеніп, араларындағы қарым-қатынастары да бұрынғыдай болса екен деп тіледі. Екі достың арасында бұрын мұндай дүрдараздық болып көрген емес.

Женя түнімен қорқынышты түстер көріп шықты. Сашаның велосипедімен келе жатып, Степанды басып кеткені, біресе Степанның өзі тура Женяға қарай баса көктеп келе жатқаны, біресе Саша өзіне ашулы көзімен қарап оны келемеждеп күліп, аузы-басын қисандатып, мазақтағаны түсіне енді. Тек таңға жуық Женя тынышталып, көзі ұйқыға кетті. Оның тәтті ұйқысының шырқын сағаттың шырылдаған дауысы бөліп жіберді. Мектепке баратын уақыт болды.

Женя кешегі оқиғаның әсерінен арыла алмай, дел-сал күйде жүрді. Не істеу керек? Папасының бөлмесіне көз тастаған еді, ол Киелі кітапты оқып отыр екен. Түрі салмақты. Женя папасына сенеді. Әкесінің қасына келді де, көзінің жасын әрең тияп:

– Папа, көмектесші! Мен қырсыққа ұшырадым, – деді.

Әкесі тұңғыш ұлын ыхтиятпен тыңдады. Ақырында істің шешімін тапты да.

– Мен бүгін жұмысқа бармаушы едім. Екеуіміз дүкенге барып, жаңа велосипедті сатып алып, Сашаға берейік те, оның сынған велосипедін өзің ал. Мен сатып алатын ақшаны саған қарызға беріп отырмын. Жазда оқушылардың еңбек лагерінде жұмыс істегенде тапқан ақшаннан қайырып беретін боласың. Келістік пе ?

– Келістік! Қандай жақсы болды! Рахмет, саған, әке!

– Онда тездетіп жинал, әйтпесе мектепке кешігіп қаласың.

Женя сыныпқа көңілді болып кірді. Ол Сашаның бетіне қарап, жымышп қойды. «Әй, Саша, сен ештеңе де білмейсің ғой! – деді ішінен, – томсырайсаң томсырая бер. Қазір сен күтпеген жайға куә боласың!

Сабақ аяқталған соң, Женя үйіне қарай аяғы аяғына жұқпай жүгіріп келді. Сашаның велосипедінен де жақсы, судай жаңа велосипед кіре беріс бөлмеде тұрған еді. Женяның папасы қандай тамаша адам десеңші! Баласын қандай да қиындықтан құтқарып алады. Женя портфелін жерге тастай салды да, жаңа велосипедті Сашаның пәтеріне қарай жетектей жөнелді. Досы мектептен келгенше үлгеруі керек болды.

Есікті Сашаның мамасы Клара апай ашты. Женя ол кісіге асыға амандасты да, болған жайды қысқаша айтып өтті. Ол кісі болған жайдан бейхабар екендігін танытты.

– Велосипедті қиратқан кім сонда? Сен бе? Қызық екен.

Клара апай осы сөздерді ғана айтып үлгерді. Женя тез-тез қимылдап, дәлізде тұрған Сашаның қираған велосипедін алды да, оның орнына жаңа велосипедті қоя салды. Енді келген ізімен кері қарай тайып тұратын болады. Бәрі ойдағыдай болды! Саша мектептен оралғанша, бәрін жайғастырып үлгеремін. Бұдан кейін папасы екеуі сынған велосипедті жөндейді. Екеуі бірігіп іске кіріссе, бәрі орнына келетіндігіне Женяның күмәні болған жоқ. Бәрінен бұрын өзінің досы Сашаның қандай адал екендігіне көзі жетті. Ата-анасына шындығын айтпай, бар кінәні өз мойнына алған. Ата-анасы велосипедті Сашаның өзі сындырғанына сеніп қалып, оның сазайын берген де болар. Оқасы жоқ. Мұны Женя ешқашан да ұмытпас. Степан қаншама тырысса да, оның ойындағыдай болмады. Құдайға шүкір!

Женя осылайша ой үстінде тұрғанында, есіктің қоңырауы шыр ете қалды. Есік ашылып, үйге Саша кіріп келді. Екеуі біріне-бірі үнсіз қарап тұрып қалды. Бұл жерде айтпаса да бәрі түсінікті емес пе? Ақ, адал достықтың аясы кең-ақ. Осындай достықты Исаның сыйлағаны қандай ғанибет!

ЕКІЛІК

«Екілік» деген баға оның күнделігінің ең бір көрнекті жерінде тұр. Ашық қызыл түсті сия оны мақтаншты және әсерлі етіп-ақ тұр.

– Уһ, не болар екен енді? – деп күрсінді Алик сабақ аяғында, үйіне жиналып жатып.

Кеше мамасына жақсы оқимын деп уәде берген еді. Папасы оған: «Екілік» алсаң, ас үйде тағы бір апта кезекші боласың», – деген еді. Ыдыс-аяқ жуу деген қандай жаман! «Менің жолым болмады-ау», – деп іштей ренжіді Алик.

«Кұдайым, енді үйде не болады? Маған көмектесші, өтінемін!». Бұл сиыну оған жан тыныштығын әкеле қоймады. Алик тек екінші сыныпта ғана оқыса да, ар-ұзданының дауысын тыңдай алатын. «Ертерек сиыну керек болатын», – дейді ол.

Көңілі құлазып отырғанда, оның қасына осы сыныптағы сотқар, төбелескіш бала Дима келіп отырды.

– Алик, сен немене, бір екілік алдым деп үнжырған түсіп, уайымдап отырсың ба? Күнделігіндегі екілік қойылған бетті жыртып тастасаң болды.

– Жыртып тастағаны қалай, күнделіктің бұл бетінде басқа бағалар да тұр емес пе?

– Қызықсың ғой өзін, жақсы бағаларды көшіріп, жаңа бетке жаза сал.

– Мұнда мұғалімдердің қолдары қойылған ғой.

– Айтасың-ау! Олардың қолдарын да аудырмай, ұқсатып қоюға болады. Мен ылғи солай істеймін. Білесің бе, бұл менің қолымнан келеді! Қаласаң, мен саған көмектесейін.

Аликтің көзінен үміт оты жалт ете қалды.

– Шын айтасың ба, Дима, көмектесесің ғой?

– Әрине, көмектесемін. Тек ертең маған сол үшін сағыз әкеліп беретін боласың. Түсінікті ме?

– Әкеліп беремін, сөз жоқ.

Алик Димаға өзінің күнделігін қуанышпен ұсынды. Дима уәде етілген сағызға дәмелене отырып, күнделіктің бетінде өзіне үйреншікті жұмысын жүргізіп жатқанда, Аликтің ар-ұзданы оған тағы да сөйледі: “Мына істеп жатқан қылығың дұрыс па, қалай ойлайсың?”

Бірақ Алик бұл ойларды мазасыз шыбынды қуғандай қолын бір сілтеп қуып тастады. Дима болса екілік қойылған бетті жыртып тастап, ондағы бағаларды жаңа беттерге көшіріп, ол бағалардың тұсында тұрған мұғалімдердің қолдарын ұқсастырып қойып та жіберіпті. Енді Алик күнделігіне сүйсіне қарады. Екіліктің тіпті ізі де болмағандай. Алақай! Ыдысты енді Лена жусын – оның кезегі келді, мамам да маған еш нәрсе айта қоймас. Бәрі жақсы болды ғой.

Алик үйге көңілді оралды. «Бүгінгі алған екілігімді тез-ақ түзете саламын. Содан соң бәрі де орнына келеді», – деп ойлады ол.

Кешкісін мамасы оны оқудағы жақсы үлгірімі үшін мақтады. Лена оның ас үйдегі кезекшілігін қолына алды. Папасы да балаларына риза болып отырды. Келесі күні Алик өзі уәде бергеніндей Димаға сағыз әкеліп берді де, көңілі орнына түскендей болып, математика сабағын ыхтиятпен жаттай берді. Көп ұзамай ол бұл сабақтан алған екілігін жойды. Сөйтіп, болған жай біртіндеп ұмыт қалды.

Бірде олардың мектептеріне бір топ жастар қонаққа келді. Аликтің сыныбындағы балалар абыр-сабыр болып кетті. Олардың бәрі де келгендердің мәсіхші жастар екендігін жақсы білетін. Олар кіші сыныптағы балаларға Киелі кітап сабақтарын аптасына бір рет өткізуді ұсыныпты. Қандай жақсы. Қонақтар бүгін біздің сыныпқа қарай келе жатыр – бүгін солардың кезегі келген еді. Сыныпқа екі жігіт және қолына балаларға арналған Киелі кітапты ұстаған бір қыз кіріп келді. Олар балалармен амандасқан соң, Құдай туралы не білетіндері туралы сұрады. Сыныпта отырған балалардың кейбіреуі қолдарын көтерді. Әрине! Оқушылардың басым көпшілігі «Ерекше кітап» атты мультфильмдерді көрген еді, олар сондай қызықты. Бұдан соң қонақтар Құдайдың Жерді қалай жаратқандығы, Жерге жаны бар жаратылыстарды қоныстандырғаны туралы қызықты етіп әңгімелеп берді. Олар балаларға Жерде пайда болған алғашқы адамдар бейнеленген суреттерді көрсетті. Ақыр аяғында Қабыл мен Әбіл туралы әңгімеледі. Балалар олардың әңгімелерін ден қоя тыңдады. Бір қыз гитарамен Құдайдың сүйіспеншілігі жайлы ән айтып берді. Отырғандар оған қосылып отыруға тырысты. Киелі кітап сағаты өте тамаша болып өтті. Қоштасар сәтте жанағы жігіттердің бірі былай деді:

– Балалар, Құдай сендердің барлықтарыңның мәсіхші болуларыңды, мейірбанды, шыншыл, тіл алғыш болғандарыңды қалайды. Біз сендерге қуана-қуана көмектесерміз.

Мұғалім Ольга Степановна да жастардың келіп, әңгіме сабағын өткізгеніне дән риза болды. Кетер алдында әлгі жастар Құдайға сиынғанда ол қатты тебіренді:

– Рахмет, сендерге! Келесі аптада сендерді тағы да күтеміз! Біздің сыныпта да мәсіхші бала бар. Ол – біздің Алик. Ол өте жақсы бала.

Аликтің беті ду ете түсті де, жүрек соғысының жиілеп, дүрсіл қаққанын сезді. Оның ойынша осы сәтте одан бақытты адам

болмағандай еді. Сыныптас достары оған ерекше бір жылылық сезіммен қарады. Осы жерде Диманың алғыр дауысы естілді:

– Ол қайдағы мәсіхші дейсіңдер? – деді даусын көтеріп.

– Дима, не деп отырсың? Ұятың қайда? – деді Ольга Степановна, оның қылығына ашуланып.

– Маған неге ұят болуы керек? Ол ұялсын. Міне, оның шыншылдығы!

Солай деді де, Дима өзінің портфелінен Аликтің күнделігінің жыртылған бетін алып шығып, отырғандарға көрсетті. Қонақтар аңтаң болып, балаға қарады. Дима сөзін одан әрі жалғастырды:

– Ольга Степановна, сіз оның күнделігіне екілік қойдыңыз ғой. Ол күнделігіндегі екілік қойылған бетті үйінде жазаланбау үшін жыртып тастады. Осы беттегі қалған бағаларды мен күнделіктің таза бетіне көшіріп жазып бердім. Сол үшін ол маған сағыз берді.

Сыныпта бір сәтке томаға тыныштық орнағаны соншалық, тіпті оның жүрегінің дүрсілін сыныптағылардың барлығы да естіп отырған сияқты болды. Ольга Степановна Аликтің күнделігін қолына алып, оның беттерін парақтай келіп, жаңағы Дима айтқан бетке келгенде, қып-қызыл болып кетті:

– Сенің мына ісің үшін мен жерге кірердей болып ұялып тұрмын, Алик. Өзін мәсіхшімін дейді!

Алик қатты қысылғандығы сондай, жылап жіберді:

– Балалар, мен осылай істегім келмеп еді... мен кінәлімін... бұдан былай қайталамаймын, Ольга Степановна!

Ол портфелін алды да, сыныптан атып шықты. Мектептің табалдырығына жете бергенінде оны мәсіхші қыз қуып жетіп:

– Алик, тоқтай тұр. Мен білемін, сен бәрін түсіндің. Диманың әбес қылықтарына ешкім де таңданған жоқ, ал сенен мұндайды ешкім күтпеген еді, – деді.

– Енді не істесем екен? Иса мені кешірер ме екен?

– Әрине кешіреді. Одан кешірім сұра да бәрін өз орындарына қой: ең алдымен ата-анаң болған жайдың бәрін айтып, олардан кешірім сұра. Иса саған жәрдемдеседі, мен білемін. Кел, екеуміз дәл қазір бірге отырып, Құдайға сиынып, кешірім сұрайық!

Сиынып болған соң Алик өзінің арқасынан бір батпан жүк түскендей, сергіп қалды, осыдан кейін үйіне қарай тез-тез басып кете барды. Үйінің табалдырығын аттасымен-ақ мамасының қарсы

алдында жылап отырып, бар шындықты айтты. Мамасының бауырына басын сүйеп отырып жылай берді, жылай берді. Шешесі оған кедергі жасамады – тәубеге келгендегі көз жасы жан-дүниенді тазартары хақ. Папасы да ұлын түсінді. Осыдан кейін барлығы бірге отырып Құдайдың Аликке деген сүйіспеншілігі мен кешірімділігі үшін алғысын айтып, сиынды. Ал қарындасы Лена болса Аликтің екі апта қатарынаң ас үйдегі ыдыстарды неғып сондай шабытпен жуып жүргенін түсінбеді.

Осы оқиғадан кейін сыныптағы балалар алғашында Аликке сенбестік пиғылмен карап жүрді. Кейін келе олар Аликтің жақсы бала екендігіне көздері жетті.

СЕНУШІ БОЛҒЫМ КЕЛМЕЙДІ

Мектептен оралған Айнүр мамасына:

– Мама, мен сенуші болғым келмейді. Мен де барлық балалар қандай болса, сондай болғым келеді.

– Неліктен? – деп сурады мамасы одан.

– Себебі, бәрі мені келемеждеп, күледі. Осыған ренжіп жылағым келеді. Егер сен маған Құдайға сенбеуіме рұқсат етпесең, мен мектепке бармаймын!

– Жақсы. Кел, екеуміз бірге отырып әңгімелесейік. Содан кейін өзіңнің қалауың білсін.

Айнүр оған келісіп, басын изеді де, мамасының жанына келіп отырды. Мамасы әңгімесін бастап кетті.

– Қызым, сен туғаныңа бес ай толғанда қатты ауырдың. Кіп-кішкентайсың. Отыруға жаңадан үйреніп жүргенсің. Үстіңе өзін сияқты кіп-кішкентай көйлек, шалбарларды кигізетінбіз. Сен қатты ауырғанда папаң екеуміз жылағанда, етегіміз жасқа толатын. Тұла бойы тұңғышымыз – сені өліп қала ма деп қатты қайғыратынбыз. Дәрігерлер сенің ауруыңа ем қонбайды, – деді бізден жасырмай-ақ. Сен екеуміз ауруханада жаттық. Дәрігерлер аурудан қиналып, жүдеген қолдарына күнделікті дәрі тамызғыш аппараттармен дәрі тамызатын, ауа жетпей демің таусылып, қысылғанда, оттегі толтырылған жастықты аузыңа тосып, неше түрлі уколдарды салатын. Менің үмітім үзіліп, дәрменсіз күйде болдым. Күн сайын сенің денсаулығың

нашарлаған үстіне нашарлай түсті. Бір күні түн мезгілінде сен қатты жылап, қолды-аяққа тұрмай, қысылдың. Мен не істерімді білмей, қатты састым. Осы сәт бір кезде кәрі әжемнің үйреткеніндей, тізерлеп отырып алдым да, бар ниетіммен Құдайға сиындым: «О, Жаратқан, бұл дүниеде бар болсаң, менің ажал аузында тұрған кішкентай қызымды құтқара гөр! Ауруына шипанды бере гөр! Мен мұны ешқашан да ұмытпаспын!» – деп егіліп жыладым. Өстіп отырғанда бірте-бірте жүрегімнің қобалжығаны басылғандай болды. Сол сәт әжемнің Иса туралы айтқан әңгімелерін, оған сиынып, дұға-тілектерін бағыштағанын есіме түсірдім.

– Маған ешкім де көмектесе алған жоқ. Менің Құдайдан басқа еш сенерім де, сүйенерім де жоқ. Түсінесің бе, қызым? Сен асқынып, мендеген ауруыңнан тек Құдайдың көмегімен жазылдың, Айнүр! Сені құтқаруын тілеп Құдайға мен алғаш рет жалбарынғаннан кейін, сен тәтті ұйқы құшағына бөлендің. Көп ұзамай-ақ денсаулығың түзелді. Денің аман, сап-сау күйінде ауруханадан шығарып алып кеттім. Әрине, дәрігерлер бұған қатты таңырқады. Сол кезде папаң екеуміз өзімізді ең бақытты адамдармыз деп санадық. Біз қайда жүрсек те сені Жаратушының құтқарып қалғандығы туралы айтып жүрдік. Сені емдеген дәрігердің өзі де «атеист болуды қойдым» деп шындықты мойындады. Осылай, қызым!

Содан бері Құдайға шын ниетпен, жан дүниемізбен сенеміз. Құдайға сеніп, сенуші боласың ба? Жоқ па? Ендігі жерде өзіңнің қалауың білсін, Айнүр! Исаның сені қалай жақсы көретінін, сенің өміріңді ажал тырнағынан арашалап қалғандығын түсініп, өз шешіміңді ақыл тезіне сала біл. Біреу сені келемеждеді екен деп осының бәрін ұмытуға бола ма? Сен кәп-кәдімгідей естияр баласың. Өзің шешім қабылдай білуің керек. Мен түскі ас әзірлеуге кеттім.

Мамасы Айнүрдың бөлмесіне қайта кіргенде, қызының тізерлеп отырып:

– О, Жаратушым! Кешір мені! Өтінемін, кешіре гөр мені! Менің өмірімді арашалап қалғаныңды білген жоқ едім. Мен әрқашан да бір өзіңе сенетін, сенуші болғым келеді, – деген сөздерін құлағы шалды.

Қымбатты достым! Мүмкін сені де мектептегі достарың келемеждеп, Құдайға сенгенің үшін мазақ ететін болар? Оған бола мұнайып, камықпа. Сен үшін Исаның қандай жақсылық істеп, бақыт сыйлағанын әрдайым жадында сақта! Айнүрды аурудан айықтырғаны

сияқты жақсылық істемеген де болар саған. Бірақ, сенің мәңгі өмір сүруің үшін Ол өз өмірін пида етіп, Фолғотаға құрбандыққа барғанын есіңнен шығарма!

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БӘЙГЕ

Жетпіс бесінші нөмірлі мектептің кең де жарық акт залында ертен шығармашылық бәйге өтеді. Оған мектептің барлық сыныптарының оқушылары қатыспақ. Бұл – өте толғанысты әрі қызықты болып өтетін шара. Өздерінің жас шамаларына қарай іріктелген топтарда сайысқа түсіп, жүлделі орындарды жеңіп алғандарға марапаттау сыйлықтары берілетін болады. Мектептің дәлізі де бәйгеге лайықталып әсем безендіріліпті. Мектептің дәл ізінде бәйгеге қатысушылардың еңбектері – түрлі суреттер ілініп, қатар-қатар қойылған үстелдердің үстіне ағаштан, балшықтан, пластилиннен жасалған қолөнер бұйымдары қойылған. Балалар бәйгеге кестеленген, тоқылған бұйымдарын әкелген екен. Кімнің еңбегі жүлдеге ие болатындығы туралы акт залында өтетін бәйге қорытындысында аян болмақ. Бәйгеге қатысқан мектеп оқушылары өзара сарапқа түсушілер арасынан озып шыққан ең таңдаулы әншілердің, ақындардың, көркемсөз шеберлері мен сазгерлердің – дарын иелерінің жана есімдерін естіп, таныс болады.

Света үйіне ренжіп оралды. Ол бәйгеге өзінің суреттерін тапсырған еді, жүлделі орынға ие бола алмады. Өзінің аты аталып, көзге түскісі келіп-ақ еді. 5 «б» сыныбында оқитын Аняның өлеңдері бәріне ұнайды. Оның атын мақтанышпен атап, оны ақын-қыз дейді. Света одан қай жері кем? Жоқ, бір амалын ойлап табу керек.

Қыз үй ішіндегілерге өзінің реніші туралы тіс жарып айтқан жоқ. Өз бөлмесінде оңашаланып отырды. Онда отырып, оның ойында «асқаралы» бағдарлама туындады. Жас кезінде мамасы да өлең жазатын. Оның өлеңдері Анянікінен кем емес еді. Мүмкін одан да артық болар. Ертең бәйгеге мамасының өлеңдерін оқып берсе қайтеді? Біреудің еңбегін пайдаланып отырған жоқ: Бұл – өзінің мамасының өлеңдері. Мамасының мұқабасы сарғайған дәптерінде жазылған өлеңдердің арасынан өзіне керегін тездетіп таңдап алды. Таңдап алған өлеңдері табиғат туралы. Ол жыр жолдарында айналамызды қоршаған табиғатты, сансыз жаратылыстарды Құдай жаратқандығы туралы

ой өрнектері бар. Мәсіхшілік көзқарас тұрғысынан алғанда өте тартымды ой болады деген тұжырымға келді ол. Жиналғандардың барлығы да оның Жаратушыға сенетіндігін білсін деген ой келді. Света таңдап алған өлеңдерді тездетіп көшіріп алды да, мамасының дәптерін оның жазу столының ішіне қайтадан салып қойды. Әрқайсысы төрт шумақтан тұратын өлең жолдарын жаттап алу қиын емес-ті. Светаның есте сақтау қабілеті жақсы. Ол ұйықтар алдында ертең бәйгеге қатысушылардың алдында «өзінің шығармасын» нақышына келтіре, мәнерлеп оқып беріп, жүлделі орынды жеңіп алатындығы туралы тәтті қиял жетегіне беріліп кетті. Сонда Аняның қандай сезімде отыратындығын көргісі келді. Бұдан соң Света тез-тез сиынып алды да, ұйықтауға жатты.

Ертеңіне Света мерекеге барардай сәнденіп киініп алды. Әдемі көйлегін киіп, шашына жаңадан сатып алған шаш түйрегішін тақты. Айнаға қарап, үстіндегілері өзіне жарасып тұрғанын көргенде, оның өзіне сенімділігі нығая түскендей болды. Сыныпқа кірген бойда одан сыныптастары:

– Бүгінгі бәйгеге қатысасың ба? – деп сұрады. Бәйгені ұйымдастырушылар – жоғары сынып оқушылары – өлеңдерін оқуға ниет білдірушілердің аты-жөндерін дәптерлеріне жазып алып жүр екен. Света сыныпта отырғандардың барлығы естісін деген ниетпен даусын қатты шығара:

– Әрине, мен де өлең жазып әкелдім, – деді.

Оның аты-жөнін жазып қойды. Таңқалғаннан Аняның көзі шарасынан шығып кетердей болды.

– Света, сен де өлең жазушы ма едің? Неге бұрын мұндай өнерің бар екендігін айтпағансың?

– Дабыралап кайтемін? Мен шошақай емеспін ғой.

Света өзін жеңімпаздай сезініп, көңілі көтеріліп қалды.

– Жазған өлеңдерің көп пе? – деп сұрады өзіне көршілес партада отыратын Саша.

– Сенің шаруаң қанша. Көп. Мен бұрыннан бері өлең жазамын.

– Құдай туралы ма?

– Құдай туралы да. Барлық тақырыпта.

– Оқуға бересің бе?

– Өлеңдер – адамның жеке басының тылсым сырлары, Саша.

Осылайша сөйлесіп болған соң балалар акт залына қарай беттеді. Бүгін сабақ өтілмейді. Жиналғандар орын-орындарына жайғасты. Бәйгенің төре алқасы «Шебер қолдар» атты бәйгенің қорытындысын әйгіледі. Жеңімпаз жүлдегерлердің есімдері аталды. Өзі топшылағанындай-ақ, Светаның суреттерін ешкім де елеген жоқ. Ендігі жерде оның үміті өлеңдерде болып тұр. Сахнаға шығып, өлең жолдарын оқып, өзінің дарынды екендігін дәлелдесе болғаны. Света өзін сенімді сезінді. Бәйгенің жүргізушісі оның аты-жөнін атағанда ол қобалжыған жоқ. Залда жинағандар оның өлеңдерін бар ынталарымен тыңдап отырды. Абзалында өлең жолдары жақсы еді. Света бұл өлеңдерді дәл өзінікіндей етіп, мәнерлеп оқуға тырысты. Алдыңғы қатарлардың бірінде өзінің сынып жетекшісі Надежда Ивановна отырған еді. Ол Светаға разы болып, қызу қол шапалақтады.

Залда отырғандар да ду қол шапалақтап, оған қошемет көрсетіп жатты. Света шаттанған сезіммен өз орнына келіп отырды. Оның артынан оның сыныптасы Аня сахнаға көтерілді. Аняның оқыған өлеңдері Светанікіне қарағанда сүренсіздеу болып көрінді. Залда отырған көрермендер оны қолпаштай қоймады. Айналасында отырғандар Светаға түс-тұстан айқайлап:

– Жарайсың, Света. Тағы да оқышы! Тамаша! – деп ыстық ықыластарын білдіріп жатты.

Залда әндер айтылып, өлең жолдары оқылып жатты. Кейбіреулер сыбызғыда ойнады. Бәрі аяқталған соң жиналғандар бәйгенің қорытындысын тағатсыздана күтіп отырды. Қорытынды он бес минуттық үзілістен кейін жарияланатын болғандықтан, залда отырғандар бір-бірімен өзара сұхбаттасып отырды. Көп өтпей-ақ бәйгені жүргізуші сахнаға шықты да, бәйгенің қорытындылары туралы салтанатты түрде жария етті. Жүлдегерлер арасынан өзінің фамилиясын естігенде, Света қуаныштан орнынан секіріп кете жаздады. Сөйтіп, ол балалардың шағын тобымен бірге сахнаға көтерілді. Оған әдемі гүл шоғын, марапаттау қағазын, белінен қызыл лентамен әдемі етіп байланған үлкен қорапты табыс етті. Бұл – оның алған жүлдесі. Қыз көрермендер отырған жаққа қарады. Залдағылардың арасынан өзіне мақтанышпен күлімсірей қарап отырған сынып жетекшісі Надежда Ивановнаны, көршілес партада қуана қол шапалақтап отырған өзінің парталас көршісі Сашаны, өзіне мұная қарап отырған Аняны көрді. Света оған қарап күлімсіреп қойды.

Япыр-ау! Залдың түпкірінде Светаға ойлы көзбен қарап отырған кім болды екен? Қыздың қолдары дірілдеп кетті. Ата-аналардың қасында отырып, қызына қарап отырған оның мамасы екен. Света мамасын бәйгеге шақырмаған еді. Ол қашан келген? Көрші әйел мамасын қызының жеңісімен құттықтаған еді, ол жай ғана бас изеп, ізет білдірді. Шешесінің өзіне ойлы көзбен қарағанына шыдай алмай, Света сахнадан жүгіріп түсіп, киім шешінетін орынға барды да, киімін кие салып, үйіне қарай зыта жөнелді. Не істеу керек? Қайда барса екен? Ол осы бойда әжесінің үйіне келді. Света ол кісінің өзін түсініп, не істеу керектігіне ақыл беретініне сенімі мол еді.

Әжесі Светаны әрқашан қуана қарсы алатын. Бүгін де солай болды. Мамасы оған бүгін Светаның мектебінде шығармашылық бәйге болатынын айтқан-ды. Әжесі Света қатысқан бәйге қорытындысы қалай болғанын білгісі келіп ынтықты. Света үстелдің үстіне алған жүлделері – қызыл лентамен байланған қорапты, марапаттау қағазын және бір шоқ гүлді үнсіз қоя салды да, салы суға кеткен бойы орындыққа сылқ етіп отыра кетті. Әжесі қуанғандығы сонша, алғашында немересінің көңіл-күйінің қандай екенін байқай қойған жоқ. Көзіне көзілдірігін киді де, қағаздағы жазылған сөздерді дауыстап оқи бастады: «Бәйгенің жеңімпазы Света Степановна өзі жазып шығарған өлеңдері үшін марапатталып, құрметті жүлдеге ие болды». Бұл сөздерден кейін берілген жылы, айы, күні жазылыпты. Оның астына қазылар алқасы мүшелерінің қолдары қойылған. Әжесі қуанғаннан қолын шапалақтап жіберді:

– Немерем-ау, сен де өлең жазатын болғансың ба? Мамаңа тартқан екенсің. Ол да өлең жазумен әуестенетін-ді. Кейде мен ұйқыдан ояна кетсем, осы үстелдің жанында отырып, ойланып-толғанып, өлең жазып отыратын ол да. Оның өлеңдерін Құдайға сиыну жиындарында біздің жастар оқитын. Сен енді оның жолын қуып, оның ісін одан әрі жалғастыратын болдың ғой. Құдайға шүкір!

Светаның көзінен парлаған жас бетін жуып кеткенін көріп, әжесі таңданып қалды.

– Не болды саған, балам. Біреу ренжітті ме?

Света отырған орындығынан атып тұрды да, әжесінің тізесіне басын қойып, отырып, жылағанын одан әрі үдете түсті.

– Әже, мен енді қалай өмір сүремін. Үйге не бетіммен барамын? Не істедім мен? Енді мектепке де бармаймын!

Әжесіне болған жайдың барлығын тәптіштеп түсіндіруге тура келді. Ол немересіне басу айтып үлгермеді. Есік ашылып, бөлмеге Светаның мамасы кіріп келді. Света шешесінің ашулы жүзіне қарап, ол өзін жер-жебіріне жете ұрсады ғой деп күткен еді. Бірақ олай болмады. Мамасы салқынқандылық танытып, байсалды қалыпта отырды. Ол бала кезінен-ақ өзінің қуанышын да, күйінішін де Құтқарушымен бөлісіп, бәрін жасырмай айтуға машықтанған-ды. Қызына да солай істеуге кеңес берді. Мамасының өзі мектептен осында келе жатып, жол бойы Құдайға сиынып, Одан қызының жан дүниесін түсіне білуге көмектесе гөр! – деп дұға-тілек білдірген-ді.

Света мамасына қарай жүрді.

– Маматай, сүйіктім менің, кешір мені! Мен кінәлімін. Енді не істесем екен, мама?

– Жарайды, мен кешірдім. Алайда сен Жаратушыдан кешірім сұраған жоқсың. Оны сен менен бетер ренжіттің емес пе? Мектеп сахнасында тұрып, өзіңнің әрбір сөзіңмен оның бетіне ұрғандай болдың. Сен оны қатты ренжіттің. Ол сені жанындай жақсы көретінін білесің ғой! Оған жалғыз өзің бар. Біз сені осы жерде тоса тұрамыз.

Мамасы Светаға көрші бөлмені мегзеді. Онда кіріп бара жатып, қызы мамасының сөздерін еске алды. Оның әрбір сөзі жанында жатталып қалған сияқты болды. Ол көз алдына жапа шеккен, үсті-басы жарақаттанған Исаны елестетуге тырысты. Көзінен жасы аға отырып, оған жүгінді.

Жаратушы Светаның жан жүрегімен толғанып тәуба етіп, күнәсінен бас тартып, дұға істегенін тыңдап тұрғандай әсер етті. Света бұрын-соңды дұға істеп, сиынып жүрген кездерінде дәл бүгінгідей. Жаратушының әсерін өз жанында тұрғандай сезінген емес-ті. Көрші бөлмеде отырған мамасы мен әжесі де «Светаның дұғасы қабыл болса екен» деп тілек айтып отырған-ды. Жаратушы олардың барлығынын да дұға-тілектерін естіді.

Сиынып болған соң Светаның жан дүниесінің тебіреніп, әсерленгені сондай, ол өзінің өмірінде алғаш-рет өлең жазды. Бұл өлең жолдарын ол өзінің Жаратушысына арнады. Бұл жолдар жатық болмағанымен, шын жүректен шыққан тылсым сезім сырлары еді. Оның шығармасы әжесі мен мамасына қатты ұнады. Света өзінің тырнақалды өлеңі Исаға да ұнағанына сенімі нық.

Сол кеште Света Аняның үйіне барды. Ол сыныптасына лентасы әлі шешілмеген сыйлықты ұсынып, одан кешірім сұрады.

– Мен өленді жаңадан ғана жазып жүр едім. Сенің өлеңдерің менікінен әлдеқайда жақсы. Бәйгеде оқығаным мамамның өлеңдері еді. Маған ренжімеші!

– Аня оның бұл қылығын түсінді.

– Егер басқалары сенімен достасқысы келмесе, мен олай етпеймін. Сені бөлек тастамаймын, – деді Аня ағынан жарылып.

Света сыныптас досының бұл сөздеріне дән риза болды. Надежда Ивановна Светаның бар шындықты жасырмай айтқанына риза болды. Бірақ бұл туралы сыныптағы балаларға айтудың қажеті жоқ екендігін ескертті.

– Маған сенің өзіңнің жазған өлеңдерің қатты ұнады. Сенің бұл өлеңіңнің әрбір жолдары Құдайға деген шексіз сүйіспеншілікке толы екен. Келесі жолы өтетін шығармашылық бәйгеге тағы да өлең жазуға тырыс. Сенің қолыңнан өлең жазу келеріне күмәнім жоқ. Сыныптағы балаларға болған жайды айтудың қажеті жоқ деп ойлаймын. Олар сені дұрыс түсінбеуі мүмкін. Мен осы жайдан қорытынды жасап, қателігіңді түсінгеніңе қуанамын.

Светаның өмірінде мұндай шығармашылық бәйгелер көп болды. Жеңіс тұғырынына көтерілген күндері де, жеңілген сәттері де аз болған жоқ. Ең бастысы, осыдан кейін өзінің жанын пайда етіп, адамдар өмірін сақтап қалған Иса Тәңірге деген сүйіспеншілігі арта түсті. Светаның Исаға арналған өлеңдер жинағын оқыған болсаңыз, оның Жаратушыға деген сезімдері қандай екендігіне көзіңіз жетер еді. Бұл кітапты тамаша туынды дерсін.

ҚАУЫШҚАН ОТБАСЫ

Бөлмеде тағы да бір нәрсенің қоңырсыған иісі шығады. Шешесі шашы ұйпа-тұйпа болып, үстіндегі кір-кір халатымен жиналған төсектің үстіне шығып, ұйықтап жатыр екен. Берік ақырын басып, бөлмеге енді. Бір нәрсенің шуын естісе, мамасы оянып кетуі мүмкін. Ол оянса, ұлының халі мүшкіл болары сөзсіз. Еденде сөндірілмеген темекі тұқылдары шашылып жатыр. Берік оның бәрін сыпырып, жинады да, қоқыс салатын шелекке салды. Кеше ғана еденді тазалап, жуған

еді. Кеше шешесі көңілденіп отырып, бұдан былай ешқашан арақ ішпейтіндігін айтып, ант су ішкен. «Арақ ішкенше он жасар ұлыма қарап, қамқорлық көрсетемін» деп те уәде берген еді. Берік жылап жіберді. Не істеу керек? Қалай өмір сүремін? Әрине, мамасын да аяйды. Бірақ көршілердің алдында оның қылықтары үшін бетін басып, ұялады. Бала қолын жуып, киімдерін ауыстырды да, үсті жиналмаған үстел жанына келіп отырды. Қарны ашқаннан өзегі талып барады. Бос шөлмектер, күлімсі иісі аңқыған стакандар, жапырақтап үзілген нан қиқымдары, бос консервілер, суға пісірілген картопты көргенде баланың жүрегі айнып, құсқысы келді.

Берік бір кезде әкесімен бірге тұрғанда мамасының пісіретін дәмді көжесін, сорпасын ішкісі келіп аңсады. Сол бір бақытты кездерді есіне алып, жаны жабырқап қалды. Жаз айларының жайлы кештерінде үшеуі бірге қалалық демалыс паркіне, киноға баратын. Балмұздақ жейтін. Ата-анасы мерекелерде Берікке түрлі сыйлықтарды тарту етіп, тәтті конфеттер сатып әперетін. Кейін келе папасы жұмыстан кешігіп келетін болды. Мамасы болса көзінің жасын Беріктен жасырып, егіліп жылап отыратын. Түннің бір уағында олардың кергілесіп, ұрсысып жатқан дауыстарынан оянып кететін. Сонда Берік олардың не себептен жанжалдасатынын түсінбейтін. Бірде папасы үйден мүлде кетіп қалды. Мамасы оған папасының басқа отбасы бар екендігін, бұдан былай ол сонда тұратындығын айтты. Қазір олардың басқа қыздары мен ұлдары бар. Олар әкесінің туған балалары болмаса да, оған туған әкесіндей бауыр басып кеткен. Сол кезде Берік өз бөлмесінде бір бұрышқа бүрісіп отырып, қайғыдан ішқұса болып, жылайтын. Папасы басқа балаларға неліктен кетіп қалды екен? Беріктің олардан қай жері кем? Ол – тілалғыш. Бірінші сыныпты кілең беспен аяқтады. Әй, папа, сен неліктен мамамды тастап кеттің екен?

Мамам өте мейірбанды әрі сұлу жан. Бәрінен де жанына бататыны әкесі Берікпен қоштаспай кетті емес пе? Содан бері мамасы жұмыстан әрқашан қабағы қатыңқы, көңілсіз болып оралып жүр. Үстелдің үстіне арағы бар шөлмекті қойып, қырлы стақанға құйып, сіміріп алатынды шығарды. Берік оның бұл қылығынан жаны түршіге қорқатын.

Араққа қызып алған соң ол Беріктің шашын сипап отырып:

– Қорықпа, ұлым, мен жүрегімдегі қайғымды ұмытайын деп ішіп жүрмін арақты. Сенің әкенді қатты сағынамын, – дейтін ақталған болып.

Әрине, Берік мамасын түсінетін. Өзі де әкесін сағына күтіп жүреді. Түсінде әкесін көрген түні осындай тәтті түстердің оянған соң бітіп қалғанына қатты налитын. Кейін келе мамасы арақ ішпесе ұйықтай алмайтын болды. Ұсақ-түйек жайларға бола күйіп-пісіп, осылайша қаны қарайып отырғанда қолына түсіп қалса, Берікті қатты сабайтын болды. Осындай күндері Берік мамасын жегідей жек көріп кететін. Әкеме қашып кетсем ғой деп армандайтын. Бірақ оны қайдан тапсын? Берік өзінің ешкімге керек еместігін ойласа, жаны құлазып сала беретін. Танертенгісін мастығы тарқап, оянған шешесі Беріктен кешірім сұрап бәйек болады. «Бұдан былай арақ ішпеймін» деп ант су ішеді. Бірақ бәрі бір сол бұрынғы әдетін қайтадан қайталай береді.

Міне, бүгін де солай болды. Берік салқын консервінің қалдығын жеді де, сабағын оқуға кірісті. Ол математика сабағын ақсатып алғанды. Соның орнын толтырмаса болмайды. Үш түн бойына жақсы ұйықтай алмай, мектепке ұйқысы қанбай барған ол, тақтаға шыққанда мардымды жауап бере алмағанды. Тоқсан аяғындағы қорытындыға «үштік» шығып қалмаса жарар еді. Бала оқу үлгерімін нашарлатқысы келмеді. Ол сабақты жақсы оқып, өскенде ұшқыш болуды армандайды. Берік өзінің балалық қиялында жарқыраған әдемі ұшаққа отырып, аспанның ұшар биігіне көтеріліп, осы қаладан алысқа самғай ұшып кетсем деп армандайды. Оның ұшағының айналасында үлпілдек, қазбауыр бұлттар қалқып жүреді. Сол бұлттардың арасынан мүмкін күмістей жарқыраған жұлдыздарды көрсем деп те қиялдайтын. Егер мамасы келіссе, оны да өзімен бірге алып ұшпақ. Сөйтіп, олар бұл қаладан алыс жерге ұшып кетеді. Мүмкін сонда мамасы папасын ойлауын, арақ ішуін қоятын болар. Өстіп жүргенде ол әлде бір қаһармандық ерлік ісімен көзге түсіп, оның бұл ісі туралы газеттерде мақала жарияланады. Газет бетіне ұшқыш формасын киген Беріктің әдемі суреті басылады. Сонда әкесі баласы туралы естіп, білетін болар. Содан кейін әкесі мамасы екеуінен кешірім сұрайды. Бөтен қыздар мен балаларды өз үйлерінде қалдырып, бізге қайтып оралады. Мамасынан кешірім өтініп, оған гүл шоғын сыйлайды. Ал Берікке балмұздақ сатып әпереді. Берік те әкесінің қылықтарын кешіріп, оны да көгілдір ұшаққа отырғызып, өзінің балалық арманындағы тамаша қалаға бірге алып кетеді. Ол жерде бақытты жанұя алаңсыз өмір сүретін болады.

Үстелдің үстін жинастырып жүріп, Берік осындай қиял еркіне беріліп, арман көгінде қалықтағандай болды. Енді көшеге барып, ойнап келуге болады. Ал мамам ұйықтай берсін. Бала үстіне күртесін киіп, енді далаға шығайын деп тұрғанда, есіктің қоңырауы шыр ете қалды. Есікті ашқан еді, ар жағынан өзінің сынып жетекшісі Айша апай, түрі қатаңдау көрінетін бір бөгде әйел, жақсы киініп алған екі ер адам үйге кірді. Айша апай:

– Берік, біз сендердің үйлеріңе бір жұмыспен келдік. Мамаң үйде ме?

– Үйде, – деп жауап берді Берік.

Осы жерде мамасының қандай күйде екендігі есіне түсті де, ұялғанынан жерге кіре жаздады. Берік осы кезде:

– Мамам шамалы науқастанып қалған еді. Қазір ұйықтап жатыр. Ол кісіні қазір мазалауға болмайды. Ертең келіңіздер, – деді міңгірлеп.

Қонақтар дағдарып, бір-біріне қарасты. Дәл осы мезетте төргі бөлмеден масаң тартқан шешесінің қарлыққан дауысы естілді.

– Не болды, ұлым? Сен қайдасың, антұрған!?

Сөйткенше болмай, жаңағы келгендердің қасына шешесі жетіп келді. Оның түрі адам көргісіз еді: ұйпа-тұйпа, таралмаған шашы жалаңаш иықтарын жауып тұр. Қыртысталған кір халаты алқа-салқа. Көнектей болып ісіп кеткен көздерін ажырайтып, келгендерге сүзіле қарайды.

– Сендер кім боласындар? Сендерге не керек? – деп айқай салды ол.

Бала әрі ұялғаннан, әрі қорыққаннан Айша апайдың иығына басын қойып тұрып, жылап жіберді. Мұғалім баланы жұбатқан болды. Содан кейін қасындағыларға бір нәрсені айтты да, Берікпен бірге далаға шығып кетті. Шешесі олардың артынан аузына келген боқтық сөздерін айтып, балағаттап жатты. Подъездегі қызыққұмар көршілер есіктерін ашып, көргендеріне таң тамаша қалысты. Шешесінің бұл қылығы Беріктің еңсесін түсіріп, жанына батты.

– Берік, жүр біздің үйге, – деді Айша апай, – бүгін біздің үйде боласың. Менің сенде жұмысым бар еді. Жүр, кеттік! Екеуміз математика пәнімен шұғылданамыз.

– Жоқ, бара алмаймын. Шешемді қалай жалғыз тастап кетемін? Ана адамдар кімдер?

– Біздің үйге жүрсеңші. Сонда саған бар жайды айтып, түсіндіремін.

– Жақсы. Барсам барайын...

Ол Беріктің келіскеніне қуанғаны сондай, оның бетінен сүйіп алды.

– Ақылдым менің! Мені осы жерде тоса тұр. Сенің портфеліңе барып келейін. Ертең мектепке бірге барамыз. Мен жалғыз барып келейін. Әйтпесе сені жібермей қоюы мүмкін. Мамаңа мен бәрін түсіндіремін.

Трамвайға отырып, Айша апайдың үйіне келе жатқанда, Берік мамасын ойлап отырды. Олардың үйлеріне келген адамдар кім болды екен деген сұрақ көкейінен кетпей қойды. Бірақ мұғалімі еш ренішсіз өзіне қарап мейіріммен күлімдеп қойып, байсалды күйде отыр.

Айша апайдың ақжарқын мінезді күйеуі, кішкентай екі қызы бар екен. Бүлдіршіндер алғашында балаға тосырқай қарағанымен, бойлары үйрене келе, оның қасынан айналшықтап, шықпай қойды. Өздерінің салған суреттерін әкеліп көрсетті. Айша апай өз үйінде өте қарапайым көрінеді екен. Ал мектепте өзін мүлде басқаша ұстайды. Ол үстел жайып, оған дастархан мәзірін қойды да, Берікті ас ішуге шақырды. Оның алдына тарелка толы қаймақ қосылған сорпа қойды. Тағамның жағымды иісінен Беріктің басы айналғандай болды. Көженің дәмді болғандығы сондай, ол қосымша тарелкадан бас тарта алмады. Самсамен шай ішіп отырған кезде өзінің туған күнін тойлағаны есіне түсті. Бұдан соң Берік Айша апаймен бірге отырып, математика сабағына дайындалды. Бағанағы әнгімені мұғалімі кейінге қалдырды. Берік ванна бөлмесіне барып жуынды да, ақ шаңқандай төсекке барып жатты. Бала өзін ертегі әлеміндегідей сезінді. Айша апай Беріктің көрпесін қымтап жапты да, төсек жанындағы орындыққа келіп жайғасты.

– Берік, саған қазіргі кезде өте қиын тиіп жүргенін түсінемін. Сенің мамаң ауыр науқас. Оны жедел түрде маскүнемдіктен емдеп, көмектесу керек. Берік, сен кәдімгідей ересек баласың ғой! Түсінуге тиіссің. Мен сенің мамаңның жақсы адам, қайырымды жан екенін жақсы білемін. Сен де оны жақсы көресің. Солай емес пе?

– Бағанағы кісілер осының бәрін қайдан білген? Мен оларды бұрын-сонды көрген емеспін.

– Ол кісілер сенің мамаңның жұмысынан келді. Бұл үшін сен алаң болма! Сен мамаңды тосасың ба?

– Әрине. Мен үйде жалғыз өзім-ақ бола аламын. Мен үйді де жинай аламын, тамақ та пісіремін.

– Сенің атаң, әжен және басқа да туыстарың бар ма?

– Бар. Бірақ олар өте алыста – солтүстікте тұрады. Менің мамам да сол жақтан. Папам әскер қатарындағы қызметін өтеген соң, мамамды осында алып келген. Олар алғаш кездескенде менің папам солдат болған екен.

– Бәрі түсінікті.

Айша апай сәл ойланып қалды. Біраздан соң тағы да сөйлеп кетті:

– Берік, сені үйіңе жағыз өзінді жіберуге болмайды. Біздің сені жалғыз жіберуге құқымыз жоқ. Түсінесің бе? Мен күйеуіммен сөйлесіп көрейін. Меніңше, ол сенің біздің үйде қалғаныңа қарсы болмайтын сияқты. Сен өзің қарсы емессің бе?

...Сөйтіп, Берік Айша апайдың үйінде қалды. Бұл үйде оның жағдайы жақсы болды. Ұстазының күйеуі Берікке жақсы қарады. Кішкентай екі қыз оның мектептен келгенін асыға күтіп жүрді. Бала да бал бөбектерге бауыр басып кетті. Айша апай Беріктің үйінен оның керек заттарын алып келді. Берікке өзінің жақын туысқанындай жақсы қарады. Баланың үсті мұнтаздай таза болып жүретін. Мектептегі сабақ үлгірімі де жақсарды. Бірақ бала мамасын қатты сағынып жүрді. Жалғыз қалғанда жастығына басын сұғып алып, көзінің жасын сығымдап алатын. Айша апай оның жан дүниесін жақсы түсінетін. Әрдайым жұбатып, алдағы уақытта бәрі жақсы болатындығын, мамасы үйге оралғанда қайтадан жаңа өмір басталып, жақсы болып кететіндерін айтып, көңілін көтеріп, жұбатуға тырысатын. Біраз уақыттан соң ауруханада жатқан мамасынан хат алды. Ол баласынан кешірім сұрап, оны жанындай жақсы көретіндігін жазып, ыстық ықылсаққа толы сәлемдерін жолдаған екен. Бала осы бір жылы сөздерге сенгісі келді.

Мамасының үйден кеткеніне бір ай уақыт болды. Дәрігерлер Айша апайға емді біраз ұзарту керектігі жайлы хабарлап, хат жазыпты.

Демалыс күні еді. Берік кішкентай қыздармен аулада серуендеп жүрген-ді. Айша апай асүйде тамақ әзірлеп, оның күйеуі өзінің шеберханасында өз ісімен шұғылданып жатқан. Бұл көктемнің жайма шуақ күндерінің бірі еді. Каникул күндері де жақындап қалған. Көктемнің шуақты сәулесінен еріген қар суы сай-салада сарқырап ағуда. Берік аулада жатқан азғана қардан қыздарға ақшақардың мүсінін жасап беруге кіріскен-ді. Енді оның көздері мен аузының кескіндерін келістіргені ғана қалған еді. Осы сәт Берік өзіне біреудің ту сыртынан

тесіле қарап тұрғанын сезгендей болды. Жалт қарса, жанында ұзын бойлы, арықша келген ер адам тұр. Оның бұйра келген қара шашы жел екпінімен желбір қағады. Қапсағай денесіне күнгірт түсті күрте киіп алыпты. Берік тіксініп қалды. Осы адамның түсі өзіне өте таныс көрінеді. Біраздан соң өзіне байыппен қарап тұрған әкесінің қоңыр көздерін жазбай таныды. Оның көздерінде мұң бар сияқты. Берік қолында еріп бара жатқан қарды ұстаған бойы қалшып тұрды да қалды. Әкесі оны көтеріп алып, құшағына қысып алды. Бала өзінің шаштарынан төмен қарай сорғалаған әкесінің көз жасын байқады. Әкесі ағыл-тегіл болып жылап тұр екен. Бала да әкесінің мойнынан құшақтап алып, еңіреп жылап жіберді.

– Папа, қайта оралдың ба? Сен енді қайтадан кетпейсің бе? Мамамның жағдайы қиын. Мен жалғыз қалдым. Кетпеші, папа! Мен өте тіл алғышпын. Мен ұшқыш боламын. Жап-жақсы болып кетеміз әлі!

Берік ауыз жаппастан сөйлей берді. Көзінен аққан жас та тиылар емес.

Ол әкесін өзімен бірге қалуды өтініп, сөйлей берді. Аулада жүрген көршілер оларға аң-таң болып қарап қалыпты. Айша апайдың қыздары бөтен ағайдың Берікті көтеріп алғанына қорқып, жылап жүр.

Айша апай Беріктің әкесімен сөйлесті де, оған пәтерлерінің кілтін ұсынды. Ол әкесі мен баласын табалдырыққа дейін шығарып салды. Жол бойы олар тіс жарып сөйлеспестен, үнсіз келе жатты. Қол ұстасып келе жатып, бірін-бірі қайтадан жоғалтып алмауға тырысқан адамдарша анда-санда бір-бірінің беттеріне қарап қояды. Пәтердің іші астан-кестен болып, шашылып жатқан еді. Әкесі мен баласы үйді жинастырды. Кешкі асқа жорық сорпасын пісіріп ішті. Берік мұндай дәмді сорпаны бұрын-соңды ішіп қорғен емес-ті.

– Ұлым-ау, көп-кәдімгідей ер жетіп қалыпсың ғой! Басыңнан талай қиындықтар өтті. Соның бәріне де мен кінәлімін. Сенің, маманның алдында кінәлімін. Мен осы үйден кетпегенде бәрі бұрынғыдай жақсы болатын еді. Мені кешіресің бе, жоқ па? Қалай болғанда да, айтқандарымның бәрін зер салып тыңдап ал!

Берік папасының бетіне қарады. Бәрін былай қойғанда, папам тағы да кетіп қалмаса екен деп күдіктенді. Әкесі болса, өзінің сөзін одан әрі жалғастыра түсті.

— Сендерді тастап, басқа отбасына кеттім. Солармен бірге алыс қалалардың біріне қоныс аудардым. Олармен бірге ұзақ тұрған жоқпын. Кетіп қалдым. Сендерді сағынып жүрдім. Қайта оралуға намыстанып, ұялдым. Мен көп жұмыс істедім. Сендерге де ақша салып тұрдым. Мамаң мені әрдайым қайтып кел деп шақыратын. Мен болсам, қайтып келгенде бұрынғыдай бақытты өмір сүре алмаспыз деп күдіктендім. Осылайша өмір өтіп жатты. Мен тағдыр тәлкегіне түсіп, біресе анда, біресе мұнда жүріп жаттым. Бірде жұмыс орнымдағы бір жас жігітпен таныстым. Алғашында ол жігіттің сөздерін жұмыстағылар әжуаға айналдырып жүрді. Кейін келе оның қағілез, адал да шыншыл екендігіне бәріміздің көзіміз жетті. Ол отырған жерінде Құдай туралы, бізді күнәға батыратын қылықтарымыз, іс-амалдарымыз жайлы айтып жүрді. Құдайдың біздің қалай өмір сүргенімізді қалайтындығы туралы да сөз сабақтайтын. Мен оның айтқан әңгімелерін асқан ыждаһаттылықпен тыңдайтынмын. Иса туралы көптеген кітаптарды оқыдым. Сен Құдай туралы естіп пе едің, ұлым?

— Теледидардан көргенмін.

— Мен Құдай бар екендігіне, Исаның әлі тірі екендігіне кәміл сенемін, түсінесің бе? Мен мәсіхшілердің Құдайға сиыну жиналысына барғанмын. Сенуші адамдардың өмірі тамаша. Бірде мен Құдайға құлшылық етіп, сиынып тұрған кезімде өзімнің күнәһар, мейірімсіз, жаман адам екендігімді мойныма алып, өзімнің күнәманан бас тартып, Құдайдан өзім үшін, мамаң үшін, сен үшін кешірім өтіндім. Ол кешірді мені. Содан бері менің өмірім өзгеріп сала берді. Қазіргі кезде мен өзімді шексіз бақыттымын деп санаймын. Сендер де бақыт құшағында болса екен деймін. Ендігі жерде бәріміз бірге боламыз. Құдай бізге батасын беріп, мамаңа да көмектеседі, оны қазіргі бақытсыздық жағдайдан құтқарады деп сенемін. Сен де мені барлық істеген жамандықтарым үшін кешіре гөр!

Берік папасының Құдай туралы айтқандарын жақсы түсіне қоймаса да, оның айтқандарына қалтықсыз сенді. Папасын құшақтап алған бойда еңкілдеп жылап отырып:

— Мен сені кешірдім, папатайым! Сенің қайтып оралғаның жақсы болды. Біз сені сағына күтіп жүрдік.

Әкесі баласының басынан сипап отырып, ақырын дауыспен Құдайға сиынып отырды. Берік болса: «Жаратушы неткен мейірбанды еді, менің папамды өзіме қайырды» деп мәз-мейрам.

– Балам, мен мамаңа барып қайттым. Біз татуласып алдық. Ең алдымен мен оны іздеп жүріп, тауып алдым. Ол саған дұғай-дұғай сәлем айтып, бетіңнен өзі үшін күшырлана сүюімді өтінді. Жақында барып маманды үйге алып келеміз. Енді мен Құдайға сиынып, осы басымнан өткендердің бәрін баян етіп, кешірім өтінейін. Біздің қайтадан қауышып, бақытты от басын сақтап қалғанымызға көмектескені үшін шексіз алғысымды білдірейін. Сен де менің жанымда бол!

Берік әкесінің тізерлеп отырып, Құдайға сиынғанын, кешірім өтінгенін, шын жүректен шыққан алғыс сезімдерін жолдағанын өз көзімен көрді. Әкесі Жаратушының алдында тізерлеген күйі, қазір шексіз бақытқа кенелгендігін айта отырып, кішкене балаға ұқсап, көзінен моншақтап төгілген жасын қолымен сүртіп тастап, ұзақ сиынды. Бұдан кейін ол Берік, мамасы, Айша апай және оның туған-туысқандары үшін дұға-тілектерін бағыштап, Исаға сиынды. Берік те әкесіне ұқсап сиынғысы келді:

– Рахмет саған, Жаратушым! Сен өте мейірімдісің! – деді дауысын қатты шығарып.

Берік папасы екеуі ауруханаға келгенде мамасы киініп, оларды күтіп отыр екен. Әкесі оның қолындағы кішкентай сөмкесін иығына іліп алды да, үшеуі үйлеріне қарай бет алды.

Бұл оқиғаның болғанына көп уақыт өткен жоқ. Сиыну үйінің кафедрасының алдында Құдай туралы уағыз айтып тұрған ұзын бойлы арықша келген адамға қарап, оның Құдайға жүгініп, Исаны өз Құтқарушым деп қабылдағанына аз уақыт болды дегенге сене қою әсте қиын. Беріктің папасы Құдайдың асқаралы сүйіспеншілігі, кешірімділігі жайлы жұрт арасында уағыздар жүргізеді. Ол бар ниетімен уағыз айтқан кезде залда отырғандар арасындағы өз күнәларынан бас тартып, Құдай алдында тәуба етіп жүргендердің көздерінен еріксіз жас парлайды. Мәсіхшілер жексенбілік мектепте сабақ беріп жүрген Беріктің мамасын қатты сыйлайды. Берік болса Айша апайдың үйіне барып, оның кішкентай қыздарын ойнатып тұрады. Ол кәдуілгідей есейіп қалды. Берік бұрынғыдай ұшқыш болуды армандап, өзінің қиялына қанат бітірген аспан көгін шарлауды мақсат етуде. Мүмкін

оның нағыз үйі де сол бір ақ мамық, қазбауыр бұлттардың арғы жағында болар.

ИСАМЕН КЕЗДЕСУ

Жұлдыз әжесінің үйіне қонаққа келді. Әжей мұнтаздай таза киініп, жып-жинақы болып жүреді. Бүгін де солай. Ұсақ гүлді үшкіл орамалының сыртынан бурыл тартқан толқынды шаштары көрініп тұр. «Сырлы қасықтың сыры кетсе де, сыны кетпейді», – дегендей, ол кісінің жасы ұлғайып, бетін әжім басса да, реңді-ақ. Сұлулығына мінезі сай, ақжарқын көңілді, мейірбанды адам.

Жұлдыз әжесінің алма қосып пісірген самсасын жеп, шай ішіп отырып, оның жүзіне сүйсіне қарады. Ас ішіп болған соң, әжесіне ыдыс-аяқ жуып, пеш жағуға көмектесті. Далада қараңғы түскен еді. Өрнектеп, кестелеген терезе пердесінен сүттей жарық ай сәулесі үйге түсіп тұр. Пештің қасында мысық пырылға басып, ұйықтап жатыр. Оның аты – Аламысық. Бағана шай ішіп отырғанда үстелдің астынан ұрланып келіп, Жұлдыздың бір тілім самсасын ала қашқан. Сол қылығы үшін Жұлдыз одан өш алғысы келді. Мысықтың жанына келе бергені сол екен, үйге әжесі кіріп келді. Ол немересін бауырына басып, еркелете отырып, оның қал-жағдайын сұрады:

– Қалай тұрып жатырсындар? Өзіңнің жағдайың қалай? Айта отыр. Жұлдыз әжесінің қолтығының астына тығыла түсіп:

– Мәз емес, әже, кеше көршінің баласы менің қуыршағымды тартып алып, оның үстіндегі су жаңа көйлегін былғап тастады. Ол нағыз сотқар бала. Жазира менің үрмелі добымды алған еді, бір демде-ақ жарып тастады.

Жұлдыз осылайша басынан өткен жайларды айтып, шағым жасап, біраз отырды. Біраздан соң тағы да сөз бастады:

– Әже, егер Қайратты көрсен, оған амандасушы болма! Ол өзінің қолындағы добымен менің басымнан тарс еткізіп ұрып жіберген. «Абайсызда тиіп кетті», – дейді ақталған болып. Ол да бір жексұрын бала.

Бұдан кейін Жұлдыз өзіне зәбір көрсеткен Еркежан, Асқар, Еркін деген балалар туралы да ызғарлы ашумен әңгімелеп, әжесін мезі етті.

– Байғұс қызым-ау, сені тыңдап отырсам, сенің бірде-бір досың жоқ екен-ау. Сенімді досың болмағаны жаман ғой. Мұның басты себебі, сен Жаратушыны әлі танып, білмегенсің.

О не дегенің, әже, мен Исаны жақсы білемін. Ол ақырда туған. Судың үстімен жүрген. Оны Ғолғотадағы айқышқа қол-аяғын керіп қойып, азаптап өлтіргенін, содан кейін оның қайтадан тірілгенін жақсы білемін.

Қымбаттым менің! Иса туралы көп білуге болады. Бірақ Исаның Өзін екiнiң бiрi бiле бермейдi. Оны жақсы бiлетiндер ұсақ-түйекке бола бiреуге ренжiп, бiреудi жазғырмайды. Құдай – сүйiспеншiлiк. Кiм Құдайды бiлсе, сол барлық адамдарды жақсы көредi. Сен ғой маған өзiңнiң таныс балаларыңды iске жарағысыз етiп, жамандадың. Өзiң қандайсың? Әрқашан мамаң мен папаңның айтқандарын бұлжытпай орындайсың ба? Өзiң ешкiмдi ренжiткен жоқсың ба?

Жұлдыздың бетi қысылғаннан ду етiп, қызарып кеттi. Қатты ұялғандығы сондай, мөлтiлдеген көз жасын тоқтата алмай қалды. Сөйттi де, әжесiнiң бетiне қарап: « Қалай етсем, қалай өмiр сүрсем болады екен?» – дедi.

Әжесi байсалды түрде оның не iстеуi керектiгiн айтып, ақыл қосты.

– Әже, мен де Исаға жүгiнiп, өзiмнiң күнәмнан бас тартқым келедi. Исаның менiң Құтқарушым, сенiмдi досым болғанын қалаймын!

Тiзерлеп отырып, Жаратушы алдында iстеген күнәлары үшiн өкiнетiндiгiн айтып, кешiрiм өтiнген соң, Жұлдыздың жаны жай тауып, бойын шаттық биледi.

– О, Жаратқан Ием, – дедi ол, – Сенi тереңiнен бiлсем деймiн. Менiң жүрегiмнен берiк орын алғаныныңды қалаймын. Мен айналамдағы адамдардың барлығын жақсы көргiм келедi!

Осыдан кейiн Жұлдыздың мiнәзi де өзгерiп сала бердi. Бiресе қуанды, бiресе қуанғаннан жылағысы келдi. Сөйтiп, әжесiне разы болып, оның мойнынан күшақтап алды.

– Рахмет саған, әжетай! Сенiң арқаңда мен Исамен таныстым.

Терезеден үй iшiне айдың сәулесi молынан түсiп тұрды. Жұлдыз қол аяқтарын бауырына алып, пырылдап ұйықтап жатқан мысығының үлпiлдек жүнiн еппен сипап қойды. Жұлдыз қазiр үйге барған соң өзiнiң қырын қабак, дүрдараз болып жүрген достарымен татуласуға асықты.

АРАЙ

Арай – өте күлегеш қыз. Оның жөн-жосықсыз күле беретіні бар. Әсіресе сабақ үстінде отырып күлкісі келетін. Жанында отыратын Нұралының одан үй тапсырмасын апыл-ғұпыл көшіріп жатқандағы дөп-дөнгелек беті, үстін секпіл басқан тәмпіш мұрны, сап-сары, ұзын кірпіктері, бақырайған көздеріне қарап қалай күлмеуге болады?! Ал қазір Нұралының түрі өзінің жирен күшігі Тузикке ұқсап тұр.

Ал көршілес партада Бақытгүл Оралова отыр. Бетіне сия жағып алып, оны өзі байқамайды да. Оны көріп алып Арай одан бетер қатты күліп жіберіп, мұғалімнен ескерту алды.

Бірақ сонда да Арай тынышталмады, ол өзіне жақында отыратын Темірлан Біржановтың алдындағы кітабының жанында жатқан қаламын көрмей, оны әбігер болып іздеп отырғанына қарап, бақылап отырды. Әй, Темірлан, Темірлан! Көзіне көзілдірік кисең болмас па еді?

Неліктен осы Бижамал апай Арайды бос күлегеш деп атайды? Өзі сондай үлкен, ақылды болса да, айналада болып жатқан қызықты жайларды байқамайтыны несі екен?

Міне, Арай деген қыз осындай. Осы дүниедегі еш нәрсе де оның көңіл-күйін бұза алмайды. Және оның жылағанын көргендер бірен-саран.

Бірде мұғалім сынып балаларынан сабақ артынан қалуды өтінді. Онда маңызды жай туралы әңгіме болатынын айтты.

– Балалар, біздің мектептің оқушылары өздерінің үйлеріне жақын маңда тұратын жалғызбасты қарттарды қамқорлыққа алуға шешім қабылдады. Сендердің әрбіреулеріңнің үйлеріңнің жанында қарт адамдар бар шығар. Сендер де көп-кәдімгідей есейіп қалған балаларсыңдар. Қарттардың ұсақ-түйек жұмыстарына қолғабыс беруге шамаларың жетеді деп ойлаймын, солай емес пе? Дүкенге барып, керек заттарын әкеліп берсеңдер, бау-бақшаларындағы шөп басқан атыздарын арам шөптерден тазартсаңдар, үйлерін жинап берсеңдер қандай жақсы болар еді! Осы сыныпта оқитын балалар әрқайсың өздеріңнің көмек көрсететін қарттарды тауып алыңдар да, соның нәтижесін маған хабарлаңдар. Егер ешкімді таба алмасаңдар,

оған қапа болмандар, достарыңа көмектесерсіндер. Жарайды, ертен кездескенге дейін.

Арай сабақтан соң үйіне қайтып келе жатып, кімді қамқорлыққа алып, көмектессем екен деген ойға шомды. Мүмкін, олардың көшелерінде жалғыз өзі тұратын қарт әжейге көмектесу керек шығар? Арай сол әжейдің көше жақтағы орындықта жалғыз өзі отырғанын көруші еді. Әжейдің жасы ұлғайған, кәрі адам ғой, аяғы да ауыратын болар... Ол Арайдың көмегіне қалай қуанып қалады десейші! Арай дәл бүгін әжейге барып, онымен танысам деген шешімге келді.

Бибінүр әжей Арайды күтіп отырғандай бүгін де көше жақтағы орындықта отыр екен. Арай ол кісімен амандасып, екеуі бұрыннан-ақ таныс адамдардай шүйіркелесіп сөйлесіп кетті. Арай дүкенге барып, нан алып келгенше, Бибінүр апай тәтті карамель конфеттерімен шай қайнатып қойды.

Ертеңіне мектепке келгенде Арай барлығына мұғалімнің тапсырмасын күшті орындағанын әңгімелеп берді. Сабақ бітісімен тағы да Бибінүр әжей күтіп отырған кішкентай, жайлы үйге қарай бет алды.

– Білесің бе, қызым, бүгін маған достарым келіп көмектесіп кетті, енді маған көмектің қажеті жоқ. Бірақ сен ол үшін қам жеме. Менде бір қызықты да мазмұнды кітап бар, мен оны сондай жақсы көремін. Бірақ қазіргі кезде менің көзім нашар көретін болды, мүмкін сен маған кішкене оқып берерсің?

Арай қуанып кетті. Оқысақ, оқиық! Арай үстелдің үстінен үлкен ауыр кітапты қолына алды. Ескі мұқабасының сыртында алтындай жалтылдаған, аздап өшіп қалған әріптермен «Киелі кітап» деп жазылып тұрды.

– Бибінүр әжей, сіз сонда сенуші болғаныңыз ба? Міне, керемет! Не оқып берейін сізге?

Әжей кітаптың өзіне жақсы таныс парақтарын аударыстырып отырды. Сосын, бірнеше минуттан кейін Арай Мәриям мен Жебірейіл періште, кішкентай нәресте Иса мен зұлым патша Ирод туралы оқып отырды.

Арайдың мінезінің өзі сондай: болымсыз бір нәрселерге бола күле береді және өте сирек жылайды. Ал қазір неліктен екені белгісіз, кітаптың сарғыш тартқан беттеріне оның бірнеше мөлдір жастары тамшылады...

– Рахмет саған, Арай, сенің сабақ дайындайтын уақытың жеткен болар, үйіңе бара ғой! Ертең тағы да келемін десең, қарсы емеспін. Сенің келгенің мен үшін үлкен қуаныш.

Ертеңінде Арай мектепте өмірінде бірінші рет салмақты әрі байсалды болып жүрді. Ол кешегі оқығандарының әсерінен арыла алмай, ой үстінде жүрді. Зұлым патшаның бұйрығымен опат болған кішкене бөбектердің, әсіресе Исаның қиын тағдыры үшін қатты қайғырды. Ах, сабақтар сондай ұзақ болып кетті! Көшенің ең шетіндегі кішкентай үйге тезірек жетсе!

Киелі кітаппен Арай осылайша таныса бастады. Көп өтпей-ақ ол Исаның өмірі туралы, оның Фолғотадағы айқыш ағашта айуандықпен жазаланғандығы, артынан керемет қайта тірілуі туралы да оқып, біліп, көңіліне түйіп алды. Әжеймен бірге өткізген қызықты да мазмұнды кештердің бірінде Арай кішкентай жүрегін Исаға тапсырды. Мектепте де, үйде де барлығы оның жақсы жаққа өзгергенін байқады, әрине, қайта тірілген Иса әлі ешқашан да ешкімді жаман қылған емес. Білесіңдер ме, балалар, бұдан кейін Бибінүр әжейдің үйіне Арайдың достары және олардың ата-аналары жиі-жиі келіп тұратын болды. Міне, осылайша Арайдың сыныптастарының жанында тұратын қарттарға қарағанда кішкентай, ескі, сұрғыш үйдегі Бибінүр әжейдің қамқоршылары көбейген үстіне көбейе түсті.

ҚҰСПАЗЫ БАЛАЛАР

Құс ұясын биіктеу жерге салған екен. Соған қарамастан Асан мен Бауыржан бірін-бірі жебей отырып, жап-жалтыр ағаш дініне өрмелеп барып, ұяға жетті. Кіп-кішкентай әрі әдемі құстың осында лып беріп кіріп кеткенін Асан өз көзімен көрген-ді. Мүмкін бұл құс балапан шығаруға дайындалып жүрген болар. Балалардың айтқандары айдай келді: үлпілдек мамық толы ұяда шүп-шұбар үш жұмыртқа жатыр екен. Ұрғашы құстың жаңа ғана орнынан шығып кеткені көрініп тұр. Жұмыртқалар әлі жып-жылы күйінде.

– Ө-ә, міне, келді! Ананы қара! Бауыржан!

Әлгі құс балалардың бастарын айнала ұшып, жан дауысы шыға шикылдайды.

– Қорықпасаңшы! Біз сенің жұмыртқаларыңды сындырмаймыз, балапандарыңды шығаруға саған көмек бергіміз келеді. Не жаныңа батып барады? Емін-еркін ұшып, шыбын-шіркей аулап, күніңді көре бермейсің, – деді Асан, ол күс мұның сөздерін түсінетіндей-ақ, – біз балапандарыңды шығарып, жазда өзіңе дайын күйінде қайырып береміз.

Бейшара күс адамның тілін қайдан түсінсін? Тыным таппай шырылдап, балалардың басын шыр көбелек айналып, ұшып жүр. Балалар әлгі жұмыртқаларды еппен жинап алды да, Бауыржанның үйінің жанында тұрған сарайға алып кірді. Бұл жерде балапан шығару үшін бар жабдықтарды алдын ала дайындап қойған-ды. Балапандарға зақым келмеу үшін жұмыртқаларды салқындатып алмау керек. Ішіне мақта толтырған қораптың үстіне үстел шамымен жылу берсе болғаны, бұлқұстың берер жылуынан да артық. Осының арқасында балапандар жұмыртқаның қауызын мерзімінен бұрын жарып шығуы ықтимал. Балалар тауып алған жұмыртқаларын мақта толы қораптың ішіне мұқият жайластырды да, оның қасында отырып, қиялға беріліп кетті. Біраз уақыт өткен соң Асан жұмыртқаны сипап көрді:

– О-о, деген-ай! Жұмыртқалар кәдімгідей жылынып қалыпты.

Шамды біраз кейін жылжытыңқырап қойды. Жылу мөлшері аса жоғары болса, балапандарды қапелімде пісіріп алармыз!

– Асан, балапандар қауыз жарып шыққаннан кейін оларды немен тамақтандырамыз?

– Құрт-құмырсқа, шыбын-шіркей аз ба? Құдықтың қасына барып, масаларды аулаймыз да.

– Қандай тамаша! Өзіміздің балапандарымызды ойдағыдай етіп тәрбиелейтін боламыз. Цирктегі көгершіндерді көріп пе едің? Бұл құстардың олардан қай жері кем?

– Айтарсың. Өйте берсең олар басқа да жыл құстары сияқты ыстық жакқа ұшқысы келмей қалатын шығар? Ұшқылары келмесе ұшпай-ақ қойсын! Пәтеріміздің ішінде ұстармыз. Сөйтіп, қыстан шығар. Оларға арнап кең тор жасармыз.

– Құстар сенің үйіңде де, біздің үйде де тұра алатындай етіп, екі тор жасағанымыз жөн.

Асан желкесін қасыды.

– Бауыржан, біз оларды қалай бөлеміз? Екеуіміздің бірімізде бір күс жалғыз қалады. Содан соң ол жалғызсырап, зерігеді ғой. Кей ретте жалғыздықтан ішқұса болып, кейбір құстар өліп қалатын көрінеді.

Бауыржан бұл жерде де сөз таба қойып:

– Ондай болса, екеуіміздің үйімізге кезекпен апарайық. Сонда олар да зерікпейді, бізге де жақсы болады.

– Жарайды. Солай етейік онда!

Асан мен Бауыржан көптен бері дос болып келеді. Екеуі бірінің ойын бірі қабағынан тани білетін, татулығы жарасқан достар. Олар үстел шамын тағы да ұяның жанына әкелді. Балалар өздерінің болашақ балапандарына қоятын аттарын ойластырып, тәтті қиялға берілді.

Кенет сарайдың есігі айқара ашылып, Бауыржанның өзінен үлкен апасы – Сара кіріп келді. Ол үн-түнсіз отырған екеуіне таңырқай қарады.

– Тапайдың талтүсінде жарық жағып отырғандарыңа жол болсын. Тағы бірдене ойлап таптыңдар ма?

– Сенің жұмысың қанша? Өз ісіңмен шұғылдана бермейсің бе, – деп күңк етті де, Бауыржан ұяны қолымен көлегейлеп, жаба берді.

Сара болса болған жайдың анық-қанығына жеткісі келіп, ынтыға түсті.

Мақта салған қорапты көрген ол: «Мәссаған, безгелдек!» – деп санын соқты. Балалар қызға мақтаныш сезімімен қарап қалыпты.

– Ой, ақымақтар-ай! Не істегенсіңдер, күс балапан шығарайын деген екен. Ал сендер...

Бұдан соң Сара екі балаға дүрсе қоя берді. Құстың ұясын бұзғандықтары, қатыгездіктері, ақылсыздықтары үшін олардың жержебіріне жетіп ұрысты. Балалар өздерінің күпияларын еріксізден Сараға ашуларына тура келді. Бар шындықты оған айта отырып, балапандарға, оның енелері – құстарға да көмектескісі келгендерін айтып, ақталды.

– Сендер ақымақсыңдар. Бұл істі бастамас бұрын ересек адамдармен ақылдасып алмадыңдар ма? Тірі жан атаулының барлығын да Құдайдың Өзі даналықпен жаратқан. Құстар белгілі бір уақыт бойына өздерінің жұмыртқаларын басып, жылытып отырады. Анда-санда жұмыртқаларды бір бүйірінен екінші бүйіріне алма-кезек аударыстырады. Осындай жағдайда жұмыртқалардың ішінде жатып, балапандардың өсіп-жетілуіне қажетті жылылық температурасының

мөлшері де сол жұмыртқаларын басып жатқан құстардың бойындағы жылылық мөлшеріндей болуы керек. Олай болмағанда қауыздың ішіндегі шөжелер тұншығып немесе суықсырап қалуы мүмкін.

– Балапан шығаратын инкубаторлар қалай жұмыс істейді сонда?

– Инкубаторларды ғалымдар ойлап шығарған. Осынау күрделі қондырғыларды құстардың бойындағы жылулық температурамен дәлме-дәл етіп құрастырған.

Сараның айтқандарын тындап болған соң балалар қателіктерін түсініп, қапа болды. Білместіктерінің салдарынан бейкүнә балапандарды жазым еткендерін ойлап, қатты өкінді. Ұядан жұмыртқаларын алып жатқанда, болашақ балапандардың енесі жанұшыра мазасызданып, төбелерінде айнала ұшып жүргенін естеріне түсірісті. Қайғырып, үнжырғалары түскен балаларға Сара басу айтты.

Содан бері Асан мен Бауыржан әркез Құдайға сиынған кездерінде адамның қанатты достары – құстар үшін және олардың балапандары үшін сиынып жүрді. Құстарға қиянат жасауын қойып, қайта оларға қамқорлық көрсететін болды. Біздің бақтағы құстар санының көбейген үстіне көбейе түсуінің де себебі содан болар.

АР-ҰЯТ

Нәсерлете жауған жаңбырдан соң күн шайдай ашылды. Сай-салалардан сарқырап аққан жаңбыр сулары ойпаң жерлерге жиналып қалыпты. Кәдімгі көл сияқты, көл-көсір болып, көсіліп жатқан шалшық сулардың төгеуірінді толқындарын майда қоңыр жел лебі жағалауларға ығыстыра айдайды. «Мына судың тереңдігі қандай екен? – деген оймен Самат шалшық суды кешіп келе жатқан. Судың орта тұсына жете бергенде аяғындағы резеңке етігінің іші суға лық толды. – Жоқ! Бұдан әрі жүре бергенім болмас, кейін қайту керек», – деп бұрыла бергенде, аяғы тайғанап кетіп, шалшықтың дәл ортасына ұзынынан құлап түсті. Бет-аузы, қол-аяғы, үстіндегі күртесі мен шалбары малмандай су болып, балшыққа былғанды. «Енді не істесем екен? Мына түрімді көрсе мамам шошитын болар. Оған қалай түсіндірсем екен?» – деп басы қатты.

Самат үйге кіргенде мамасы оның қарсы алдынан шығып қалды. Баласының мына түрін көргенде мамасының көзі шарасынан шығып, қорқып кетті. Басын төмен салып, сүмірейген Самат мұрынын қосқостан тартып:

– Мен кінәлі емеспін, мама. Мені Дәурен шалшыққа итеріп жіберді. Кешірші мені, мама, – деді беті шімірікпей.

Мамасы не істерін білмей дал болды. Дәурен деген көршінің баласы. Ол – сегіз жаста. Саматтан бір жасқа үлкендігі бар. Бұл екі бала жиі-жиі жанжалдасып қалушы еді. Сондай кездері Самат жылап-еңіреп үйге келіп, шағым жасайтын.

– Не істейміз енді, сонда да болса оны кешірейік, балам. Әрқайсымыз өзіміз істеген қылықтарымыз үшін Құдайдың алдында жауап беруіміз керек екендігін ол әлі түсінбейді ғой. Сондықтан сен оны кешір. Қазір жылдам шешін де, ыстық шай іш. Әйтпесе суық тиіп, ауырып қаларсың.

Ең алғашында Самат істің осылай аяқталғанына қуанып та қалған еді. Тездетіп киімін ауыстырды да, мамасына үй шаруасындағы жұмыстарға қолғабыс берді. Құдайға сиынып, ұйықтауға жатқанда оның ішінде белгісіз біреу отырып алып: «Сен өтірік айттың. Өтірік айттың. Өтірік айттың. Өтірік айттың», – деп үзбей қайталап тұрған сияқты болып көрінді.

Осы сәтте оның ойына мамасының: «Әрқайсымыз өзіміздің істеген қылықтарымыз үшін Құдайдың алдында жауап береміз» деген сөздері орала берді.

Самат түнімен дөңбекшіп, ұйықтай алмай шықты. Көздерін тарс жұмып, басын, құлақтарын жастықпен түмшалап, бекітіп алды.

Бұдан да ештеңе шығар емес, жаңағы бір дауыс оны кінәлап, жазғырып, маза бермеді. Әбден ығыр болып, шыдамы таусылған Самат:

– Мама, – деп айқайлап жіберді.

Баласының үрейлі дауысынан шошып оянған шешесі оның бөлмесіне жүгіріп келді.

– Саған не болды, балам? Ақырын сөйле. Қарындастарың оянып кетер. Көз жасына булығып, қысылып отырған Самат мамасының бауырына басын тығып алып, еңіреп жылап жіберді. Өксігін басқан соң, мамасына бар шындықты жасырмай айтып берді. Ішіндегі бір белгісіз дауыстың оның өтірік айтқанын, шалшыққа өзінің құлағанын,

мамасынан қорыққанынан Дәуренге жала жапқанын әшкерелеп, жазғырып, мазасын кетіргенін айтып, ағынан жарылды.

— Ішкі дауыс деп тұрғаның — сенің ар-ұятың, балам. Сенің жан дүниенді жегідей жеп, ұйқы бермей, мазалаған да сол. Ар-ұятың сенің жалған сөйлеп, күнәға батқаныңды қаламайды. Осы істеген оғаш қылықтарың үшін Жаратушы Құдайдан кешірім өтін! Ол сені кешіреді деп сенемін.

Самат жалма-жан орнынан түрегелді де, тізерлеп отыра салып, сиынды: Жаратушыға болған жайды еш бүкпесіз айтып беріп, осы әбес қылықтары үшін кешірім сұрады. Сиынып болған соң, арқасынан бір батпан жүк түскендей жеңілденіп қалды. Бұл туралы ол мамасына айтып берді.

— Құдайға шүкір, ұлым! Әрдайым ар-ұятыңды сақта! Ішкі дауыстың үніне құлақ түретін бол!

Мамасы бөлмеден шығып кеткеннен кейін де Самат бірден ұйықтай қойған жоқ. Өмір туралы ой толғап, біраз ояу жатты. «Өзіңнің ар-ұятыңды тізгіндей білудің өзі қандай жақсы» деп ойлады ол іштей қуанып. Құдайға сенбейтіндерге қандайлықты қиын екендігін де жақсы түсінді.

КҮШІК

Көктемнің көңілді каникул күндері басталған шақ. Күн май тоңғысыз жып-жылы болып тұр. Күні кеше ғана бұр жарған ағаштардың жапырақтары кәдімгідей қалқан құлақтанып қалыпты. Көктемнің алғашқы хабаршысындай болған ақжағал бәйшешектер, айналамыздағы саф алтындай таза ауа, тамылжыта сайраған құстар үні адамның көңіл көгін баурап алғандай.

Табиғаттың тылсым сұлулығын тамашалап, жаны жайдарылана түскен Қанат далада ұзақ серуендеп жүрді. Оның мамыражай көңілін дәл жанына келіп, ышқына тоқтаған машина үні бөліп жіберді. Өзінің жанында тұрған жап-жасыл түсті судай жаңа машинаның ішінен жалма-жан атып шыққан жүргізуші әлдебіреулерді балағаттай жөнелді. Сөйтті де, қорыққаннан бір уыс қана болып бұріскен ақ күшікті машина дөңгелегінің астынан жұлып ала салып, жолдың шетіне қарай лақтырып жіберді де, өзі әрі қарай кете барды. Қанаттың қорыққаннан

жаны түршікті. Жалма-жан күшіктің жанына жетіп келді. Келсе, күшік тірі екен. Байғұс жануардың қатты қорыққандығы сондай, тілерсектері дірдек қағады. Ол Қанатқа қарап, аянышты дауыспен қыңсылап қоя берді. Дүкендердің сөрелерінде тұратын ойыншық күшіктер сияқты кіп-кішкентай, әдемі күшікті Қанат қолына алды. «Мына күшік бұл жерге қайдан келді екен?» – деп Қанат оның қорыққаннан үрпиген жұмсақ жүндерінен сипап, бауырына басты.

– Қорықпа! Мен сені өзіммен бірге алып кетемін. Біздің үйде саған жайлы болары сөзсіз.

Үйге келісімен Қанат жаңадан тапқан төрт аяқты досына жылы сүт беріп, тамақтандырды да, ағаш жәшіктің ішіне төсеніш салып, күшікті сол жерге жатқызды. Көп ұзамай күшік пысылдап, ұйқыға кетті. Тек анда-санда қорқынышты түс көргендей ауыр күрсініп қояды.

Қанат одан көз алмай қарап отыр. «Мен сені ешкімге бермеспін» деп ойлады. Көп ұзамай үйге ата-анасы да келіп қалады. Оларды күшікті үйге қалдыруға үгіттеу керек.

Мамасы мен папасы үйге келгенде, Қанат Тузикті тамақтандырып отырған еді.

– Мына күшікті қайдан тапқансың? – деді әкесі. Ал мамасы оны қолына алып, қызыға қарап тұрды.

– Балам, сенің Тузигің асыл тұқымды күшік. Кіп-кішкентай бұйра жүнді осы бір сүйкімді жануардың түрін пудель деп атайды. Бұл неліктен далада қалған екен?

– Мүмкін адасып кеткен болар? Сен оны қайдан тауып алдың?

Ата-анасы Қанаттың күшікті үйге қалдыруына рұқсат берді. Тек оған: «Көршілерге барып сұрастыр, біреу-міреу күшігін жоғалтпады ма екен» деп ескертті. Қанаттың бақыпына орай, көршілердің барлығы да күшікті танымайтындықтарын айтып, бастарын шайқасты. Сөйтіп, кішкентай Тузик мәсіхшілердің отбасында біржолата қалды. Қанат күн сайын күшігімен далаға серуенге шығып жүрді. Бұйрық берсе, алдыңғы аяқтарын көтеруге, бейтаныс біреуді көрсе, үріп, дауыс беруге үйретті.

Бірде ол күшігін ертіп, дүкенге сүт сатып алуға барған-ды. Бүгін оның көңілі тым жабырқау еді. Өйткені көңілді каникул күндері аяқталған. Ертең тағы да мектепке баруы керек. Ол жоқта Тузиктің іші пысары сөзсіз. Осындай сүреңсіз ойлар жетегінде келе жатқанда мүгедектерге арналған арбада отырған біреу оның алдын кесе

көлденеңдей келіп, тұра қалды. Арбаның үстінде шашына үлпілдек ақ бант таққан қара көзді қыз отыр екен. Оның жанында арықша келген москал әйел жүр.

– Әже, әже, ананы қара! Біздің Торғыл ана баланың қолында келеді. Мен оның табылатынын білген едім!

– Қай жерде, Айжан? Иә, дәл өзі. Балақай, сен бұл күшікті қайдан алдың? Бұл біздің Торғыл ғой. Оны Айжанға туған күніне тарту еткен.

Қанат антарылып тұрып қалды. Қарт әжей мен кішкентай қыз бірінің сөзін бірі қостап, бастырмалатып сөйлеп кетті. Олар өткен аптада күшіктерін жоғалтып алғандықтарын, Айжанның зар илеп жылағанын, әжесінің күшікті іздемеген жері қалмай, әбден әбігер болғанын айтысып жатты. Осы жерде шыдамы таусылған Қанат:

– Бұл Торғыл емес, бұл – менің күшігім Тузик, – деді ызаға булығып.

Солай деді де, Тузикті қолтығына қысып алған күйі басы ауған жаққа қарай жүгіре жөнелді. Қуанғаннан жүрегі алып-ұшып, күшікке қолын созған қарт әжей мен бар дауысымен жылаған қыздан алысырақ кетіп, олардан тезірек құтылғысы келді. Қатты жүгіргеннен әлі құрып, жаны алқымына тығылғандай болды. Осы сәт ол бір-біріне жапсарлас тұрған көп үйлердің бірінің алдындағы орындыққа келіп отырды да, күшігін бауырына қыса түсіп:

– Қорықпа, Тузик! Сен – менің күшігімсің. Сені ешкімге бермеймін! – деді.

Қанат ыңғыл-жыңғыл, бұралаң жолдармен жүріп отырып, үйіне оралды.

Сүтке барарда өзімен бірге алып шыққан бос шөлмектер салынған мамасының сөмкесін сол күйімен қайтып әкелді. Мамасы кешіккенінің себебін сұраған еді, кезек күтушілер тым көп болғанын, сол себепті оған сүт жетпей қалғанын айтты. Дүкен жанындағы кездесу туралы ол тіс жарған жоқ. Басына құйтырқы ойлар келіп, мазасын кетірді. Ең ақырында Қанат бұдан былай дүкенге бармауға, мектепке айналмалы жолдармен баруға, Тузикті алып далада серуендемеуге бел байлады. Пудель күшіктің иесін бұдан былай кездестіргісі келмеді.

Мамасы мен папасы Қанаттың мінезінде өзгеріс пайда болғанын аңғарды. Дүкенге барып келуді сұраса, оның біресе басы, біресе іші ауыратын болды. Мектепке баратын әдеттегі жолын өзгертіп, ұзақ жүретін, бұрылыс-қалтарысы көп көшелермен жүретінді шығарды.

Тузикті де ауланың сыртына шығармайтын болды. Егер біреу сырттан есікті қақса, жүгірген бойда өзінің бөлмесіне кіріп кететінді шығарды.

– Балам, соңғы кезде сенің мінезің мүлде өзгеріп кетті. Не болып жүр өзіңе? Айтшы маған? Мүмкін, менің көмегім тиер? – деді әкесі.

Қанат өзіне мейіріммен қарап тұрған әкесіне одан соң өзінің аяғының қасында бүк түсіп жатқан күшігі – Тузикке қарады. Сол кезде оның көңілі қатты бұзылып, көзіне келіп іркілген көз жасын әрең тыйып қалды. Ойы сан саққа жүгіріп, не істерін білмей күмілжіді. Тузикті қорғаштаймын деп әбігерге түсіп, әбден амалы таусылған еді. Ол бұрынғыдай алаңсыз өмір сүріп, көшеге емін-еркін шыққысы, балалармен бұрынғыдай-ақ асыр салып ойнағысы келді. Ата-анасын да үнемі алдап жүргені оның жанына қатты батып жүр. Осының бәрі кешірілместей күнә ғой. Бәрінен бұрын күшігіне қолын созған кішкентай қызды ойласа, көңілі құлазып сала береді. «Неліктен ол қыз мүгедектерге арналған арбада отырды екен?» деген ой мазасын кетірді. Ол қызды қатты аяды. Папасы оның ойын бөлместен, әңгімесін бастағанын күтіп, байсалды күйде отыр. Ақыры аяғында Қанат ағынан жарылып, бар шындықты әкесінің алдына жайып салды. Бала өзінің істеген өрескел қылықтары үшін кешірім сұрады. Оның істегендері үшін жазалауын өтінді. Папасы оның айтқандарын тыңдап болған соң, ешқандай жаза қолданбайтындығын айтты.

– Онсыз да сен өзіңнің қылықтарың үшін Құдайдан жаза тарттың. Сен ең алдымен Жаратушыдан істеген ағаттықтарың үшін кешірім өтініп, сиынуың керек. Одан арғысын көре жатармыз.

Қанат бұрын-соңды осылайша жан-дүниесімен беріле сиынып көрген емес. Бірінші рет өзін нағыз күнәһардай сезініп, Исадан кешірім өтінді. Әкесі де баласының жанында тұрып, Жаратушы алдында баласы үшін дұға-тілектерін айтып, оған Қанаттың өміріне сабақ болардай себеп болғаны үшін мың сан алғыстарын жолдап шын ниетімен сиынды. Сиынып болған соң Қанаттың жаны саябыр тапқандай болды.

– Енді не істейсің, балам? – деп сұрады әкесі.

– Папа, ол қызды қайдан тапсам екен?

– Ол қызды міндетті түрде табуың керек. Ол – бақытсыздыққа душар болған мүгедек бала. Өзің сияқты қол-аяғы сау болса бір сәрі. Сен сияқты асыр салып, ойнай алмайды. Ол әрқашан жалғызсырап жүретін болар. Осы күшікті көңіліне медеу тұтып, зеріккенде ермек

еткені күмәнсіз. Күшігінің жоғалғанына қыз қатты қайғырып жүрген шығар. Ал сенің істегенің – мынау. Бұдан кейін ол айналасындағы адамдарға қалай ғана сенеді? Сондықтан да сен оны міндетті түрде тауып, күшігін өзіңе қайтарып беруің керек.

– Жарайды, папа, – деді Қанат сыбырлай сөйлеп.

Ол алдағы істің қандайлықты қиын болатындығын жақсы түсінді. Бірақ Жаратушының көмегімен бәрін орнына келетіндігіне үміті зор еді.

Кешкі астың басында отырып, отбасының мүшелері жаңағы қызды қайдан табу керектігі туралы ойластырып, әркім өз ұсыныс-пікірлерін айтып жатты. Ол қыздың жақын маңда тұратыны күмәнсіз. Әркім-әркімнен сұрастыру керек. Біреу болмаса, біреу оның тұратын жерін білуі мүмкін, – деп шешті бәрі бірауыздан.

О, Жаратқан Ием, көмегіңді бере гөр! – деп Қанат шын ниетімен сиынды.

Ертеңіне Қанат Тузикті тамақтандырды да, оған істің мән-жайын айтып түсіндірген болды. Бұдан соң сиынып алды да, қызды іздеуге аттанды. Дүкеннің алды жұрт көп жиналатын жер ғой. Осы жерде тұрғандардың бірі Тузиктің иелерін қалай табуға болатындығын айтып, жөн сілтеді. Есігінің алдында сирень гүлі жайқалып өсіп тұрған үйдің қақпасындағы қоңырауды басқанда Қанаттың жүрегі лобылып, аяқ-қолдарында діріл пайда болғанын сезінді. Осы сәт Жаратушыға сиынып, көмек сұрады. Үйден өзіне таныс арықша келген мосқал әйел шықты. Баланы, оның қасында тұрған күшікті көргенде қарттың жүзі жайнап сала берді.

– Қош келдіңдер! Төрлетіндер!

Қанат аула арқылы өтіп, үйге енді. Бөлме түпкірінде мүгедектерге арналған арбаның үстінде отырған қара көзді қызды көрді. Ол мұқабасы көгілдір түсті, өзіне таныс, балаларға арналған Киелі кітапты оқып отыр екен. Қыз Қанатқа қарап, қуана күлімсіреді. Қанат жауап ретінде оған күшігі Тузикті ұсынды.

Кешір мені! Мынау – сенің күшігің. Ала ғой! – деді Қанат.

– Отырсаңшы! Сенің атың кім? – деп сұрады қарт әйел.

– Менің атым Қанат.

– Мен Айжанмын. Біз әжем екеуміз сені баяғыда-ақ кешіргенбіз.

Қам жеме! Иса бізді кешірімді болуға үйретеді емес пе?

Қанат қысылғаннан кірерге тесік таппай қалғандай болды.

Қыз сөзін одан әрі жалғастырды.

– Алғашында мен қатты жыладым. Содан соң жылағанымды қойып, сен үшін дұға тілеп, сиындым. Сенің келгеніңе қуаныштымын.

Қыздың әжесі үстелге ас әкеліп қойып, балаларды дастархан басына шақырды. Алғашында Қанат ас ішуден бас тартты. Айжан қояр да қоймай сұраған соң, келісімін берді. Үстел басында отырып, ас ішердің алдында Айжан Құдайға сиынып, Қанатпенен, Тузикпен кездескені үшін алғысын айтты. Осы сәт Қанатқа қатты әсер етті. Шай ішіп отырғанда Айжан әжесінің үйіне қонаққа келгендігін айтты. Мектептегі оқуы аяқталғандығын, үйде мамасымен бірігіп сабақ оқып, алғырлық, қабілеттілік танытқаны үшін мұғалім оны мерзімінен бұрын каникулға жібергендігін, енді келесі оқу жылына дейін – көктем, жаз айларында әжесінің үйінде болатындығын ағынан жарылып, әңгімелеп отырды. Қыз Қанатқа балаларға арналған Киелі кітапты ұсынды.

– Оқығың келе ме? Өте қызық кітап. Мұндағы жазылғандардың барлығы да Құдай туралы.

– Рахмет, Айжан! Менде де осындай кітап бар. Мен де сенуші баламын.

Айжан оған таңырқай қарады:

– Қалайша?

– Тағы да өтінемін сенен! Кешірші мені! Кеше Исадан кешірім өтініп, сиындым. Болған жайға жаным жабырқап, қатты өкінемін. Бірақ, сенің күшігің Тузикті жақсы көріп кеткендігім сондай, басында өзімнің ісіме есеп бермедім.

– Жарайды. Ақталып қайтесің. Мен бәрін де түсінемін.

Айжан Тузикке қарай қолын созған еді, күшік мұрнын шүйірді де, Қанатқа қарай жылжып барып, оның бауырына тығылды.

– Айжан, күшігіңді ала ғой! Мен үйге қайтайын. Сабақ оқуым керек. Саған көп рахмет!

– Сен кетпей тұра тұр, менің саған деген күтпеген сыйлығым бар, – деді де:

– Торғыл, Торғыл, мұнда кел, – деп біреуді шақырды Айжан.

Көрші бөлмеден домалаң қағып, бір ала күшік жүгіріп шықты да, Тузикке қарап шәуілдеп үре жөнелді. Тузик те қарап қалған жоқ. Ол да бар дауысымен оған жауап қайырды.

– Мынау Торғыл, менің күшігім. Оны маған күшігім жоғалғанда сыйға тартқан. Түрі қызық өзінің. Біздің күшіктеріміз кейін келе достасып кетер ме екен?

– Бәрекедді! Айжан, рахмет саған! Ертең Тузик екеуіміз сендердің үйлеріңе келсек бола ма?

– Әрине, болады. Мен сендерді күтемін.

– Содан кейін сендер біздің үйге қонаққа келесіндер.

– Жақсы. Келістік.

Қанат өзінің төрт аяқты досын құшақтап алып, жүгірген бойда, үйіне қалай жеткенін де аңғармай қалды. Ол үйдегілерге Тузиктің ұяласы Торғыл туралы қызықтай әңгімеледі. Айжанмен бірге жексенбілік мектепке бірге баратындығын, күшіктерімен бірге серуендейтіндіктерін көз алдына елестетіп, қиял жетегіне беріліп кетті. Айжанды, оның әжесін, күшігі Торғылды туған күніне шақырып, оларды ата-анасымен таныстыруды ұйғарды.

Ұйықтар алдында Қанат Құдайға сиынып отырып:

– О, Жаратқан Ием! Сен маған өмір сабақтарын меңгеруді үйреттің. Енді мен нағыз сенуші, адал дос болудың маңызы қандай екендігін жақсы түсіндім. Сен бүгін маған тек Тузикті ғана тарту етіп қойған жоқсың, менің жаңа дос табуыма ықпал еттің. Мың сан рахмет Саған! Әумин!

ҚАРБАЛАС

Дәулет – жақсы бала. Оның басындағы бір кемшілігі сол, ол бастаған ісін аяғына дейін жеткізбейтін тиянақсыз. Ата-анасы баласының бұл қылығы үшін қатты қынжылатын. Дәулеттің іске тұрлаусыз қарайтындығына көздері әбден жеткен. Сабақ оқуға кірісіп, есептерін шығара бастайды да, «әжемнің үтігін жөндеп беруші едім», – деп сабағын аяқсыз қалдырады. Үтікті бөлшектеп, жөңдей бастайды да, футбол добының ішіне жел толтыру керек екені есіне түсіп, үтікті жөндеп болмай жатып, қолына допты алады. Добына жел толтырып болмастан тағы да басқа жұмысқа кіріседі. Осындай қарбаласпен күні өтеді. Ақыр аяғында бірде-бір жұмысты аяғына дейін жеткізбейді. Осы қылығы үшін Дәулеттің досы Нұрлан оған «Дәулет – қарбалас» деп ат қойды. Папасы мен мамасы да оған іске осылайша тыңғылықсыз

болғаны үшін талай ескерту жасап, ақылдарын айтқан. Бірақ одан еш нәтиже болмады. Папасы оған:

– Дәулет, сен ақылға салып көрші, осындай түрлаусыз болуға бола ма? Егер Құдай сен сияқты болса, не болар еді? Ешбір істі аяғына жеткізбейтін, тиянақсыз болса жер жүзінде не жағдай болар еді? Айналаны әлем-тапырық, ретсіздік жайлар еді ғой. Жаратылыстары аяғына дейін жеткізілмеген жан-жануарлар бейне бір құбыжық іспеттес болар еді. Егер Адам атаның бір аяғы немесе бір қолы жоқ болып жаратылған болса, қазір біздің күйіміз қалай болмақ? Бақытымызға орай, Жаратушымыз ондай ағат қылықтар мен кемшіліктерден пәк. Иса жер бетіндегі адамзат атаулының өмірлеріне арашашы болып, өзінің өмірін пида етті. Ол жер бетіне келгенде көктегі Әкесінің еркін толығымен ойдағыдай атқарды. Ойлап қарасаңшы, егер ол бастаған ісін аяқсыз қалдыратын түрлаусыз болса, мына сенің, менің, барша адамзат баласының жағдайы қандай болмақ?

– Мен бәрін түсінемін. Бірақ, түзеле алар емеспін, – деп Дәулет күңк етті.

– Осыны түсінгеніңе де шүкір. Кел, екеуіміз бірге отырып, Жаратушы Иеге сиынайық! Оның бізге көмектесетіндігі шүбәсіз.

– Рахмет саған, әке! Кел онда, сиынсақ, сиынайық!

Осылайша әкесі мен баласы бірге отырып, Жаратушыға бар сырларын айтып, сиынып, дұға-тілектерін бағыштады. Олардың жан жүректерінен шыққан шынайы тілектері Құдайдың құлағына шалынғандықтан ба, содан бері Дәулеттің өмірінде түбегейлі өзгеріс пайда болды.

Дәулеттің жазу үстелінің үстінде үлкен аквариум тұр. Түрлі-түсті тастардың арасынан жайқалып өскен балдыр шөптер, бауырымен жорғалайтын моллюска – ұлу, әдемі балықтар көздің жауын алады.

Аквариум балықтарын өсіру Дәулеттің ерекше әуестенетін, күштар ісі. Әркез ата-анасының мектепке түскі ас ішу үшін берген ақшаларынан үнемдеп, қаладағы зоологиялық дүкеннен балықтың жаңа түрлерін сатып алып, аквариумның ішін жандандыра түсетін. Осы аквариумына оның таныс балалары қатты қызығатын. Бірде Дәулет аквариумның суын ауыстырып, оны тазаламақшы болды. Әдетте Дәулет тастарды әдемі етіп қалап, балықтарға «бекініс» жасайтын. Балықтарға да мұндай «бекіністер» ұнайтын. Бүгін де солай етемін деп ойлады ол.

Судағы балықтардың бәрін ұстап алып, су толы қазанға салды да, аквариумның шынысын тазалап жуды. Балдыр шөптер мен тастарды да жуып-шайды. Осы жолы балықтарға тастардан не салып берсем болар екен? – деп ойлады. Осы сәт даладан біреудің ысқырғаны естілді. Дәулет ысқырып тұрған Нұрлан екенін біле қойды. Терезеден басын сұғып сыртқа қараған еді, Нұрланның дәл өзі екен.

– Ей, Қарбалас, не істеп жатырсың тағы да? – деп сұрады Нұрлан.

– Балықтардың суын ауыстырып жатырмын.

– Содан соң ауыстырасың. Папам маған күшік сатып алуға ақша берді. Менімен бірге жүр. Баратын жеріміз осы жақын маңда. Күшік таңдауыма көмектесесің.

– Бәрекедді! Арманың орындалыпты ғой, болды! – деді Дәулет қуанышы қойнына сыймай, – жарайды, күте тұр мені. Мен қазір шығамын.

Дәулет шөңкенің ішінде жүзіп жүрген балықтарға қарады да: «Ештеңе етпес, біраздан соң келіп, аквариумға салармын. Үйде де ешкім жоқ, сұранып жатудың қажеті жоқ» – деп ойлады да, далаға шықты.

Нұрланның көңілі көтеріңкі еді. Ол паркте серуендеп жүрген бір әйелдің жетегіндегі әдемі болонка тұқымдас итті көргенін айтты. Оның қасына жақын келген еді, иттің жанындағы енесінен аумайтын үш күшікті көреді. Нұрлан осындай күшік алғысы келіп, армандап жүретін. Ол әйелден күшігін сатуды сұрады. Бағасына келісіп алды да, әкесінен оны сатып алатын ақша сұрап алды.

– Әй, Дәулет, мен күшігіме Жолбарыс деп ат қоятын боламын. Енді менің өмірім қызыққа толады. Күшіктің орны бір бөлек. Сенің аквариумына қарағанда әлдеқайда жақсы. Балықтармен серуенге шыға алмайсың ғой!

– Серуенге шықпаса не болады екен? Менің бөлмедегі балықтарға қызықтай қарап бірнеше сағат бойына отырғаныңды ұмыттың ба? Мен бүгін аквариумның ішіне тамаша бекініс орнатамын, – деді Дәулет.

– Ха, бекініс деймісің?! Енді сенің бекіністеріңді қызықтайтын уақытым бола қоймас. Енді мен итімді жаттықтыруым керек. Мен оны таңқаларлық күлдіргі әрекеттер жасауға үйрететін боламын. Оны қызықтап жүріп, сен өзіңнің балығыңды да ұмытып кетерсің.

...Иттің иесі балаларды ақжарқын пейілмен қарсы алды. Бірақ Нұрланның сатып аламын деген иті тістерін ырситып, ырылдап, сес көрсетіп, жетекке көнбей біраз әуреледі. Өзінің ақ мамық жүнді ұяластарын қимай тұрғандай.

Күшікті жетектеп үйге келе жатқанда балалар көп уақыттарын зая кетірді. Итті саябақтың ішінде серуендетіп, біраз жүріп қалды. Оның танауын шөппен қытықтаса, мұрнын шүйіріп, пысқыра бастайды, жонынан сипаса, құйрығын бұлғандатып, еркелеп қояды.

Дәулет үйге келсе, оның бөлмесіндегі еденге су жайылып кетіпті. Балықтар шөңкенің құрғақ түбінде сүлесоқ күйде жатыр. Бала сасқанынан не істерін білмей, дағдарды. Апыл-ғұпыл ваннадан шылапшынға су құйып әкелді де, балықтарды соның ішіне жібере салды. Жансыз балықтар бауырымен жоғары төңкерілген күйде судың бетіне қалқып шықты. Балықтардың ішіндегі ең кішкентай біреуі құйрығын бұлғаң еткізіп, судың ішінде самарқау күйде жүзе бастады. Дәулет қазанды ала салып, түбіне көз жүгіртті. Түбінде көзге көрінер-көрінбес кішкене тесік пайда болған екен. Ол болған жайды енді түсінді. Осы тесіктен су жайлап тамшылап, еденге аға берген екен ғой. Балықтар да бірінің артынан бірі өле берген. Дәулет бастаған ісін аяқсыз қалдырмай, осы аквариумды тазалауды аяғына дейін жеткізгенінде, қырылып жатқан мына балықтар дәл қазір суда емін-еркін жүзіп жүрген болар еді. Бала өзінің тиянақсыздығының салдары неге әкеліп соғатынын жаңа ғана түсінгендей болды. Ол балықтарын есіктің алдында өсіп тұрған жас үйеңкі ағаштың түбіне жерледі. Осы оқиға оның жанына қатты батқандығы сондай, өзінің тиянақсыздығынан біржолата арылуға өз-өзіне серт берді.

Сол кезден бері Дәулет өзінің бастаған ісін әрдайым аяғына дейін жеткізіп, тындырымдылық танытатын болды. Өйтпегенде ше? Өзінің салдыр-салақтығының салдарынан қаншама зардап шекті.

Дәулеттің аквариумында түрлі-түсті, әсем балықтар пайда болды. Солардың ішінде өзінің еренсіздігінен қырылып қалған балықтардың арасынан аман қалған балығын ерекше мәпелеп, жақсы көреді. Ол балық Дәулеттің ағаттығын әркез есіне түсіріп тұрғандай болады.

АНТОШКАНЫҢ СЫРҚАТЫ

Антошка өте жақсы бала. Ол тоғыз жаста. Өзі үшінші сыныпта оқиды. Оның достары өте көп. Жексенбі сайын ата-анасымен және екі қарындасымен бірге Құдайға сиыну үйіне барып тұрады. Жиында өлең оқиды. Онда жиналған қарттардың оны мадақтап, мақтаныш тұтатыны үшін біршама қысылып, өзін ыңғайсыз сезінеді. Ол өзін бақыттымын деп санайды. Бірақ мектептен келген соң үйде отырып, үй тапсырмасын орындауды суқаны сүймейді. Ол сабақ оқып отырғанда терезенің алдында футбол добын қуып, секіргіш жіппен секіріп, ойнап жүрген балалардың даусын естіп отырып, қалайша шыдасын?! Қыс мезгілінде далада ойнау одан да қызық. Балалар қардан бекініс жасап алып, бірін-бірі қармен атқылап, шабуыл ойынын ойнайды. Антошка әсіресе шаңғы тебуді ұнатады. Оны бәрі де түсінеді. Бірақ мектептегі мұғалім Анна Ивановна оны түсінгісі келмейді. Ол кісіге көбейту, бөлу амалдарын орындатудан басқа ешқандай іс жоқ сияқты көрінеді. Кеше Антошка математика сабағынан тағы да екілік алып қалды. Ал ертең осы сабақтан бақылау жұмысы болмақ. Осыны ойласа, Антошканың төбе шашы тік тұрады. Антошка осы шырғалаңнан қалай шығарын ойлап, басы қатты. Тағы да қанағаттанғысыз баға алып қаламын ба? – деп күдіктенеді.

Кешкісін оның ата-анасы әжесінің үйінде жүрген екі қарындасын алып, үйге келген-ді. Олар басын сүлгі орамалмен таңып алып, төсекте жатқан Антошканы көріп, үрейлері ұшты. Оның тыныс алуы жиілеп, кірпігі әрең қимылдап жатыр екен. Қолтығына дененің ыстығын өлшегіш-градусникті тығып алыпты. Мамасы баласының маңдайына қолын қойып көрді. Содан соң градусникке қарады.

– Отыз жеті де үш. Ыстығы жоғары емес. Сенің қай жерің ауырады, ұлым?

Антошка көзін жоғары төңкеріп қарады да:

- Басым қатты ауырып барады, мама!
- Осының бәрі сенің шаңғы тепкеніңнен болды, – деді апасы.
- Қанша рет үйге кір десем де тындамадың, – деді мамасы ренішті дауыспен, – сонда қатты тоңып қалғансың ғой.
- Жоқ, мама. Бұл шаңғының қырсығынан болған ауру емес. Мен сабақ оқимын деп зорыққаннан ауырып жатырмын!

– Иә, айтарсың-ау. Сабак оқып зорыға қоймасың сен! Жарайды, онда жата бер. Мен саған арнап кешкі ас әзірлеп, дәрі әкелейін, – деді де, мамасы оның көрпесін қымтап жапты, – таңертеңге дейін жазылып кетерсің.

Мамасы қателескен екен. Таңертеңгісін Антошканың тыныс алуы жиілеп, одан сайын демікті. Басым ауырды деп ол зар иледі. Мамасы оның қолтығына тағы да градусник қойды да, кішкентай қыздарды әжесінің үйіне апарып тастамақ болып, киіндіріп жатты. Содан соң жұмысқа баруы керек. Біраздан соң ол баласының қасына келіп:

– Ыстығың қандай? Отыз жеті де екі. Бүгін үйде бола ғой, балам! Түскі асты өзің жылытып ішерсің. Үстелдің үстіне ішетін дәрілерінді қойып кетермін. Міндетті түрде іш. Жұмыстан ерте келуге тырысармын. Ал қазір бірге отырып, Құдайға сиынайық!

– Мен сиынып алғанмын. Сен бара бер. Қыздарың күтіп қалды ғой. Маған бола жұмысыңнан қалып қаларсың.

Көп ұзамай-ақ Антошка үйде жалғыз өзі қалды. Сол-ақ екен, төсектің үстінде тұрып алып, секіре бастады. Содан соң басын ораған сүлгісін аспанға атып, біраз ойнады. Үстелдің үстіне мамасы қалдырып кеткен дәрілерді қолына жинап алды да, терезенің желдеткішінен сыртқа қарай лақтырып жіберді. Енді не істесем екен? – деп ойлады ол. Сол сәт қасында жатқан әңгімелер жинағын қолына алды. Әңгімелерді оқу математика сабағынан есеп шығарудан әлдеқайда жақсырақ қой, – деп ойлады Антошка.

Ата-аналары үйге келгенде Антошка қайтадан бұрынғы қалпына түсіп, ауру адам сияқты төсекке сұлық түсіп жата қалды.

– Халің қалай, Антошка? – деп сұрады әкесі.

– Басым әлі де ауырып тұр, папа. Бірақ бұрынғыға қарағанда тәуірмін.

Градусник қойғанда тағы да «отыз жеті де екі» деген цифрлар бой көрсетті. Антошка тағы да үйде қалды. Ол жалғыз қалған соң тағы да бір қызық ойынды ойлап тапты. Содан соң кітап оқыды. Дәрілерді жинап алды да, унитазға тастады. «Мектеп балалардың өміріне зиянды екен ғой», – деп ойлады ол.

Түске қарай оған сыныптас досы Саша келіп, көңілін сұрады. Ол келген кезде Антошка ауру адамға ұқсап, сұлық жатты. Үй тапсырмасын орындаудан да бас тартты.

– Антошка, ертең орыс тілінен шығарма болады. Мектепке келесің бе? – деп сұрады Саша.

– Ол не дегенің, көріп тұрсың ғой, мен ауырып жатырмын. Анна Ивановнаға жағдайымды айта барарсың.

– Жақсы. Айтып барармын мұғалімге жағдайыңды, – деп Саша күнкетті.

Үйге келген ата-анасы баласының жағдайын көрді де, дәрігер шақыру керектігі жайлы сөз қозғады.

– Ыстығы да онша жоғары емес. Жөтелмейді. Мұрнынан су аққан емес. Тез жазылып кете ме деп ойлаған едім. Ауруының осыншама созылып кеткенінің себебі неден екен? – деп мамасы қатты қиналды.

Папасы Антошкаға градусникті берді де, оның жанына келіп отырды.

– Антошка, сенің мектептегі үлгірімің қалай? – деп сұрады папасы.

– Жақсы, папа. Сен оған қам жеме! Әлі-ақ қуып жетермін. Тоқсанның аяғына дейін әлі уақыт көп!

Әкесі ұлына шәй әкеліп бермек болып бөлмеден шығып кетті. Ол бөлмеге қайта кіргенде Антошка термометрді жылу батареясына тақап қойып, қыздырып тұрғанын көрді. Папасын көре салысымен ол жалма-жан көрпесінің ішіне қойып кетті де, термометрді қолтығына тыға салды. Папасы термометрді қолына алған еді, ондағы көрсеткіште сынап бағанасы “отыз тоғыз да бес” деген цифрға келіп тоқтаған екен.

– Антошка, сен термометрді сілкіп, отыз жеті де екіге түсіріп үлгермеген екенсің, ә? Осы ретте жолың болмады сенің, Антошка, – деді папасы.

Антошка не істерін білмей, сасқанынан басын көрпемен бүркеп алды. Жүрегі қорыққаннан дүрсіл қағады. Бір сәт басын қылқитып шығарып қараса, папасы жанында отыр екен. Оның қолында Киелі кітап бар.

– Ұлым, Құдайдың сөздерінің кейбір жолдарын оқып, еске түсірейік! Оның саған тікелей қатысы бар. Мынаған назар аудар: «Ақырында әшкере болмайтын бірде-бір құпия жоқ». Тағы да: «Алайда қорқақтар мен сенімсіздер, зұлымдар, кісі өлтіргендер, азғындар, сикыршылар, жалған тәңірге құлшылық етушілер мен бүкіл өтірікшілердің үлесі күкірт жанып тұрған отты көл болмақ» – деген жолдарды оқыды да, – Антошка, жалған айтылған сөздің барлығы

күнәға батыратынын сен білмеуші ме едің? – деді баласының бетіне сынай қарап.

Антошка әкесінің айтқандарынан қатты ұялғандығы сондай, оның бетіне қарай алмай, көзін төмен салды.

– Бұдан кейін біз саған қалай сенеміз, балам? Жаратушы да енді бірде-бір маңызды істі саған сеніп тапсыра алмас. Есінде ме, бір кезде Ізгі хабаршы болуды армандаушы едің ғой.

– Осының бәрі мектепке байланысты болды ғой, папа, түсінесің бе?

– Түсінуін түсінемін. Сен де мені түсін. Егер сенуші адамдардың барлығы оқымаған, қараңғы адамдар болса, ондай сенушілердің уағыздарын кім тыңдасын? Сен соны неге ақылға салып ойламайсың? Ізгі хабаршы болу үшін терең білімнің болуы керек екендігін білесің бе? Өтірік ауырып, сабаққа бармай жатқаныңда не ойладың? Егер дәл қазір Иса Өзінің қауымын алып кетуге келсе не істер едің? Сен осы туралы ойладың ба?

Оттың үстіндегі шәйнек баяғыда-ақ қайнаған. Мамасы шәй даярлаған еді. Есікті ашып қарағанда баласының сиынып жатқанын көрді де, ас үйге оралды. Біраздан соң Антошка ас үйге кіріп, тағамын іше бастады. Оның басында таңып алған орамалы жоқ. Асқа да тәбеті жақсы. Ас ішіп болған соң дереу сабақ оқуға отырды. «Әкесі мұны қандай дәрімен емдеді екен», – деп таңданды шешесі. Келесі күні баласы мектепте шығармадан төрттік бағасын алғанда, оған әкесі таңданған жоқ. «Тәрізі, менің балам Ізгі хабаршы болайын деп шешім қабылдаған екен ғой», – деп ойлады ол.

КОЛЯ АҒАЙДЫҢ ӘНГІМЕСІ

Саша мен Олег Коля ағайдың келгеніне қатты қуанды. Үлкен қаладан өздеріне қонаққа келген сайын ол өзінің қарындасының балаларына неше түрлі сыйлықтар әкеліп беріп, риза ететін. Осындайда Саша мен Олег көршілерінің балаларын жинап алып, әдеттегідей Коля ағаймен бірге балық аулауға барады.

Кешкісін балық аулау жабдықтарын алдын ала дайындап қояды да, таңсәріден тұрып алып, ауылға таяу жерде орналасқан тоғанға барып, күн ұзағына балық аулайды. Сол кеткеннен түн қараңғылығы

түсіп, аспанда самаладай жарқыраған жұлдыздар пайда болған мезетте бірақ оралатын.

Балық аулап, құмарлары тараған балалар алау жанында отырып, Коля ағайдың пісірген балық сорпасын ішкенді ұнатады. Оттың табына пісірілген картоп қандай дәмді десеңші! Алаудың жанында жантайып жатып алып, піскен картоп пен балық сорпасын сүйсіне ішіп жатқан балаларға қарап, Коля ағай мейіріммен күлімсирейді. Осындай кездерде Коля ағайдың әдеттегідей Құдай туралы, мәсіхшілер және олардың қиындығы мол өмірлері жайлы ұзақ сонар әңгіме бастап кететініне балалар әбден үйреніп алған-ды. Ол кісінің әңгімелерін тыңдаудың өзі бір ғанибет!

Коля ағайдың жас достары осы жолы да оған қояр да қоймай қолқа салып, Құдай туралы әңгіме айтып беруін сұрады. Коля ағай балық сорпасынан босаған ыдыстарды кейін ығыстырып қойды да, көк майсалы көгалдың үстіне жантая кетті.

– Осы жердің ауасы қандай тамаша десеңші! Мен де осы ауылда туып өстім. Сендер бақыттысындар, балалар!

– Коля ағай, одан да бізге әңгіме айтып беріңізші, – деп өтінді Олег, нағашы ағасының әрдайым күлкі ойнап тұратын қоңырқай көздеріне күлімсирей қарап.

– Не туралы айтып берсем екен?

– Өзіңіздің Құдайға қалай сенгендігіңіз туралы айтып беріңізші! Сіз бұл туралы ешқашан да әңгімелеген емессіз, – деді Саша.

– Айтыңызшы, Коля ағай! Айтыңызшы! – деп балалар түс-түстан қаумалап, шуылдап кетті.

– Тыңдандар онда! Әңгімелесем, әңгімелеп берейін!

...Мен ол кезде не бары алты жастағы баламын. Алапат соғыстың жаңа ғана аяқталған кезі. Біз – мамам, мен және осында тұрған Саша мен Олегтің мамалары, менің кішкене қарындасым Зина үшеуміз осы бір жасыл желек жамылған кіші-гірім ауылда тұратынбыз. Әкеміз майдан даласында қаза тапқан-ды. Мен әкем соғысқа аттанғанда әлі естияр бола қоймаған жас баламын. Сондықтан да әкемнің түрі есімде жоқ. Сол бір сұрапыл соғыс жылдарындағы ел басына күн туған қысталаң шақ, қиын кезеңдер жайлы кітаптан оқып, білетін боларсындар. Сол жылдары шешем колхозда жұмыс істейтін. Фермадағы бұзауларды күтіп-бағатын. Олар демалыс дегенді мүлде білмейтін. Жасым кіші болса да, мен шешеме колхоздың жұмысында

да, үй шаруасында да қолғабыс беріп, бір жағынан сүйеніш болуға тырысатынмын. Зина да қолынан келгенше тырысып бағатын. Сол жылдар бұғанасы бекімеген жас балаларды ерте есейтті емес пе?

Күндердің бір күнінде біздің ауылдың шетіне таман орналасқан үйлердің біріне қаладан көп балалы отбасы көшіп келді. Соғыс жылдары қалада өмір сүріп, күнелту өте қиын болғандықтан, қаланың көптеген тұрғындары ауылдарға көшіп келіп жататын-ды. Жаңадан қоныстанушылардың отағасы сауаты жоғары, салиқалы жан көрінеді. Еңбек десе ішкен асын жерге қоятын еңбекқор еді. Біздің колхоздың жұмысына белсене араласып кетті. Соғыс жылдары ел ішінде ер адамдар ілуде біреу ғой. Соғыстан аман қалып, елге оралғандар, белгілі бір себептермен тылда қалған еркектер жеті-сегіз адамның атқаратын жұмысын бір өздері атқарып жүрді. Ол кездегі өмір талабы сондай еді.

Жаңадан қоныстанушылардың отағасының аузынан ешқашан да әбес сөз естімейтінсің. Арақ ішпейтін, темекі тартпайтын, айналасындағылармен әркез биязы, жылы шыраймен қарым-қатынас жасайтын. Оның балалары да биязы мінезді әрі тәртіпті балалар еді. Қандай істе де әкелерінен үлгі алатын.

Алғашында ауыл тұрғындары осы отбасының мүшелерін, оның отағасын келемежге айналдырып жүрді. Кейіндеп олардың жайсаң жанды адамдар, тәрбиелі отбасы екендігіне көздері жеткен соң, оларды қатты сыйлап, қастерлейтін болды. Біз сөз етіп отырған отбасының балалары жұмыстан бос уақыттарында жасы ұлғайған қарттар мен күйеулері, балалары соғыстан қайтпай, майдан даласында қаза болғандарға қолғабыс беріп, олардың үйлерін жөндеп, бау-бақшаларының жерін қазып беретін. Ең қызығы сол, олардан ешкім көмек сұрамаса да, өздері барып көмектесетін және ол үшін ақы алмайтын. Егер кімде-кімге көмек көрсетсе де, оларға Құдай туралы әңгіме айтуға тырысатын. Көрші ауылдағы шіркеудің қазіретіндей емес, өте қызықты да әсерлі етіп, ұғынықты тілмен әңгімелейтін. Сондықтан да болар, олардың айтқандарын жұрт қызыға, ынталана тыңдайтын. Бір таңқаларлығы, олар мойындарына крест тақпайтын, икондарға (әулиелердің суретіне) қарап шоқынбайтын. Жаңадан көшіп келген отбасының бибісі де мейірімді әйел болатын. Біреу ауырып қалыпты деген хабарды естісе болды, дереу оған қол ұшын беріп,

көмектесуге асығатын. Ол әйел қалада тұрғанда медбике болып істеген көрінеді.

Қызмет етіп жүрген кезінде ол сырқаттарды тек дәрі-дәрмектермен қамтамасыз етіп қана қоймайтын, олардың ауруларына шипа тілеп, Жаратушыға сиынатын.

Көп ұзамай біздің ауылда сенушілердің шағын топтары пайда бола бастады. Майданда қаза тапқан майдангерлердің жесір қалған әйелдері жексенбі сайын қауымға барып, Құдайға сиынып, өздерінің дұға-тілектерін бағыштайтын. Колхоз басқармасына бұл жай мүлде ұнамайтын. Сол кездері қауымдарды жабу басталды. Көрші ауылдағы қауымды жауып, мәдениет ошағы – клубқа айналдырды. Оның бер жағында сенуші адамдар туралы ақылға сыймайтын лақап тарап, ауылда бір келеңсіз жағдай болса, бір нәрсе жоғалса, немесе біреудің малы өлім-жітімге ұшыраса болды, діндар адамдардан көретін. Өсек-аяң таратушылар көбіне-көп бұл дін біздің дініміз емес, діндармыз деп жүргендер өздері қайырымды сияқты болып жүреді де, астыртын зиянкестік істейді, – деп жала жабатын болды. Міне, содан былай сенушілерге колхозда қысым жасай бастады. Бірде еңбекақыға берілетін дән таратар кезде сенушілерге сапасы нашар дән берді. Біресе олардың балаларын мектепке кіргізбей қоятын болды.

Жоғарыда сөз етіп отырған отбасы мүшелерін мен жақсы білетінмін. Мамам Зина екеумізді жексенбі күндері өтетін солардың жиынына ертіп барып тұратын. Біз онда Құдай туралы көп білдік, өзіміз де сиынуға үйрендік. Мамам мойнындағы күміс қресін шешіп тастады. Сөйтіп, ауыл маңындағы шағын өзен жанында суға шомылдыру рәсімінен өтіп, мәсіхшілердің қауымына қабылданды. Ол рәсімге бес адам қатысты. Әдетте, алғашқы қадамның қиындықтары да мол болады емес пе? Сол кезде шешеміздің де басынан осындай ауыртпалықтар өтті. Оны мазаққа айналдырған кездері де болды. Соған қарамастан ол кісі сенімінен бас тартқан жоқ. Құдайға сенгеннен кейін мамамның көңіл-күйі дәл бүгінгідей жадымда жатталып қалыпты. Ол байсалды әрі қуанышты көңілде жүретін. Содан бастап біздің отбасымызда өзара ынтымақ, жарасымдылық пайда болды.

Күзде әлгі мәсіхшілер отбасының ауылдан көшіп кетуіне тура келді. Олармен айырылысу сәті бізге өте ауыр тиді. Кететін күні олар тағы да бір рет суға шомылдыру рәсімін өткізді. Олар қалаға кетерлерінде мүмкіндігінше келіп тұруға, біз үшін сиынуға уәде берді. Біздің ауылдағы

ақсақ жылқы бағушыға Киелі кітапты қалдырып кетті. Осы жерде жиындар өткізіп тұруды да соған тапсырды. Сөйтіп, мәсіхшілер бұдан былай да жиындарда бас қосып тұратын болды.

Қыста шешем ауырып қалды. Қиын жұмыстардың салдарынан онсыз да нашар денсаулығы одан сайын нашарлай түсті. Көктем шыға ол кісі дүние салды. Қайтыс болар алдында шешем Зина екеумізді қасына шақырып алды да, батасын беріп, бетімізден сүйді. Сөйтті де жаңағы мәсіхшілердің мекен-жайы жазылған умажалған қағазды менің қолыма ұстата салды.

– Сен оларды тауып ал, ұлым. Зина екеуің соларға барындар. Олар сендерді қиындықта қалдырмас. Мен титықтап қалдым. Енді Исаға баруға бет бұратын уақытым болды. Қандай да бір әбестік болса, кешіріндер мені, балаларым!

Кеберсіп, көгере бастаған еріндерін әрең қимылдатып жатып, шешем бізге: “Құдайды ұмытпаңдар. Әрдайым сиынып жүріңдер. Бір-біріне қайырымды болыңдар”, – деп өсиет айтты өлерінде. Біз қарындасым екеуміз көзімізден жас парлап жылап отырып, аяулы анамызбен қоштастық. Біздің шағын қауым шешемізді біз тұратын жердегі шағын молаға жерлеуге көмектесті. Бізге басу айтып, екеуміздің өмірімізге жеңілдік тіледі.

Мамам өлер шағында бізге Құдайды ұмытпаңдар деген еді ғой. Шынтуайтқа келгенде біз қалайша Жаратушыны ұмытпақпыз? Ендігі жерде Жаратушыдан басқа бізге сүйеу болар да, көңілімізге медеу болар да ешкім жоқ еді.

Сол жылы көктем айында біз – қарындасым екеуміз өзіміздің мәсіхшіл достарымызды іздеуге аттандық. Біз жаяулап жүргеннен жалаң аяқтарымыз жарақаттанып, әбден шаршаған күйде қалаға әрең жеттік. Қиындықтардың бәрі артта қалды ғой деп ойлаған едік. Қателескен екенбіз. Базар алаңына тоқтап, тамақтанып алайық деген едік, панасыз, қаңғырып жүрген балалар бізді қоршап алды. Олар біздің жұпыны киім-кешегімізді, ауылдан алып шыққан азын-аулақ тамақтарымызды тартып алды. Сол сәтте бізді арашалайтын да ешкім болмады. Қарындасым екеуміз бүрсіп бір-бірімізге сүйеніп отырып, Құдайдан көмек сұрап, сиындық. Сөмкеміздің түбінде мәсіхшілердің мекен-жайы жазылған қағаз жатыр еді. Панасыз балалар бізді ең соңғы үмітімізден айырды: олар түйіншек сөмкемізді тартып алды. Енді шаң басқан ұзақ жолмен келген ізімізбен кері қайтуға тура келді. Осыны

ойласақ, жылағымыз келеді. Бірнеше күн бойына жаяу жол жүріп, арып-ашып келген едік. Ол кезде азын-аулақ тамағымыз да бар еді. Енді ол да жоқ. Сол кезде мен жаным күйзеліп тұрып, Құдайға сиындым:

– О, Жаратқан! Егер Сен бар болсаң, бізге көмегінді беріп, мәсіхшілерді тауып алуымызға көмектесе гөр! Біздің халіміз мүшкіл болып тұр, – дедім шын ниетіммен.

Менің жаным түршігіп, басыма неше түрлі күдікті ойлар келді. Құдайға шүкір, біздің басымызға түскен қиындықтан құтылуымызға Құдайдың көмегі тиді.

Қарнымыз ашып, шаршаған күйде ауылға қайтып келе жатқанымызда Зина абайсызда жығылып қалып, аяғын шығарып алды. Ол мүлде жүре алмай қалды. Мен өзіміз тұрған жердегі үйлердің бірінің қақпасын қақтым. Үйден шыққан әйелге жағдайымызды түсіндірдім де, бізге көмек беруін өтіндім. Үй иесі әйел бізге пісірілген картоп берді де, қақпасын жауып алды. Оған да қуандық. Картопты жеп, біршама әлденіп алдық. Осы көшедегі бір үйдің жанындағы кең сәкінің үстіне бүрісіп жатып, Зина екеуміз ұйықтап қалыппыз. Бір уақытта бізді бір әйел оятып, жағдайымызды сұрады да, өзінің үйіне ертіп барды. Біздің ұйықтаған жеріміз сол әйелдің үйінің жаны екен. Жаңағы әйел біздің басымыздан өткен жайларды тыңдап отырып, көзіне жас алды. Біз өзіміздің бастан өткен әңгімемізді сонау жылы біздің ауылға мәсіхшілердің келгенінен бастадық. Содан соң шешеміздің қайтыс болғанын, осы әйелдің өзімен қалай кездескенімізді тәптіштеп айтып бердік. Үй иесі әйел үлкен құлақшынға су ысытты да, екеумізді шомылдырды. Содан соң үстел басына отырғызып, тамақ берді. Тамағы өте дәмді екен. Біздің көңіліміз жай тауып қалғандай болды. Осылайша біраз отырғаннан кейін, жаңағы әйел әңгімесін бастап кетті:

– Сендердің іздеп келген адамдарыңды мен білемін.

– Жақсы болды ғой. Онда бізді солардың үйіне ертіп барыңызшы, апай, – дедік біз.

– Олар жақында біздің қаламыздан басқа жаққа көшіп кеткен еді, балалар. Нағыз сенуші адамдарға өте қиын тиеді. Оларды әрдайым қысымға алады. Соған байланысты олар тұрғын жайларын жиі-жиі ауыстырып, көшіп жүрулеріне тура келеді. Бұл Құдайдың ықтиярындағы іс болар. Өйткені олардың барған жерлеріндегі адамдар Жаратушыны танып, Мәсіхті қабылдайды. Мен де сондай

сенушілердің бірімін. Сендердің достарың осы жақын маңда тұратын. Олардың үйлерінде әрдайым көп адам жиналатын. Мен де өзімнің көптеген көршілерім сияқты солардың үйлеріне барып жүргенде мәсіхшілер қатарына қабылдандым.

Біздің жүрегімізде жаңа ғана пайда болған үміт сәулесі лезде сөнгендей болды. “Достарымызды енді ешқашан да көре алмайтын болдық қой”, – деп қатты қиналдык.

– Балалар, менің үйімде қалыңдар. Жаратқан Иеміз сендердің дүғатілектеріңді қабыл алып, менің үйіме алып келген болар. Мен жалғыз тұрамын. Сүм соғыс мені жақын адамдарымнан айырды. Бірге болсақ көңілді болар.

Үй иесі әйел арық саусақтарымен көзінен аққан жасын сүртіп тастады. Біз оған сеніп, ұсынысын қабыл алдық.

Жылдар жылжып өтіп жатты. Есейе келе мен, Құдайдың бізді Зина екеумізді жебеп, қорғағанын және сол апаймен ұшырастыра отырып, көмек көрсеткендігін ұғындым. Бір жыл өткен соң бізді өзінің бауырына басып, қамқорлығына алған апайды “мама” деп атайтын болдық. Ол бізге жүрек жылуын, ыстық ықыласты аналық сүйіспеншілігін бере білді. Біз де ол кісіге қатты бауыр басып, жақсы көріп кеттік. Өкіл шешемізбен бірге мәсіхшілердің Құдайға сиыну жиындарына барып, Киелі кітапты бірге оқып, бірге сиынып жүрдік. Құдай бізді барлық ісімізде жебеп, қолдап отырды. Біз есейіп, ер жеттік. Зина осы сендердің ауылдарыңда тұратын мәсіхші жігітке тұрмысқа шығып, осында көшіп келді. Мен шешеммен қалада қалдым. Ол кісі өлер-өлгенше менің отбасымда бізбен бірге тұрды. Енді екі мамамыз да бізді аспан көгінде тосып жүр. Уақыты жеткенде біз ол кісілердің рухымен қауышарымыз хақ. Солай емес пе, балалар?

... Алау оты шытырлап жанып, ұшқын атады. Жақын көлшіктерде бақалар шулап, бақылдайды. Коля ағайдың әңгімесінен қатты әсер алған балалар үнсіз күйде отыр. Коля ағай алауға қараған бойда бірсыпыра отырды. Үйге келген соң Саша мен Олег қалалық әжелерінің сарғайып, ескірген суретіне қала қарап, ойға батты. “Мамамыздың басынан небір ауыртпалықтар өткен екен-ау”, – деп ой толғады балалар. Мамаларының әрдайым тілін алып, айтқандарын екі етпей, сыйлағандары қандай жақсы болған. Балалар осы қылықтары үшін өздеріне риза болысты.

СҮЙКІМДІ АЖАР

Анардың ата-анасы жас сәбидің дүниеге келуін асыға күтуде. Мамасы өзінің төрт жасар қызы Анарға: “Жақында сенің інің немесе сіңілің болады”, – деп ескертіп қойған-ды. Бұл жаңалық Анарды қатты қуантты.

– Енді мен де нағыз бесік арбамен жол жиегіне шығып, серуендейтін болдым ғой! – деп шаттанды Анар.

Кішкене сәби туған соң, оған өзінің жаңа ойыншықтарын беріп, оны ойнататын болады. Мына бұрышқа кішкене баланың ұйықтайтын төсегі қойылмақ. Осы төсекте кішкентай кезінде Анардың өзі жатқан болатын. Ойыншақтар мен ойнай білу үшін ол алдымен біршама өсуі керек. Мамасы болашақ бөбектің киім-кешек, төсек-орнын, жөргектерін алдын ала дайындап қойған-ды. Баланы жөргектейтін үстелдің жанында тұратын шкафтың ішіне жаңа туған нәрестеге кигізетін түрлі-түсті гүлдері бар киімдерді жинап қойыпты. Осының бәрін аударыстырып көрген соң, Анар болашақ бөбекке арнап әдемі ойыншықтар және басқа да сыйлықтар алу керектігін айтып, мамасын асықтырды. Мамасы қызына еш жауап қатпастан тек езу тартып күлді де қойды.

Ұйықтар алдында Анар Құдайға сиынып, өзінің жүрек түкпірінде жүрген тылсым сырларын ақтарды: “Мамасы іні сыйламай, сіңілі сыйласа екен”, – деп армандайтынын айтты. Інің болғаны да жақсы ғой. Бірақ сіңілің болғаны одан да артығырақ. Өйткені оның шашы өскенде, тұлымшағын өріп, үлпілдеген әсем банттардың неше түрлісін тағуға, үлбіреген әсем шілтерлермен өрнектелген көйлектер кигізуге болады. Өзімде бар қуыршақтардың бәрін де соған сыйлар едім. Ата-анасы, әсіресе папасы неліктен ұл туғанын аңсайды екен!? Олар ұл балалардың көбіне-көп шәлкес мінезді, сотқар болатынын білмей ме, әлде?!..

Соңғы кездері Анар қызық түстер көретін болды. Бірде бесік арбаны сүйретіп, көшенің қақ ортасымен келе жатады. Оның ішінде отырған екі беті томпиған бал бөбек өзіне қарап күліп, кішкене қолдарын созады. Енді бірде кіп-кішкентай сүйкімді қызбен қуыршақ ойнап отырады. Тағы бір жолы мамасы егіз бөбек туған екен, бір інісінің, бір сіңлісінің дүниеге келгеніне мәз-мәйрам болып қуанып жүреді.

Бір күні ұйқыдан оянған Анарға апасы мамасының перзентханаға түскендігін хабарлады. Әкесі мен қызы таңертеңгі астарын іше салысымен мамасының қал-жағдайын, дүниеге келген перзенттің ұл не қыз екендігін білу үшін әйелдер босанатын үйге барды. Бөлімше алдында тізімге қарап тұрған әкесі Анарға қарап желкесін қасыды:

– Анар, саған інішек сыйлаудың реті келмеді. Енді кішкентай сіңіліне қандай ат қоятыныңды ойластыр!

– Рас айтасың ба, папа?! Қандай жақсы болды. Өзім де сіңілім болса деп армандап жүруші едім. Құдайға да солай сиынғанмын.

– Е-е, менің ұлым болмағанына сен кінәлі екенсің ғой?! – деді апасы әзіл-шыны аралас, – жүр, онда мамаңды құттықтайық!

Аурухананың биік терезесінен қарап тұрған мамасына Анар бастырмалата сұрақ қойып жатты:

– Мама, менің сіңлімнің түрі қандай? Әдемі ме? Маған тартқан ба? Қалай жылайды?

Анар үйге көңілді оралды. Кешкісін апасы екеуі жаңа туған нәрестеге қоятын атты ойлап бастары қатты. Ақырында тапты да. Ұйықтар алдында апасы: “Кішкентай қыздың атын Ажар қояйық”, – деп ұсыныс жасады. Енді апасының Анар және Ажар деген екі қызы бар.

Мамасы мен кішкентай сіңлісі перзентханадан оралғанда, Анар кішкентай сіңлісінің түрін көруге асықты. Өзінің Нүрия атты қуыршағына ұқсаған сүйкімді шығар деп ойлады ол. Жөрегіні ашқанда, көзіне мөлтілдеп жас толған, тақыр бас баланы көрді. “Аузында бірде-бір тісі жоқ. Ажар қалай тамақ ішер екен, – деп уайымдады Анар. Мойыны қатпар-қатпар, қарны қампиған, қол-аяғы шидей. Нүрияға мүлдем ұқсамайды ғой мынау!”

Анар өзінің кішкене сіңлісіне қарап тұрып, көңілі жабырқады: “Мұндай бөбекті далаға бесік арбамен алып шығып, серуендетудің өзі ұят қой! Көрші үйде тұратын Айнұрдың сіңлісі өте сүйкімді-ақ. Шашы бұйра, көздері тостағандай, тістері де әдемі. Ата-анасы жаңа туған сәбидің жанынан шықпай, еміренетіні несі екен?”

Анар Исаға сиынып, сіңлісінің өзінің көңілдегідей болмағаны үшін ренішті екендігін айтып, мұңын шақты.

– О, Жаратқан! Мен бұдан басқа сіңлім болса деген едім. Мен үшін түрі әдемірек сіңлі тауып бере алмадың ба? – деді Анар жыламсырап.

Мамасы Анардың бір нәрсеге ренжіп жүргенін қабағынан таныды. Оның себебін білген соң, ол ішек-сілесі қата күліп алды да, қызының құлағына сыбырлап:

– Қамықпа, қызым! Мен саған бір құпия сырдың бетін ашайын. Тыңдап ал! Жаңа туған кезінде сенің де түрің осындай болған. Мен Жаратушыға күн сайын сиына отырып, сенің әп-әсем, денің сау, үлкен қыз болып өсуіңді тіледім. Менің тілеуім Құдайдың құлағына шалынғаннан ба, сенің тістерің, шаштарың өсті. Аяқ-қолдарың өзіңнің резинадан жасалған қуыршағыңның аяқ-қолдары сияқты топ-томпақ, сүйкімді болып қалыптасты. Енді, міне, сен көп-кәдімгідей есейіп қалдың. Сен де Ажар үшін сиынып көр. Көрерсің әлі, Жаратушы бәрін де өзгертеді.

– Рас айтасың ба, мама?! Ол әдемі қыз бола ма?

– Өте әдемі болады. Тек шыдамдылық, сабырлылық керек. Жаратушы Құдай біздің Ажарды лезде өзгерте алмайды. Біртіндеп өзгертеді. Осыған мойынсұнып, әрдайым сиынып жүруге сенің шыдамың жетер ме екен?

Анар ойланып қалды. Ендігі жерде кішкене сіңлісінің өсіп-жетілуі, дене бітімі, бет-әлпетінің қалыптасуы өзіне байланысты екендігін ойлап, өзіне жауапкершілік жүгі түскенін сезінді. Сіңлісін осындай күйде қалдырсын ба? Құдайға жалбарынып жүріп: “сіңілі бер” деп сұрады. Енді сол істі аяғына дейін жеткізу керек.

– Жарайды, мама, сіңілім үшін сиынармын. Осыдан не шығар екен, көрейік.

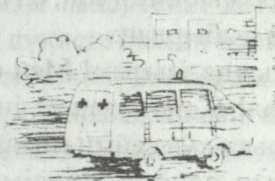
Сол күннен бастап Анар үзбей сиынып, Құдайдан кішкентай сіңлісінің тістері, шашы өсіп, өзі сүйкімді де тәтті қылықты бөбек болуын тіледі.

Анардың тілектері Құдайдың құлағына шалынған ба, Ажар күннен күнге өзгеріп, беттері томпыып, қап-қара бұйра шаштары өсіп шықты. Қызыл иектерінде қылтиып шыққан тістерін көргенде Анардың қуанышы қойнына сыймады.

– Менің Жаратушыға сиынғаным зая кеткен жоқ. Тілектерім орындалды! – деді Анар қуаныштан жүзі бал-бұл жайнап. Мамасымен екеуі кішкентай Ажарды бесік арбаға отырғызып алып, аулада серуендеп жүргенінде сіңлісін көрген көршілер:

– Қандай сүйкімді қыз! Нағыз қуыршақ іспетті, – деп қызығатын болды. Мамасы мен Анар біріне бірі үнсіз қарап жымиып қояды. Олар

Ажардың осындай сүйкімді болғанының сыры неде екендігінің сырын жақсы біледі емес пе?

КҮЛПӘШ ӘЖЕЙ

Күлпәш әжейдің мінезі шайпау да мазасыз еді. Оның бұл мінезінен мезі болған аула балалары оның көзіне түспеуге тырысып, қашқалақтап жүретін. Ересектеу балалар әжейдің титығына тиіп, бір затын бүлдіріп тастауға тырысып, ол кісінің әбден зығырданын қайнатуға әуес. Қабағын қарс жауып, бұлтша түнеріп жүретін адаммен шүйіркелесіп сөйлесудің реті келе бермейтін. Айдардың да Күлпәш әжейді суқаны сүймейтін. Қарт әжей оның Құдайға сенетінін бетіне басып, келемеждеген күндері де болған. Әжейдің бұл қылығын әкесі мен шешесіне айтып келген еді, олар:

– Ол кісі үшін сиынып, Құдайдың рақымы түсіп, мінезін өзгертсе, ол кісінің жүрегіне сүйіспеншілік, ілтипат сияқты абзал қасиеттерді дарытса екен, – деп сиынған орынды. Ол кісіні әбес қылығы үшін жазғыруға болмайды. Өйткені ол Құдайды танып, білмеген адам, – деп Айдарға басу айтты.

– Осындай мінезі нашар кемпірдің қай жерін жақсы көріп, қай қылығы үшін сиынуға болады? Түк түсінсем бұйырмасын, – деді Айдар күйіп-пісіп.

Айнала қызық думанға бөленіп, жаз шығып келе жатты. Балалар далада асыр салып ойнайды. Олар түннің бір уағына дейін далада жүреді. Ересек адамдар да осы мезетте далада отырғанды ұнатады. Шал-кемпір атаулы ауладағы орындықтардың бәріне жайғасып отырып алады. Осы үйдің ауласындағылар Күлпәш әжейдің көптен бері көрінбей кеткендігін айтып жүрді. Біреулер “Күлпәш әжей төсек тартып, ауырып жатқан көрінеді”, – деген хабарды жеткізді. Дәл сол күні кешкісін Айдар осындай “қуанышты” хабарды ата-анасына айтып келді.

– Жақсы болды ғой! Енді ауланың балаларына күңкілдеп үрсатын, оларға ақыл үйрететін, құлақтарынан жұлқылайтын ешкім жоқ, – деді Айдар қуанғанын жасырмай.

Ата-анасы Айдардың бетіне қарап, біраз үнсіз отырып қалды. Біраздан соң мамасы оған:

– Құдайды танымаған адам жақсылыққа бой ұсына алмайды. Сен Күлпәш әжейді көп кінәлай берме! Ол кісі ел басына күн туған сұрапыл соғыс жылдарында көптеген қиындықтар мен ауыртпалықтарды басынан кешірді. Оның басына түскен бақытсыздық жағдайға қуана көрме, балам. Одан да екеуміз барып, ол кісінің көңілін сұрап келейік! Біз осындай қайырымды болмасак, бізге Құдай риза болмас. “Мен сырқаттанған едім, көңілімді сұрамадыңдар, өзегім талып, ашыққан едім, тамақтандырмадыңдар”, – деп бізге Иса реніш білдірері хақ.

– Мама, мен ол кісі үшін үйде отырып-ақ сиына берейін. Сен өзін барып кел, жарай ма!

Мамасы қағаз қапшыққа жаңадан пісірілген самсаны толтырып, шағын құлақшынға сорпа құйып алды да, Күлпәш әжейдің үйіне қарай беттеді.

Айдар мамасына уәде еткеніндей, ол кете салысымен сиына бастады:

– О, Құдайым, Күлпәш әжейге өмірлік сабақ үйреткенің үшін рахмет! Бұдан былай ол балалардың мазасын алып, оларға қағажу көрсетпейтін болады. Оның істеген қылықтары үшін жазалағаның игі болды. Мен де оны осылайша жазалаған болар едім. Сиынып болған соң бала ойнауға кетті. Біраз уақыттан соң аулаға “Жедел жәрдем” машинасы келіп тоқтады. Ақ халатты дәрігерлер осы үйдің бір есігіне кіріп кетті. Біраздан соң олар аурухананың үлкен зембіліне салып, Күлпәш әжейді алып шықты. Қарт әрең демалып жатыр екен. Кірпіктері әрең қимылдайды. Зембіл көтерген медицина қызметкерлерінің соңында мамасы келе жатты. Ол қабағы түсіп тұрған баласы Айдарды құшағына қысып тұрып:

– Бұл кісінің ауырғанын ертерек білмегеніміз өкінішті-ақ. Құдай ол кісіні жақсылығымен жарылқап, шипасын бере гөрсін деп тілейік!

Сол күні Айдардың мамасы ауруханаға барып, әжейдің көңілін сұрап қайтпақ болды. Ал ертеңіне ауруханаға Айдардың барып келуін өтінді. Күлпәш әжейге қажетті бір зат апарып беру керек еді. Амалсыздан Айдар мамасының өтінішін орындауға келісім берді.

Дәрі иісі аңқыған палатада Күлпәш әжейден басқа тағы да екі әйел жатыр екен.

– Сен кімді іздеп жүрсің? – деді сол әйелдердің бірі.

– Мен Күлпәш әжейге келген едім.

– Күлпәш әжей, сенің немерең қандай сүйкімді бала! – деп әлгі әйел жылы шырай танытты. Сөйтті де, бөлменің бұрышына таман орналасқан Күлпәш әжейдің төсегін мезгелді.

Қарт кеберсіген еріндерін өзер қимылдатып, Айдарға қарап езу тартты. Оның түрінен хал-жағдайы нашар екендігі көрініп тұр. Айдар ол кісіге не айтарын, не туралы сөйлесерін білмей, сасқалақтап қалды. Тек төсегінің жанында тұрған кішкене үстелдің үстіне мамасы беріп жіберген түйіншек затты қоя салып:

– Мынаны мамам сізге беріп жіберген еді, – деді.

– Рахмет, балам! Бір сәтке қасыма отыршы!

Айдар оның төсегінің жанында тұрған орындыққа отырды. Ол әжейдің әппақ қудай болған шашына, аурудың зардабынан шүңірейіп, солғын тартқан көздеріне, кеберсіген еріндеріне қарап, оны аяп кетті. Қарттың қазіргі келбеті жанжалқой, пысық әжейдің бұрынғы түріне мүлде ұқсамайды. Ол кісі кенеттен өксіп жылап жіберді. Содан соң көздерінің жастарын сығымдап қойып:

– Кешір мені, Айдаржан! Құдай үшін! Мен саған зәбір көрсеткен едім. Кешір! Менің о дүниеге аттанатын сәтім де жақындап қалған іспетті. Сен Құдайға сенесің ғой. Менің оғаш қылықтарымды кешу етсін деп Құдайға сиыншы! Өтінемін сенен! Өлімнен қорқып, жаным түршігеді.

Айдар жақында ғана осы әжей үшін Құдайға сиынып, дұға істегені есіне түсіп, ұялғанынан жерге кіре жаздады. Бала әжейге басын изеп, ишарат білдірді де, тездетіп палатадан шығып кетті. Өлім туралы Айдардың ойына келмепті. Дәл осы сәтте өлім аузында жатқан қартқа иненің жасуындай болса да, көмек бергісі келді.

– О, Жаратқан Ием, Күлпәш әжейді кешіре гөр! Оны бұдан былай жазалай көрме! Ол кісінің қалай қиналып жатқанын көріп тұрған боларсың, – деп Айдар бар ниетімен сиынды.

Келесі күні ата-анасымен ақылдасып алды да, қолына Киелі кітапты алып, ауруханаға беттеді. Ол Күлпәш әжейдің төсегінің жанында отырып, Осы Киелі кітаптан Иса туралы, Оның сүйіспеншілігі, кешірімі жайлы оқып берді. Көрші палатада жатқан аурулар да осында келіп, Айдардың оқығандарын ерекше көңіл қойып, сүйсіне тыңдасты. Айдардың әкесі де әжейдің көңілін сұрап, халін біліп тұрды. Ауруханада жатқандар ол кісіге өздерінің ойларында жүрген көкейкесті

сұрақтарын қойып, көп жайдан хабардар болғандары үшін дән риза болды.

Сол жылдың көктемінде Күлпәш әжей дүние салды. Өлер алдында ол Исаны жүрегіне қабылдаған еді. Оның өлімнен қорықпай, аспан көгіндегі мәңгі өмірге берік сеніммен аттанғаны да осыдан болар. Соның әсерінен қарт әжей дүние салар алдында өзінің мәңгі тірі болатын рухын, Исаның даңқы асқан салтанаты күтулі екенін жақсы түсінген болатын.

Уақыт жылжып өтіп жатты. Айдар да кәдімгідей ержетіп қалды. Өзінің жадында жатталып, бала көңілінде мол әсер қалдырған сол бір күндер есіне түскен сәтте ол қолына Киелі Кітапты алып, ауруханаға баратын. Ондағылар Айдардың келгеніне қатты қуанатын. Ауруханада жатқан сырқат адамдардың арасынан Құдай Сөзін, ғибраты мол әңгімелерді тыңдап, Құдайды таныған соң, тәубеге келіп, өздерінің күнәларынан бас тартып, жақсылыққа бет бұратын адамдар кездеспесіне кім кепіл?

ВАСЯ – СЫҒАН БАЛАСЫ

Вася өзінің көрі әжесінің артынан еріп, жол шетімен келе жатты. Ол тым болмаса бір тиын тауып алсам ғой деген үмітпен жолға қарап келеді. Балмұздақ жегісі келіп барады. Күннің шыжыған ыстығы оның бүп-бүйра қара шашын қатты ысытып, басын пысынатып жіберді. Шөлдегеннен тамағы кеберсиді. Ол кей кездері әжесінен ақша сұрап алатын. Дәл қазір әжесі оған еш көңіл бөлместен, өзінің сорайған темекі трубкасын тартып, өзімен-өзі болып келе жатыр. Оның беліне байлап алған қапшығында ақшасы бар. Қапшығының аузын түйреуішпен түйреп алыпты. Ол ақшаға Васяның қолы жете алмас. Жол бойы көзін сүзіп, қарап келеді. Сонда да тапқан ақшасы жоқ. Бала «кімнің ақшасын жымқырсам екен» деп қиялға шомды. Ақырында олар үлкен дүкеннің жанына келіп тоқтады. Әжесі дүкенге қарай беттеді. Вася осы жерде ақша тауып, табысқа кенелудің реті келіп тұрған шығар деген үмітпен әжесінің артынан томпаң қағып жүгіре жөнелді. Қарт кезекте тұрғандардың ең соңына барып, кезекке тұрды. Вася дүкеннің басқа бір бөліміне қарай беттеді.

Бұл жерде адамдар өте көп екен. Мұнда тұрғандардың сыртынан бағдарлай қарап жүрген Васяның көзіне әдеміше келген жас әйел ілікті. Ол ешкімге көңіл бөлместен өзімен-өзі болып, дүкен сөрелерін қарап жүр екен. Қолындағы үлкен сөмкенің ауыз жағынан сырты гүлдермен әшекейленген әмиянның бір шеті көрініп тұр. Осындай қазына көзін көргенде Васяның қуанғаннан басы айналып кеткендей болды. Вася жаңағы әйелдің жанына ақырын басып келді де, әмиянын жып еткізіп суырып алды. Жаңағы әйелдің бетіне қарауға дәті бармай, ол кейін шегініп бара жатқан еді, кенет бір адам қарулы қолдарымен оның құлағынан ұстай алды. Сыған баласы басын көтерген еді, түрі сұсты бір қарт өзіне ажырая қарап тұр екен.

— Ой, ұры неме! Қарындас, мынау сіздің әмияныңыз ба? Мен сенің көкеңді көзіңе көрсетермін, — деп гүжілдеген дауыспен әлгі қарт балаға сес көрсетті.

Ақырында жаңағы адам баланың басынан ұрайын деп қолын кезей берген еді, бала жан дауысын шығара әжесін шақырып, айқай салды. Сол-ақ екен әжесі де келіп жетті. Сөйтіп, жаңағы қартпен әжесі ежікелесіп, ұрсысып кетті. Осы кезді пайдаланып, Вася дүкеннен тайып тұрайын деп ұмтылған еді, жаңағы әмиян иесі оның қолынан мықтап ұстап алып, тырп етіп қозғалуға мұрша бермеді. Вася ол әйелдің әдемі көздеріне қарап тұрып:

— Кешіріңізші, апай! Мен абайсызда... Кешіріңізші, — деді жалынышты дауыспен. Жаңағы келіншек оны ерткен күйі далаға шықты.

— Қорықпа, балақай, саған ақша керек пе? Шындығынды айта ғой, — деп сұрады ол жұмсақ дауыспен.

— Иә, біраз ғана ақша керек еді. Балмұздақ сатып алу үшін. Әжем өте сараң, маған ақша бермейді. Менің балмұздақ жегім келеді.

— Сенің атың кім?

— Вася.

— Жасың нешеде?

— Білмеймін. Жетіде ме, әлде сегізде ме? Мүмкін, тоғызда болармын. Әжемнен сұрасаңыз болады. Сол біледі.

Жаңағы келіншек баланың басына қолын созды. Вася ол ұрып жібере ме, немесе құлағын жұлқи ма деп сескеніп қалды. Бірақ келіншек олай етпеді. Қайта еркелетіп, басынан сипады.

– Әй, ұрысымағым-ау! Сенің жымқырып алғаның әмиян емес еді, – деп жаңағы дорбашаның ішін ашты. Қараса ішінде кіп-кішкентай жалаңаш қуыршақ, шілтерлі қол орамал мен екі тал конфет жатыр екен. Бұл – менің кішкене қызымның сөмкесі. Ол папасымен бірге үйге қайтып кетті. Мен дүкен аралайын деп осында қалған едім. Ал ақша салған әмиян міне – менің қолымда. Жүр, менімен бірге балмұздақ сататын дүкенге баралық. Саған балмұздақ сатып әперейін. Өзімнің қызыма да ала салайын.

– Апай, сіз өтірік алдамайсыз ба?

– О не дегенің, өтірік айтып неғылайын?

Осы жерде Васяның әжесі дүкеннен шықты. Қатты ашуланғаны сондай, демігіп, екі иығынан дем алады. Қолында бір бөлке нан және шылымы бар. Қарт жас келіншекке шүйліге қарап қалды. Осы кезде Вася өзінің тілінде бірдеңелерді айтқан еді, оның ашуы басылып, сабасына түсті. Келіншектің басынан аяғына дейін көз жүгіртіп, сын көзбен қарады да, аяғын жай басып, үйіне қарай беттеді.

– Вася, кеттік пе?

Жаңағы келіншек дүкен жаққа беттеді. Бала қуанып кетті. Ол лезде-ақ жолдың ар жағына өтіп барып, дүкен жанында кезекте тұрғандардың қатарына барып, кезекке тұрды. Көп өтпей-ақ көңіл көгіндегі арманы балмұздақ оның қолына тиді де. Сырты шоколадпен қапталған «эскимо балмұздағы» қолына тиісімен, оның қуанғаннан көздері гүл-гүл жайнап кетті.

– Қандай тамаша! Жай ғана балмұздақ емес, сыртында шоколады бар балмұздақ! – деді қуанышты дауыспен.

– Сенің үйің қай жақта? – деп сұрады келіншек, – мүмкін баратын жеріміздің бағыты бір болар?

Сыған баласы кір-кір саусақтарымен өзінің үйіне баратын жолды нұсқады. Сөйтіп, ол екеуі сол бағытты бетке алып, жүріп келе жатты. Бала балмұздақты сүйсіне жеп келеді. Жеп болған соң балмұздақ ораған қағазды алды да, оны жақын тұрған үйдің дуалына жапсырайын деп ыңғайланды.

– Ей, достым, тұра тұр! Маған бер қағазын, – деді де, қағазды оның қолынан алып, сөмкесінің үстіңгі жағына сала салды.

– Бекер істедіңіз ғой! Өте әдемі еді.

– Әдемі екені рас. Бірақ осы үйдің қожайындарына ұнамауы мүмкін.

Вася, сенің папаң мен мамаң қайда?– Не дейсіз? Мен әжемнің баласымын ғой. Маған ол кісінің баласы болғаным жақсы. Бірақ кейде өттеген-ай дейтін кездер де болады.

– Оны қалай түсінуге болады?

– Кей кездері әжем мені қатты сабайды.

Вася өзінің шашын бес саусағымен сығымдап ұстап алып, әжесінің өзін қалай ұратынын бейнелеп, көрсетпек болды. Келіншек оның бұл қылығына ішек-сілесі қата күліп алды да:

– Сендер кіммен бірге тұрасындар? – деп сұрады.

– Кіммен болушы еді. Бәрімен бірге тұрамыз. Әжем мені ешкімге де ренжіттірмейді.

Екеуі сөйлесіп келе жатып, келіншектің үйінің жанына жеткенін байқамай қалды.

– Анау көк дарбазасы бар үйдің ар жағында тұрған үйді көрдің бе? Сол – біздің үйіміз. Егер асықпасаң, біздің үйге жүр.

Вася ұялуды білмейтін өжет бала еді. Жәудіреген қара көздерін ойнақшытпа:

– Барсақ, барайық! Әжем білмейді менің қайда екенімді.

Вася қақпадан жүгіріп шыққан алба-жұлба төбетті көргенде зәресі кете қорықты. Жалма-жан апайының юбкасынан қапсыра ұстап алышты. Сөйтіп, олар үйге де кірді. Жаңағы келіншек бес жасар қызы Нүргүл және оның папасымен таныстырды.

Нүргүл қуанғаннан мамасының мойынынан құшақтай алды да, оның қолындағы балмұздаққа қол созды. Содан соң өзінің кішкентай сөмкесін алды. Васяны көрген кішкентай қыз бейтаныс баланың бетіне таңырқай қарап қалыпты. Бұрын-сонды Нүргүл өзінің үйінде мұндай қонақты көрген емес. Баланың бұйра шашы тікірейіп, үйпатұйпа болып тұр. Үстіне киген майкасының қарынындағы түсында үңірейген жыртық бар. Қысқа шалбарының белін солдат белдігімен буынып алышты. Қол-аяғы, беті кір-кір. Ол жалт-жұлт еткен қара көздерімен қызға қарап күлімсіреді. Нүргүл балаға аңырайып қарап тұрып, қолындағы балмұздағының еріп бара жатқанын да байқар емес.

– Біздің үйге келген қонақ кім болды екен? – деп күлімсіреді күйеуі. Келіншек баламен қай жерде, қалай кездескенін қызық етіп айтып

берді. Бұл ретте ол Нүргүлдің сөмкесі туралы тіс жарып ештеңе айтпады.

– Бірнеше минуттан соң Ләйлә апай Васяны қояр да қоймай ваннаға кіргізді. Ол ваннаға кіре салысымен Ләйләнің көзін ала беріп, көгілдір түсті, хош иісті сабынның дәмін татып көрді. Сол-ақ екен, жүрегі айнып, лоқсып көпке дейін аузындағы сабын татитын көбікті түкіріп жүрді. Апай Васяның басына бір сұйық затты құйып, шашының кірін езіп, жуа бастады. Қарсыласайын деген еді, ол Васяға:

– Қарсыласатын болсаң, Нүргүлдің папасына сөмке туралы айтып беремін. Сонда ол сені жақсылап сабайды, – деп қорқытып қойды.

Вася қорыққанынан дымын шығармай, төзіп бақты. Апай оны душтың астына тұрғызып, шомылдыра бастағанда ол судан түншығып, қатты қысылғандығы сондай, жылағысы келіп, өзін әзер тоқтатты. Тезірек сыған әжесіне кеткісі келді.

Шомылдырып болған соң, Ләйлә апай оны құдды бастықтың баласындай, мұнтаздай етіп киіндірді. Оның жас шамасы дәл Васядай баласы бар көрінеді. Қазір ол ауылдағы әжесінің үйіне қонаққа кеткен екен. Оның баласы күзде үшінші сыныпқа барады. Сөйтіп, Вася көгілдір түсті майканың сыртынан алабажақ гүлді жейде, қара түсті қысқа шалбар киіп, әп-әсем болып ваннадан шықты. Вася айнадан өзінің кескінін көргенде көңілі көтеріліп қалды. Ол дәл осы сәтте сығандар биін билеп, әжесінің сүйіп айтатын әнін айтқысы келіп кетті. Бірақ оның концертінің шырқын иісі тамаша, дәмді ас бөліп кетті. Вася адамдар күнделікті осылай өмір сүреді екен-ау деп таңданып қалды.

– Ой, мен бекер сыған болып туған екенмін, – деді ол түскі асты ішіп болысымен. Оның бұл қылығына Ләйләның күйеуі ішегі қата күліп алды. Васяның үйіне қайтқысы келмеді. Ләйлә апай оның шашын қысқартып қырқа бастаған еді, оған да қарсы болған жоқ. Бұдан соң ерлі-зайыптылар оның қолына түрлі суреттері бар кітапты берді. Ол суреттерде ақ киім киіп алған қанатты адамдар, өте қымбат киімдер киген бай адамдар бейнеленіпті. Айқышқа шегеленген адамның бейнесі баланың көзіне оттай басылып, ерекше әсер етті. Оны көрісімен Вася суреттегі адам өзіне таныс екендігін, суреттегідей айқышты әжесі мойынына тағып жүретіндігін айтты. Бұл кім деп сұрағанында ағасы: Бұл – Иса Мәсіх деген еді.

– Ол біздің өмірімізді сақтап қалу үшін өзінің өмірін пида етті. Содан кейін ол қайтадан тірілді. Енді Ол аспан көгінен біздерге қарап тұр. Ол сені өте жақсы көреді.

– Не үшін?

– Сенің адам баласы болғаның үшін, түсінесің бе? Ол сенің әрқашан тамағың тоқ, киімің бүтін болып, денің сау, бақытты болуыңды қалайды. Сен Ол үшін өте қымбатсың!

Бала апайдың айтқандарының түгелін түсіне қоймаса да, аспан көгіндегі Адамның өзіне деген осындай ілтипатты сүйіспеншілігі, қамқорлығы жанына жайлы тиді.

– Енді үйіне бара ғой, балақай. Егер Иса туралы егжей-тегжейлі білгің келсе, біздің үйге тағы да келерсің. Басыңа қиындық түсіп, көмек қажет болса, бізді іздеп тап!

– Жарайды.

Вася әдетте біздің естіп жүргеніміздей, алғыс айта алмаушы еді. Ол үйдегілердің бәріне күлімсірей қарады да, апайдың қолынан сүйіп алды. Иттің қасынан өтіп бара жатқанда бала онша сескене қойған жоқ. «Ит маған үйрене берсін, мен бұдан былай осында келіп тұрамын ғой», – деп ойлады ол ішінен. Дарбазаның сыртына шыға салысымен Вася әжесіне қарай жүгіре жөнелді. Өзінің басынан өткендерін оған айтып беруге асықты.

Қарт өзінің немересін әрең таныды. Баланың әңгімесін тыңдап отырып, ол арлы-берлі теңселіп жүрді. Ұзын түтікті шылығын тартып, ой үстінде болды. Өзі жер бетінде өмір сүргелі қаншама уақыт өтті десеніңші. Өзінің ұзақ өмірінде жақсыны да, жаманды да көрді. Бірақ алба-жұлба болған сыған баласына осылайша ілтипат көрсетіп, қамқорлыққа бөлеген адамды көрген емес. Әңгімесін айтып болған соң бала әжесінің тізесіне шығып алды да, оның мойнындағы крестінде бейнеленген адам бейнесіне ұзақ қарап отырды. Вася әжесіне мейірбанды Иса туралы түсінгенінің бәрін айтып берді.

Кешкісін Васяның бір топ туған-туысқандары бір жерге жиналып, мөре-сәре болып, көңілдерін көтерісті. Біреуі күледі, біреуі таңдайларын қағады. Әйтеуір самарқау қалған ешкім болған жоқ.

Көгілдір дарбазалы үйге баруға Васяның аңсары ауып тұратын болды. Ертеңіне сол үйге бармақ болып жиналған еді, әрқашан даналығымен ерекшеленетін әжесі немересінің көкейіндегі ойын түсіне қойды да, ол үйге баруға асықпауын өтінді. Әжесі Васяға: “Ол үйге

барғанда олардың бір нәрсесін сұраусыз алушы болма, оған көнбесең таяқ жейсің”, – деп қолындағы таяғын көрсетті. Бірақ Васяда ондай жаман ой болған жоқ еді. Бала Ләйлә апайды, оның кішкене қызы Нүргүлді және күйеуін, өте қызықты кітапты көргісі келіп, ынтызар болды. Бірнеше күн өткен соң сыған кемпір немересіне ол үйге баруына рұқсат берді.

– Сен неғып жоғалып кеттің, Василек, – деді Ләйлә апай оны қуана қарсы алып.

Ол Васяға мейірімді көздерімен елжірей қарағандығы сондай, баланың көңілі босап, жылап жібере жаздады. Бұрын-соңды оған ешкім де осылайша мейірімді қараған емес-ті. Ол Ләйлә апайдан көз алмай қарап қалды. Кішкентай қызы Нүргүл мен оның папасы бір жаққа кеткен екен. Үйде екеуі ғана қалғанына қуанып кетті. Ләйлә апай Васяның беті-қолын сабындап жуғызды да, столға отырғызып, тамақтандырды. Тамаққа қатты тойғандығы сондай, оның басы айналып кетті. Ләйлә баланы креслоға отырғызды да, оның сығандық өмірі туралы айтқан әңгімелерін көңіл қоя тыңдады. Бала сондай бір күлкілі оқиғаларды айтуға тырысып бақты. Бірақ оның айтқан әңгімелерінен Ләйлә апайдың түсі өзгеріп, жүзін мұң басқанына түсіне алмай-ақ қойды. Ақырында Вася осы үйде көрген кітабы туралы сөз сабақтады. Ләйлә апай ол кітапты шкафтың үстінен алып, оның беттерін асықпай парақтап отырып, Васяға Исаның дүниеге келуі тарихы жайлы байыппен әңгімелеп берді. Ақырында сөз тиегі Исаны айқышқа шегелеп, азаптап өлтіргеніне келіп тірелді. Бала бұл оқиғаны да демін ішіне ала отырып, көңіл қоя тыңдады. «Адамдар неліктен Иса Тәңірге қатыгездік көрсетіп, әділетсіз жазалаған екен» деп қапа болды.

– Менің жазығым болмаса да жиі-жиі сабайды, – деді Вася ағынан жарылып. Мен ғой өзімді қорғай алмаймын. Жас баламын. Иса сондай күшті бола тұра Өзін жәбірлегендерді неге өлтіріп тастамаған?

Ләйлә апай Васяның басынан сипап отырып, Исаның не себепті қаза болғанын балаға ұғынықты тілмен түсіндіріп беруге тырысты.

– Ол мен де Құдайдың қасында өмір сүрсін деп, өз жанын пидаткен бе?

– Иә, Василек. Мына суретті қарашы! Мұнда біздің Исаның қайтадан тірілген бейнесі суреттелген. Міне, Ол аспанға көтеріліп барады. Сол аспан көгінде Ол өзіне сенгендерді күтуде.

– Мен де Оған сенемін. Мына суретте бәрі ап-анық суреттелген ғой. Қалайша сенбессің? – деді сыған баласы таңданып.

– Білесің бе, Василек, дәл қазір Иса аспан көгінен саған қарап тұр. Сенің сөздеріңді естіп, сенімен тілдескісі де келетін болар.

– Сонда қалай, сіздердің үйлеріңіздің төбесі бөгет болмай ма?

– Жок, қымбаттым. Ол – Құдіретті Құдай. Оған еш нәрсе де бөгет бола алмайды. Оған бөгет болатын – тек біздің жүрегіміздегі жауыздық, жамандық, қастандық сияқты жат қылықтар мен күнәлар. Егер қаласан, қазір мен Оған сиынып, саған қамқорлық жасап, әрдайым көмектесіп жүруін сұрап, дұға етейін.

– Әрине, қалаймын. Бірақ, Ол маған қалай көмектеседі?

Осы бір көгілдір қақпалы үйде отырғандардың бірі сұрақ берсе, екіншісі оған жауап беріп, көп отырды. Ең ақырында Ләйлә апай жай ғана биязы дауысымен Құдайға сиынып, дұға тілектерін айтты. Осы бір жылы жүзді, ақ-жарқын әйел Васяның өмірін қуаныш пен үміт сәулесімен нұрландырғандай болды. Осы сәт балалардың сайқымазағына, ұрып-соққанына шыдап жүргенше, Исаға кетіп қалғысы келді. Сыған баласы Вася үшін бұл дүниеде өмір сүру қиын-ақ. Өйткені ол – тұл жетім.

Жаз айы тез-ақ өте шықты. Вася сүйіспеншілікке толы кішкене жүрегімен Исаны жақсы көріп, оған қалтықсыз сенгенін өзі де аңғармай қалды. Бала өзінің ең алғаш рет Құдайға сиынғанын жадында сақтап қалды. Ол жүрегіне жылы да жақын көрінетін отбасының жанында тізерлеп отырып, өзінің ағаттық істері үшін Құдайдан кешірім сұрап, Одан өзін ешқашан да шетке тастап кетпеуін өтінді. Қазір Вася күнә деген не екенін жақсы түсінеді. Күнәдан арылуға тырысып бағады. Сығандардың барлығы жиналып келіп, оны келемеждесе де, ол бұдан былай боқтық сөз айтпайды, ұрлық жасамайды, қолын жайып, қайыр сұрамайтын болады. Ендігі жерде Құдайдың өзін әке тұтты. Өмірде бұдан асқан игілік болар ма?

Күзге қарай Васяның өмірінде жанын жегідей жеген күйінішті жай болды. Сығандардың үлкен отбасы басқа қалаға қоныс аударды. Оның себебін ол білмейтін еді. Ләйлә апай мен оның отбасындағылармен қоштасу сәті оған әсіресе қиын тиді. Сол кеште ол Ләйләның үйіне келді. Оның тізесіне басын қойып отырып, солқылдап жылағаны-ай. Болған жайдың анық-қанығына жеткен соң, Ләйлә да көзінің жасын тия алмай, балаша еңіреп жылады.

Васяның кір-қожалақ бетінен сүйіп алды. Қоштасар сәтте Ләйлә Васяға Киелі кітапты сыйға тартты. Оған қоса түйіншекке салынған бірсыпыра затты қоса берді. Барлығы бірге отырып сиынды да, алдағы уақытта бір-бірімен кездесуді армандады.

– Мен неліктен сіздің балаңыз болмаған екенмін? Мен неліктен сыған болдым екен, – деді Вася сыбырлай сөйлеп.

– Оның себебі Құдай сенің халқыңды да жақсы көреді. Осыны есінде сақта, Василек! Өз халқың үшін сиынып, олардың да Құдайға сенуіне көмектес. Осыған уәде бересің бе?

Васяны олар үйіне дейін шығарып салды. Оның үйіне барған соң Ләйлә мен оның күйеуі Васяның әжесімен және ұзын бойлы әдемі сығанмен ұзақ уақыт бойына әлдебір жайлар туралы сөйлесіп отырды. Дәл осы кезде өзінің тағдыры туралы сөз болып жатқанын Вася білген жоқ еді.

Сығандар жол жүріп кеткеннен кейін Ләйлә жабырқап, көңілсіз күйде отырып қалды. Балалар өз бөлмесіндегі кілемшелерге Васяның суреттерін іліп жатты. Олардың папасы Васяның өмір сәттерінің әр кездерін бейнелеп, суретке түсіріп алған-ды. Бір жерде сыған баласы өзінің қалай билей алатынын көрсетіп тұрса, мына бір жерде Киелі кітаптың беттеріндегі түрлі суреттерді тамашалап тұр. Ал мына суретте ол балалармен бірге Құдайға сиынып отыр.

Бір жыл бойына Вася туралы еш хабар болмады. Жыл бойына бұйра басты сыған баласының амандығы үшін сиынып жүрді олар. Бір жыл өткен соң олар бір суық хабар алды да, соларды іздеп жол жүріп кетті. Бірнеше күн өткен соң олар Васяны алып, үйге оралды. Бала жүдеп-жадап, үстіндегі киімдері де алба-жұлба болып ескіріп кеткен. Ол машинадан түсіп, үйдің жанындағы дарбазаға сүйеніп тұрып, дауысын шығара жылап жіберді.

Жылама, ұлым. Енді сен өз үйіне біржолата оралдың! – деді Ләйлә апай. Бала апайының сөзіне қуанып қалды. Бірақ, Құдайды танымастан-ақ дүниеден өткен өзінің әжесін қатты аяп тұрды.

Осыдан бірнеше жыл өткен соң Вася өзінің алдына айқын мақсат қойды:

– Мама, мен өзімнің сыған баласы екенімді ұмытқан жоқпын, – деді ол, – оқып сауатымды ашамын да, өзімнің халқыма Ізгі хабарды жеткізетін боламын. Олар былайша өмір сүрмеуі тиіс.

– Құдай сені жебеп, көмектесе гөрсін, – деді шешесі оны қуаттап.

Өздеріңіз тұратын өлкеден ұзын бойлы әдемі келген сыған жігітті кездестіргендеріңіз бар ма? Қолына Киелі кітапты ұстап, арқасына жеті ішекті гитарасын асынып жүретін жас сыған Құдайдың Ұлы туралы әсем сазды әндерді айтып, өзінің халқы үшін әрдайым сиынып жүреді.

КІШКЕНТАЙ ІЗГІ ХАБАРШЫ

Балалар үйі Ардақ оқитын мектепке жақын жерде орналасқан-ды. Мектептен қайтып келе жатып Ардақ балалар үйінің алдындағы алаңда ойнап жүрген балаларды көретін. Олардың жас шамалары әр түрлі болғанымен, мінез-құлықтарында, көзқарастарында ортақ ерекшеліктері бар екендігін аңғару қиын емес-ті. Мектептен қайтып келе жатқанында балалар осы дарбазаның жанында тоқтап тұрып қалатыны бар.

Олардың кейбіреуі осы балалардың арасынан өздеріне достар тауып алған болса, екінші біреулері соларды келемеждеп, темір шарбақтарға қолдарын сұғып, ол балаларға конфет, печенье, сағыз немесе сағыздың қосымша беттерін ұсынатын. Балалар үйінің жеткіншектері мұнда келгендермен тез-ақ шүйіркелесіп, танысып кететін, берген сыйлықтарын қымсынбай-ақ қуана-қуана ала беретін. Ал ересектеу балалардың мінез-құлықтары мүлде басқаша еді. Олар өздерін жоғары ұстайтын. Оның себебі де бар болар. Ардақ кей ретте сол дарбазаның ар жағында ойнап жүрген жасы үлкен балалардың кішкене балаларды жәбірлегенін байқап қалатын. Сондай сәттерде Ардақтың көздеріне еріксізден жас толып, кішкене балаларға қол ұшын беріп көмектескісі келетін-ді. Оның қолынан не келсін? 5-сыныпта оқиды. Бірақ жас балғындарға көмектесудің басқа жолы да бар еді. Ол – Құдайға сиынып, бал бөбектерге жақсылық тілеу. Ол Исаға сиынып, жәбір көрген балаларға көмектесуін талай рет сұраған. Үйге келгенде сіңлісі мен мамасына мұңын шағып, болған жайды баяндайтын. Оның айтқандарын тыңдап отырған папасы балаларына өздерінің бақытты өмірі, өздерін аялы қамқорлыққа бөлеп отырған бақытты отбасы үшін Құдайға мың сан алғыс жолдап сиынуды ұсынып, ақыл беретін.

– Папа, ана балалар неліктен балалар үйінде тұрады? – деп сұрады сонда төрт жасар Майгүл.

Папалары балаларды бақытсыздық күйге ұшырататын алуан түрлі оқиғалар туралы әңгімелеп беретін. Мамасы да ата-анасыз өскен баланың өмірі ауыр екендігін айтып түсіндіретін. «Ондай балалардың басына қиындық жағдай туса, оларға қол ұшын беріп, көмектесер, мейірімін төгіп, еркелетер ата-анасы болмағаны қандай қиын десеңші!» – дейтін мамасы қатты қайғырып.

– Ең қиыны сол, осындай балалардың барлығы дерлік Құдайсыз өмір сүреді. Олар өздерінің бастарына түскен қиындықтарын Исамен бөлісіп, оған сүйеніп отырса, олар есейіп, ержеткенде көңілдеріне қуаныш ұялаған, бақытты адамдар қатарында болар еді.

Осы отбасының мүшелері күнделікті балалар үйі үшін сиынып, игі тілек тілеп жүретін. Ардақ биік дуалдың жанынан өтіп бара жатып, сол жерде ойнап жүрген балаларға Құдай туралы балаларға арналған кітапшаларды сыйға тартып, оның ішінде жазылғандар туралы әңгімелеп беруге тырысатын. Бұл жерде көп балалар Ардақты жақсы танып алған. Ол әкелген кітаптарды алып оқушылар, оның әңгімелерін тыңдаушылар да көп еді. Олардың басым көпшілігі жас бүлдіршіндер еді. Ардақ сонда барып жүрген кезінде ересектеу балалар кекесінді түрмен самарқаулық танытып, шеткерірек тұрғанымен, кішкене Ізгі хабаршының айтқандарына құлақ түріп жүретінін аңғарып қалатын.

Кей күндері сәтсіздіктер де кездесіп қалатын. Тілек дейтін шашы сап-сары келген, тәмпиш мұрынының үстін секпіл басқан ұзынтұра бала келіп қалса болды, Ардақтың ісі оңға баспай қалатын. Ол Ардақты көрсе болды:

– Тайып тұр осы жерден, құдайшыл неме! Өмір туралы не білемін дейсің сен? – деп тістене сөйлеп, айбар көрсететін...

Тілек Ардаққа балағат сөздер айтатын. Оны естігенде Ардақтың беті қызарып, жерге кірердей болып ұялатын. Осындайда Ардақтың айтқандарын ұйып тыңдайтын балдырғандар да Тілектен сазайын тартады. Ұзынтұра олардың желкелерінен түйгіштеп, жәбірлейтін. Ардақ мұндай жағдай болған кездерде үйге жылап келетін де, өз бөлмесіне кіріп алып, ұзақ уақыт бойына Құдайға сиынып отыратын. Бұдан соң бүкіл отбасы мүшелері болып Тілек үшін сиынып, Құдайдан оны дұрыс жолға түсуге көмектесуін сұрап, дұға тілеп жүрді.

– Сен Тілекке ренжіме, қызым, оның өмірі өте қиын. Ол – өте бақытсыз бала, – дейтін әкесі қызына басу айтып. Ең бастысы басқа

балалармен сөйлесіп, олармен әңгімелесуіңді жалғастыра бер! Ол балалардың кінәсі жоқ қой.

Ардақ әкесінің айтқан ақылын көңіліне түйіп алды. Көп ұзамай папасы Ардаққа қуанышты хабар жеткізді.

– Біздің қауым балалар үйін қамқорлыққа алатын болыпты. Ендігі жерде біз ол балаларға материалдық жағынан көмектесетін боламыз. Ең бастысы, онда жексенбілік мектеп ашуға мүмкіндік туды. Қызым, сені балалар үйінде өткізілетін сабақтарға қатыстыруды ұйғарып отырмын. Ондағы балалардың басым көпшілігі сені жақсы таниды.

Ардақ қуанғанынан қолын қатты-қатты шапалақтап жібергені сондай, Майгүл оянып кетті. Кешкісін отбасы мүшелері Жаратушы Құдайға сиынып, олардың дұға-тілектерін қабыл алғаны үшін алғыс сезімдерін білдірді.

Ардақ балалар үйі ғимаратының табалдырығын алғаш аттаған күнін өз өміріндегі ерекше күн деп санайды. Бұл күні мамасы оның үстіне талғаммен тігілген қарапайым киімдерін кигізген еді.

– Балалар сенің үстіңе киген киімдеріңе емес, өзіңе қарауы керек. Олардың үстілеріне киген киімдері де қарапайым екені сөзсіз. Сондықтан да сен олардан өзгеше көрінбей, солардың өздері сияқты болғаның дұрыс, – деп мамасы қызына ақылын айтты.

Ардақ мамасының айтқандарын құп алып, басын изеді. Мәсіхшілік мектеп тобының есігі айқара ашылғанда, оның жүрегі қобалжып, аяқтары дірілдеп кетті. Бұл топты өзінің папасы басқарып жүрді. Оның қасында Ардақтан басқа тағы да екі жігіт және қолында гитара ұстаған бір қыз болды. Осы балалар үйінің қабырғасында оларды не күтіп тұр екен десеңізші!

Олар ең алғашында мұғалімдер бөлмесіне енді. Онда бұларды асыға күтіп отыр екен. Бұдан соң қонақтар үйдің екінші қабатындағы акт залына қарай беттеді. Залға жас шамалары әр түрлі балалар жиналып, қонақтарды тосып отыр екен. Қонақтарды көре сала олар ду қол шапалақтап, қошемет көрсетіп жатты. Залда жиналғандардың арасынан Ардақ өзіне қарап, күлімсіреп отырған таныс балаларды байқап қалды. Әкесі балаларға жай, ұғынықты тілмен өздерінің осында келгендегі мақсаттары, мәсіхшілердің кімдер екендігі туралы, өздерінің кімді пір тұтып, жан дүниесімен сенетіндігі туралы ұғынықты тілмен әңгімелеп берді. Мәсіхші қыз сахнаға шығып, гитарамен бірнеше ән

орындады. Балалар үйінің кітапханасы балаларға арналған қызықты әңгімелер жинақталған Киелі кітаппен толықты.

Кеш қорытындысында Ардақ балаларға өлең оқып беруі керек еді. Бұл өлеңді ол бұрыннан білетін. Осы жыр жолдарын ол мектепте, қонақта болған жерде, үйде талай рет оқыған-ды. Бұл өлең Иеміз Исаның бақытсыздыққа душар болған жесір әйелдің ұлы мен Жайырдың қызына деген асқан сүйіспеншілігі туралы еді. Жүрек түпкірінен шыққан шынайы сезіммен оқылған бұл өлең тыңдаушыларға қатты әсер етті. Өлеңді оқыған кезде Ардақтың дауысы өте мәнерлі де нақышты болып шықты. Балалар оны асқан ыждағаттылықпен зер сала тыңдап отырды. Ардақ ішінен өзіне-өзі риза болып, көңілі көтеріліп қалған-ды. Кенеттен ол залда отырғандардың арасынан өзіне кекесінмен тыржия қарап отырған Тілекті байқап қалды. Қыз қобалжығаннан өлеңнің кейбір сөздерін ұмытып, шатасып қалды. Оның қатты күйінгені сондай, көзіне мөлтілдеп жас толды. Ақыры ол әкесі тұрған жаққа қарай жүрді.

– Қобалжыма, Ардақ. Есіңе түсіруге тырыс!

Қыз өлең жолдарының ұмытып қалған жерлерін есіне түсірмек болып, ойланып тұрған еді, зал жақтан шыққан дөрекі дауыс оның ойын бөліп жіберді.

– Оқитын өлеңінді жаттап алсаң болмай ма? – деді Тілек.

Оның бұл сөздеріне залда отырғандар ду күліп жіберді. Ардақ бұдан әрі шыдап тұра алмады. Жүгірген бойда залдан, содан соң үйден шығып, баяғы өзіне таныс зілдей ауыр қақпаға қарай беттеді. Қақпаның ар жағында жүрегіне жылы да жақын сезілетін мектебі көрініп тұр. Осы мектепке барып, оқып жүргеніне бес жыл болды...

Шешесі қызын осындай жабырқау күйде қарсы аламын деп ойламаған еді. Ол Ардақты жұбатпақ болып тырысқанымен одан еш нәтиже шықпады. Сол сәт анасы қызының көңіліне Құдайдан өзге ешкім жұбануш бола алмайтындығына көзі жетті. Әкесі үйге оралғанда қызы мен шешесі қатар отырып, Құдайға сиынып отыр екен.

– Әке, енді мен ешқашан да балалар үйіне бармаспын. Тілек үшін де бұдан былай сиынғым келмейді! Мен оны жегідей жек көремін. Осының бәріне кінәлі – сол!

Әкесі оның айтқандарына қарсы болған жоқ. Ішінен бұл туралы реті келгенде басқа уақытта сөйлесермін деп шешті. Ұйықтар алдында

папасы Ардақтың бөлмесіне келді де, еш нәрсе болмағандай-ақ сөз бастап кетті.

– Келесі жолы балалар үйіне барғанда балалар хорына қатысушылар арасынан бірнеше баланы өзіммен бірге ерте бармақпын. Балалар үйінің балалары бізді қуанышпен қарсы алды емес пе? «Тағы да келіңіздер, – деп өтініш жасады. – Мына заттарды сені танитын балалар беріп жіберді», – деп сурет салатын альбомның бірнеше парағын Ардаққа ұсынды. Ол парақтардың әрқайсысына балалар алуан түрлі суреттер салып, олардың астыңғы жағына өздерінің Ардаққа деген ыстық ықыласты ізгі тілектерін жазып, әрқайсысы өздері салған суреттерінің астына өз қолдарын қойыпты.

Ардақтың жүрегі жылып сала берді.

– Папа, сонда да болса мен ол жерге қайтадан бара алмаспын!

– Жоқ, сенің бұл шешіміңді құптамаймын. Сен мәсіхшілердің қиындыққа мойымайтын жігерлі жандар екендігін дәлелдегенің жөн болар. Сенің нағыз қайсар қыз екеніңді Тілек те білсін. Тілекті жаза күтіп тұр. Балалар үйінің директоры оған бұдан былай акт залына кіруге рұқсат бермейтідігін айтты. Мен ол кісімен сөйлесіп, райынан қайтып, шешімін өзгертуін өтінім келеді.

– Оның қажеті қанша? Ол елдің бәрінің титығына тиіп болды емес пе?

– Қызым, Құдайдың Сөздерін естіген соң ол қырсық әрі кереғар пиғылынан бас тартып, тәуба етуі ықтимал. Исаның: «Мен адамзатты соттауға емес, құтқаруға келдім». Немесе: «Дәрігерге дені сау адамдар емес, ауру адамдар мұқтаж» деген сөздерін есіңе алғаның жөн болар. Иса Тілекті де жақсы көреді. Менің айтқандарымды ой елегінен өткізіп ойланып көр. Мен өз бөлмеме кеттім.

Ардақ Тілек туралы папасының айтқандарын ойлап, ұзақ отырды. Ақыры көзі ұйқыға кетіп бара жатып, осы бір дөрекі мінезді баланың істерін кек санамай-ақ, ол үшін сиынатындығы, міндетті түрде балалар үйіндегі достарына баратындығы туралы шешім қабылдады.

Ертеңіне мектептен қайтып келе жатып темір дарбаза жанына жеткенде жүрісін баяулатты. Осы жолы оны бір топ бүлдіршіндер күтіп отырған еді. Олар темір шарбақтың ар жағынан Ардаққа қолдарын созып, өздеріне қарай шақырды. Ұмытып, шатасып қалған жерлерін қайтадан есіне түсіріп, кешегі өлеңді қайтадан оқып беруін өтінді. Ардақтың көңілі босап кетті. Дәл сол жерде тұрып, олардың өтініп

сұраған өлеңін оқып берді. Балалар Ардаққа риза болып, алғыстарын айтып жатты. Осы кезде бұл жерге тағы да Тілек жетіп келді. Оны көре сала тағы да желкемізден түйгіштеп жүре ме деп үрейленген балалар тым-тырақай болып қаша жөнелді.

Ардақ Тілектің бетіне қарап еді, еріксізден күлкісі келді. Оның бүгінгі түрі бұрынғыдай ызғарлы емес, күлкілі болып көрінді. Оның дәл қазіргі түрі өзінен өзі қоқиланып тұратын қоразға ұқсап кетті. Ардақ оның сөздерін естісе де, мән берместен, сабырлы, жайбарақат күйде үйіне қарай бара жатты. Осы баланың Құдайдың сүйіспеншілігіне зәру екендігін ол жақсы түсінді.

Осылайша уақыт өтіп жатты. Балалар үйі мен қауымның арасында тығыз байланыс қалыптасты. Жазғы каникул жақындап қалған кезде мәсіхшілер балалар үйінің балаларына арнап күтпеген сыйлық дайындай бастады. Бұл туралы Ардақ бейхабар еді. Өзінің папасы мен мамасы және олардың достары мен таныстары әрдайым кешкілік бас қосып отырғанда, құпия түрде сыбырласып, әлдебір мәселелерді талқыласып жүретін. Ардақ ол құпияны білгісі келіп, әбден ынтызар болды.

Күндердің бір күнінде Ардақ мектептен келе жатып, балалар үйіне соққан еді. Кішкене балалар шарбақтың ар жағында тұрып, оған Тілектің ауруханаға түсіп қалғандығын, оның соқыр ішегіне операция жасағандығын айтты. Олар Ардаққа: «Бұрынғыдай жасқаншақтамай-ақ дарбазаның қасында қанша тұрамын дегің келсе, сонша тұра бер» дегенді айтты. Ардақ бұл хабарды ести салысымен үйіне қарай тез-тез басып, асығыс кетіп бара жатты. Балалар оның бұл қылығына түсінбей, аң-таң болды.

Ардақ есіктен кірмей жатып:

– Мама, мама, Тілек ауруханаға түсіп қалыпты. Соқыр ішегіне операция жасалған көрінеді. Ол жападан-жалғыз жатқан болар. Оның ешкімге де сүйкімі жоқ бала ғой! Түсінесің бе?

– Әрине. Мен қазір балалар үйіне телефон шалып, оның қай ауруханада, қай палатада жатқанын білейін. Кешкісін папаң екеуің оған барып қайтарсындар.

– Ол таңырқайтын болар. Рахмет саған, мама!

Кешкісін Ардақ папасымен бірге қалалық ауруханада жатқан Тілектің көңілін сұрай барды. Ол жататын палатаның жанына келгенде Ардақ папасынан:

– Папа! Мен оның палатасына жалғыз өзім кірсем қайтеді? – деп сұрады.

– Кірсең, кіре ғой! Мен сен үшін сиынайын. Құдай жар болсын өзіне!

• Тілектің түрі мүлде өзгеріп кетіпті. Көздерінің алды шүңірейіп, еріндері кеберсіп, ісіп кетіпті. Шашы ұйпа-тұйпа.

Ардақтың келгеніне ол қатты таңырқады.

– Сенбісің? Мұнда неғып жүрсің? Өлең оқуға келдің бе? Тайып түр келген жағыңа қарай!

– Жанжалдасуды қояйық! Келген қонақпен осылай сөйлесуге бола ма екен? Егер өлең тыңдағың келсе, оқып беруге бармын, – деді Ардақ сабырлы дауыспен.

Тілек кекесінмен мырс етті де қойды. Ардақ өзі ұмытып, аяқсыз қалдырған өлеңнің жалғасын басыңқы дауыспен жайлап оқи бастады. Тілекке жақын жерде көздері күлімдеп тұратын, мұртты кісі жатыр екен. Ол да өлең жолдарына ден қойып тыңдап отырды.

– Өте жақсы өлең екен. Мен бұрын-соңды мұндай өлеңді естімеген едім. Сенің атың кім болады? – деп сұрады әлгі кісі.

– Ардақ. Мен сенушімін. Жексенбілік мектепте біз осындай өлеңдерді оқимыз.

– Сен кімге сенесің?

– Исаға сенемін. Қаласаңыз ертең сізге Інжілді әкеліп, оқып берейін!

– Әкелсең әкел. Оқып көрелік!

– Көріскенше күн жақсы, Тілек! Мен ертең осы уақытта тағы да келермін. Саған папам мен мамам сәлем айтып жатыр.

– Тілек тағы да кекесінмен мырс етті де, күнгірлеп түсініксіз бір нәрселерді айтып жатты. Ардақ оған көңіл бөлген жоқ. Өзінің келгеніне дән риза болып, үйіне қайтты.

Ол ауруханаға жеті күн бойына үзбестен барып тұрды. Тілек болса өзінің Ардақтың келгенін күтіп отырған сыңайын білдіргісі келмей, тырысып бақты. Бірақ Ардақ оның бұл қылығын жақсы түсінді. Ауруханаға келгенде Ардақ өздерінің жексенбілік мектептерінде өтетін сабақтар туралы әңгімелеп беріп жүрді. Балаларға арналған қызықты әңгімелерді оқыды. Тілектің қасында жатқан Қайрат ағайдың сұрақтарына жауап берді. Тілекті емдеп жатқан дәрігерлерге Інжіл кітабын үлестірді.

Тілекті ауруханадан шығаратын күн жазғы каникулдың бірінші күнімен тұспа-тұс келді. Ардақ ұйқыдан ояңғанда Тілекті қарсы алуға уәде бергені есіне түсті. Мамасы ас даярлап, әбігер болып жүр. Көп ұзамай-ақ отбасы мүшелері таңертеңгі асқа отырысты.

– Бүгін құпия сырды ашатын уақыт жетті, – деді папасы күлімсіреп.

– Қандай құпияны айтасың, папа!?

– Біздің қауым басшылары балалар үйінің балаларына күтпеген, тосын сыйлық жасауды ұйғарған-ды. Ондағы жоғары сыныптарда оқитын балалар өздерінің каникулдарының жартысынан көп уақытын мәсіхшілердің жасөспірімдерге арналған демалыс лагерьлерінде өткізбек. Ал жасы кіші бүлдіршіндерді мәсіхшілер үйді-үйлеріне алып, олардың каникул күндерін көңілді өткізуіне жағдай жасамақ.

– Рас па? – деп Ардақ қатты қуанып кетті.

– Балалар отбасында болып, үй жағдайында жүріп, уақыттарын көңілді өткізсін. Біз өзіміздің үйімізге үш бала алатын боламыз. Біздің үйде отбасы мүшелері аз. Ол балалар өзін емін-еркін сезінетіні сөзсіз.

Папасы сөзін одан әрі жалғастырды:

– Біздің үйге келетін қонақтардың екеуі – кішкене балалар. Ал үшінші кім екенін ойлап тапшы, көне?

– Кім болмақ, папа? Шынымен-ақ Тілек пе?

– Дұрыс таптың, қызым! Оған операция жасалғандықтан жүдеп-жадап, әлсіреп қалды. Лагерьде оған қиын тиетін болар. Жорықтарға шығып, суда жүзу керек. Ал Тілек емін жалғастырып, күтім алуы керек. Бұған сен қарсы емессің бе, қызым?

– Қалай ойлайсың, мұның ыңғайы келе қояр ма екен? – деп Ардақ күмілжіп қалды.

– Бәрі дұрыс болады, – деп кішкене Майгүл олардың сөздерін бөліп жіберді.

Бұл жай Тілекті таң қалдырды. Ол Ардақтың қызық мінезіне, қайырымдылығына көнігі болып қалған. Бірақ мынадай жақсылықты одан күтпеген еді. Ертеңіне Тілек Ардақтың үйіне келді.

Каникул күндері қызықты да мазмұнды болып өтіп жатты. Жексенбілік мектепке келушілердің саны көбейген үстіне көбейе түсті. Көген көзді кішкене бүлдіршіндер, жасөспірім балалар Ізгі хабаршылардың айтқан қызықты әңгімелерін ерекше ден қоя тындап жүрді. Күндердің күнінде Тілек жексенбілік мектепте, ең алғаш рет Құдайға сиынып, Исаны Құтқарушысы ретінде жүрегіне қабылдады.

Оқу басталар алдында балалардың бәрі балалар үйіне денелері шымырланып, көңілдері көтеріңкі болып оралды. Мұғалімдер мен тәрбиешілер олардың бойындағы осындай өзгерістерді байқап, дән риза болысты.

Тілекті қақпаға дейін шығарып салып:

– Көріскенше, Тілек! – деді Ардақ.

– Көріскенше, Ардақ. Ертең сабақтан кейін әдеттегідей сені күтеміз, – деді Тілек.

Өздерінің қонақтарымен қоштасқан соң Ардақ достары Асқар мен Дәуренді қимай, жыламсырап тұрған сіңілісі Майгүлді ертіп үйіне қарай беттеді.

Құдайға сенген адамдардың Жаратушының ыстық сүйіспеншілігіне бөленіп, өздерін бақытты сезінетіні, сенім жолында жүріп, өздеріне көптеген достар, сенуші ұстаздар табатыны қандай ғанибет десеңізші! Иеміз Иса өз өмірін пидә еткені бекер емес екендігін, өзіне сенуші адамдар үшін аспан көгіне жол ашқанын көріп, риза болары сөзсіз! Бұл туралы Ардақтың отбасында, қауымда, жексенбілік мектепте, балалар үйінде жан-жақты сөз болғанды.

ШАРАПАТ

Балаларға арналған рухани-тайымдық журнал

ҚЫМБАТТЫ БАЛАЛАР!

Сіздерді жаңадан
жарық көрген
“ШАРАПАТ” журналына
жазылуға шақырамыз.